

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Foreningen af 1837
til forsømte børns frelse
1837-1985

Af Harald Jørgensen

Harald Jørgensen

Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse
1837-1985

En pionerindsats
ydet af københavnske dommere

Foreningen af 1837
til forsømte børns frelse
1837-1985

En pionerindsats
ydet af københavnske dommere

Af
Harald Jørgensen

Poul Kristensens Forlag

1997

*Omslaget: Piger på havearbejde. Nitihus, Roskilde.
Fotografi 1916.*

Indhold

Forord 7

I

Foreningens første 100 år 9

Baggrunden for Foreningens oprettelse 11

Medarbejdere i provinsen 18

Foreningens økonomi 21

Foreningens klienter 23

Foreningens 50-års jubilæum 27

Andre borgerlige initiativer på børneforsorgens område 29

En ny tid tager sin begyndelse 32

De første institutioner 36

Værgerådsloven af 14. april 1905 40

Foreningens samarbejde med værgerådsinstitutionen 42

Årene op til Socialreformen i 1933 i almindelighed 45

Foreningens økonomi 1915-30 47

Foreningens klienter 1915-30 50

Nye institutioner 58

Socialreformen af 1933 60

Foreningens 100-årsdag 63

II

Fra 100-årsjubilæet i 1937 til Bistandsloven af 1974 67

Træk af lovgivningen om den offentlige børneforsorg 69

Foreningens ledelse 76

Foreningens økonomi 81

Institutionsforsørgelse afløser de private plejehjem 87

Foreningens institutioner	94
Roskilde Hvile	94
Børnehjemmet Vallø Strand	105
Værebro drengeshjem	109
Børnehjemmet Hjortebjerg	113
Fårupgård afløser Reballegård	116
Forslag om et sinkehjem i Kalundborg	121

III

Foreningens sidste år	123
Bistandsloven af 1974 – tilblivelse og indhold	125
Oprettelse af Fonden af 1982	130
Foreningens afvikling	134
Det afsluttende møde i Foreningen af 1837	139
Sammenfattende oversigt	140
Billedfortegnelse	148
Personregister	150

Forord

I 25-året for oprettelsen af Direktoratet for Københavns Kommunes Børne- og Ungdomsinstitutioner udgav jeg i 1970 et lille skrift med titlen: *Omsorg for børn og unge i København gennem 250 år*. Børn og unge, som kommunen måtte tage sig af, forsørgedes i ældre tid sammen med voksne fattige i de eksisterende arbejdshuse og fattigtstiftelser. Andre sendtes i pleje i privathjem på landet. En egentlig børneinstitution fik man først med indretningen af St. Johannesstiftelsen i 1885. Derefter gik der endnu en lang periode, hvor der ikke blev taget noget selvstændigt initiativ på dette område.

Igennem hele 1800-tallet og helt ind i 1900-tallet var der således behov for det private initiativ. Hertil hørte oprettelsen af Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse, stiftet af en kreds af Politiretens assessorer. Ved Foreningens ophør i 1982 indgik dets nyere arkiv i det sjællandske landsarkiv. Den ældste del var forlængst kasseret, formodentlig af Foreningen selv.

Da jeg i efteråret 1995 havde afsluttet mit arbejde om hofmarskallens embedsområde, der udkom som bog med titlen: *Fra Christiansborg til Amalienborg* i foråret 1996, valgte jeg som ny forskningsopgave Foreningen af 1837. Jeg havde nu en tid lang bevæget mig på de bonede gulve og følte trang til at genoptage en gammel interesse for socialhistorie. Et nærliggende emne var netop Foreningen af 1837, som kort var omtalt i mit ovennævnte skrift fra 1970, og som jeg også havde behandlet som foredragsemne.

Hovedkilden til behandling af dette emne er naturligvis det afleverede arkiv. Med hensyn til den ældre historie ville man imidlertid være ilde stedt, hvis man ikke også havde bevaret trykte årsberetninger fra de ældste tider. Uden disse ville det have været umuligt at skildre tiden fra 1837 til ca. 1895. Først fra dette tidspunkt er bevaret forhandlingsprotokoller og rækker af korrespondance- og regnskabssager. Over det modtagne materiale er af landsarkivet udarbejdet en protokol- og pakkeoversigt, der giver

en indgang til materialet. Arkivet er omfattende og tæller ikke mindre end 132 bind og 531 velspækkede, moderne arkivæsker. Arkivet fylder vel ca. 125 hyldemeter. Alt er tilsyneladende bevaret, og en kassation af materialet efter gennemgang er højst fornøden. Man drukner formelig og har ingen garanti for, at man altid finder det, som har betydning. Landsarkivet har hidtil ikke haft nogen mulighed for at foretage en højst nødvendig og rimelig gennemgang og får vel aldrig mulighed herfor. Det var imidlertid et bestemt krav fra Foreningen, at man skulle modtage arkivsagerne, som de forelå, da materialet ellers ville blive tilintetgjort. Ved afslutningen af mit arbejde må jeg derfor udtale et stille håb om, at jeg ikke har overset noget, som burde have været fremhævet. Det er mig imidlertid en trøst, at en mangeårig formand for Foreningen, fhv. landsdommer Jørgen Mundt har vist mig den venlighed at gennemlæse mit manuskript, og at vi har haft lejlighed til at drøfte visse problemer i forbindelse med Foreningens virke.

Det er mig endvidere en kær pligt at takke forlægger Poul Kristensen, Herning fordi han har påtaget sig at udgive bogen, og Styrelsen for Chr. P. Hansen og hustrus fond for almenvelgørende formål for økonomisk bidrag til bogens udgivelse. Som tilfældet er med den slags arbejder må jeg også takke personalet ved det sjællandske landsarkiv for mange praktiske håndsrækninger under arbejdet. Det lokalhistoriske arkiv i Roskilde har stillet et yderst værdifuldt billedmateriale til rådighed, hvilket jeg er taknemmelig for. Endelig takker jeg fru Lisbeth Steen Hansen for god bistand ved korrekturlæsningen.

Frederiksberg maj 1997

Harald Jørgensen

I

Foreningens første 100 år

Baggrunden for Foreningens oprettelse

24. september 1708 satte Frederik IV sit navn under den første fattiglov for det danske rige. Loven fastslog, at det offentlige havde pligt til at tage sig af de medborgere, som ikke havde mulighed for at erhverve det fornødne til livets ophold. Forrest i rækken af personer, som havde krav på understøttelse, stod »hittebørn og andre spæde børn, som ej have forældre, og til hvis opfostring intet er efterladt«. Endvidere havde faderløse borgerbørn under 14 år krav på hjælp. Den foretrukne forsørgelsesform for disse børn var anbringelse i plejehjem, som regel mod betaling, enten i hovedstaden eller udenfor denne. Forsørgelsen ophørte med barnets fyldte 14. år. Hjælpen fik ikke nogen større betydning, da man i 1700-tallet kun rådede over begrænsede økonomiske midler. Den offentlige fattigforsørgelse var fra 1708 et statsforetagende.

For at bøde på de mangelfulde følger af fattigloven oprettedes i løbet af århundredet to særlige institutioner for fattige børn. I 1727 grundlagdes det såkaldte kgl. Vajsenhus, som fik til opgave at optage fattige fader- og moderløse børn af alle stænder, give dem fornødent underhold og sørge for deres uddannelse. Den nye stiftelse havde foreløbig intet med det offentlige fattigvæsen at gøre, men fra 1739 åbnedes mulighed for, at fattigvæsenet kunne få anbragt så mange børn, som der nu engang var plads til. Nogle år senere, nemlig i 1753, grundlagdes en ny stiftelse, som man kaldte det kgl. Opfostringshus, bestemt til at modtage 200 drenge fra hele riget. De skulle være fyldt 5 år ved optagelsen og kunne ikke optages efter det fyldte 12. år. Den uddannelse, drengene fik, lå langt over, hvad fattigbørn normalt modtog, og det betragtedes som en udmærkelse for en af fattigvæsenets drenge at blive optaget i Opfostringshuset.

1. juli 1799 udkom en ny plan for det københavnske fattigvæsen. Det var fortsat et statsanliggende, men det fik nu større økonomiske midler at råde over, idet man i modsætning til tidligere forsøgte at skønne over, hvad der behøvedes af tilskud for at opfylde lovens bestemmelser. En anden vigtig nyskabelse var indretning af frie skoler for fattigbørn, således at alle kunne få en nødtørftig uddannelse. Den nye fattiglov blev til på et tidspunkt, hvor troen på en strålende økonomisk fremtid var fremherskende både indenfor regeringen og det københavnske borgerskab. Det varede kun kort, inden disse forhåbninger sank i grus. I 1807 bombarderedes København, den efterfølgende krigsperiode tilintetgjorde hovedstadens erhvervsliv og ruinerede statens økonomi med det resultat, at man i 1813 oplevede en almindelig statsbankerot og pengevæsenets fuldstændige ødelæggelse. Da freden indtrådte, fulgte en lang og opslidende økonomisk nedgangsperiode, som man kun langsomt formåede at arbejde sig ud af. Først i slutningen af 1830'erne begyndte forholdene at blive bedre.

Under disse forhold havde det nye offentlige fattigvæsen kun haft ringe mulighed for at leve op til de forhåbninger, man havde stillet sig fra lovgiverens side. Den københavnske underklasse levede under usle forhold. Det var vanskeligt at skaffe de fornødne arbejdspladser, og lønnen var ringe. I mange hjem måtte begge forældre gå på arbejde og var ude af stand til at holde øje med børnene. Disse var i høj grad overladt til sig selv og søgte selskab med ligesindede på gader og stræder. Man skulkede fra sin skolegang, udeblev fra hjemmet, vagabonderede eller søgte optagelse i regulære børnebander, som organiserede tiggeri og rapserier. Drukkenskab og usædelig opførsel herskede mange steder, og adskillige forældre faldt for fristelsen til at opfordre deres børn til ved tiggeri at bidrage til familiens underhold. Opfyldte barnet ikke forældrenes forhåbninger, blev de ofte pryglet. Mange børn var født udenfor ægteskab, og giftede moderen sig, kunne man ikke være sikker på, at den nye fader nærrede særlig varme følelser for det barn, som hans kone bragte med ind i ægteskabet. Det offentlige fattigvæsen viste sig ude af stand til at mestre dette vanskelige

sociale problem, og det var en konstatering heraf, der medførte, at en kreds af københavnske borgere besluttede at prøve på at redde en del af disse børn fra en truende og ulykkelig fremtid.

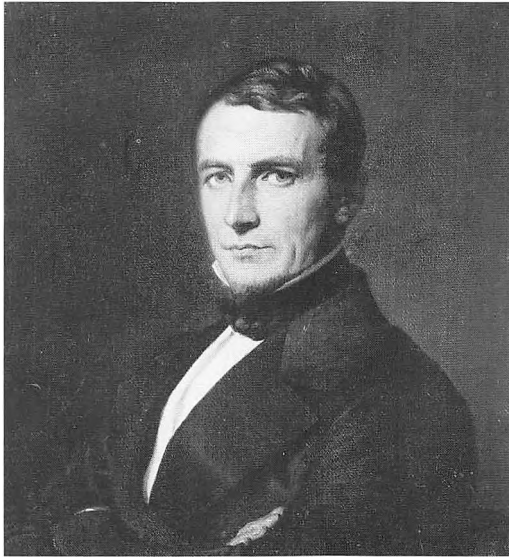
I 1832 udnævntes overauditør Adolph L. Drewsen (1803-85) til assessor i den københavnske politiret. Han var født i 1803 som søn af indehaveren af Strandmøllens papirfabrik og havde taget juridisk embedseksamen i 1824. I nogle år havde han virket som auditør i hæren, og i 1826 ægtede han Ingeborg Collin (1804-77), en datter af finansdeputeret Jonas Collin (1776-1861). Hermed kom han i forbindelse med en indflydelsesrig kreds af det københavnske borgerskab.

Som politiretsassessor fik Drewsen ofte forelagt sager til afgørelse, hvor københavnske børn og unge stod tiltalt for betleri og tyveri. Straffen for en sådan forbrydelse var i henhold til frd. af 20. febr. 1789 for børn over 10 og under 15 år ris, eksekveret af Slutteren under opsigt af Kongens foged. I gentagelsestilfælde kunne idømmes tugthusstraf fra 2 måneder til 2 år. I mange tilfælde var et mindre førstegangstyveri indledningen til en fortsat forbrydertilværelse. I 1836 havde Politiretten afsagt dom over ikke mindre end 81 børn. Denne sørgelige tilstand fik Drewsen til at tale med sin svigerfader om muligheder for at vende denne udvikling.

Jonas Collin havde tidligere haft anledning til at beskæftige sig med problemet. I Schweiz levede på dette tidspunkt en kendt filantrop Philipp Emanuel Fellenberg (1771-1844), som på gården Hofwyl ved Bern havde oprettet en opdragelsesanstalt for vanskelige drenge, hvor man ved en passende kombination af skole- og landbrugsarbejde forsøgte at bringe forbryderiske drenge tilbage til en borgerlig tilværelse. Collin havde nogle år tidligere udvirket, at en ung sønderjyde Peter Poulsen Schmidt (1797-1853) på offentlig bekostning kunne opholde sig på Hofwyl i 14 måneder. Efter hjemkomsten oprettede Schmidt i 1830 en tilsvarende opdragelsesanstalt i Nørrejylland på gården Bøggildgård, som han ledede indtil sin død. Fra 1842 modtoges statstilskud til driften.

*Finansdeputeret Jonas Collin var en af
initiativtagerne til oprettelsen af Foreningen af 1837.
Igennem flere år havde han assisteret det
københavnske fattigvæsen med at finde egnede
plejehjem til fattigvæsenets børn.
Efter maleri af Constantin Hansen 1832.*

*Politiretsassessor Adolph L. Drewsen
var sammen med sin svigerfader Jonas Collin
medstifter af Foreningen af 1837.
Han arbejdede i Foreningens tjeneste i et par
menneskealdre og havde stor betydning for det
praktiske arbejdes tilrettelæggelse.
Efter maleri af W. Marstrand 1850.*

Også på Sydvestsjælland havde man oprettet institutioner efter de Fellenbergske principper. Med støtte af lensgreve F. A. Holstein-Holsteinborg (1784-1836) havde lærer Anders Stephansen (1791-1870) grundlagt et opdragelseshjem i Førslev sogn, som fik navnet Holsteinsminde, og som ligeledes tog imod vanskelige drenge. En tilsvarende institution oprettedes i Fyrendal sogn, som bar navnet Fyrendal institut. Her var grundlæggeren lærer C. C. Møller (1810-90), som tidligere havde været lærer ved den skole, Stephansen havde ledet i Aalborg. Om Collin kan yderligere oplyses, at han netop på dette tidspunkt bistod det københavnske fattigvæsen med at skaffe egnede hjem på landet, der kunne modtage de fattige børn, som det offentlige fattigvæsen måtte tage sig af. At anbringe børn i pleje i privathjem på landet var en forsørgelsesform, som fattigvæsenet i mange år havde praktiseret.

Det var imidlertid hverken Drewsens eller Collins tanke, at man skulle grundlægge en opdragelsesanstalt. Derimod forestillede man sig, at man skulle oprette en forening, der skulle have til formål at sende børn, som moralsk og psykisk var udsat for at gå til grunde, til opdragelse i privathjem i Nørrejylland, fortrinsvis i landbohjem. Man fik dem hermed fjernet fra et uheldigt københavnermiljø, og man kunne håbe, at de under fremmede forhold og under en fast hånd og med mulighed for sundt arbejde kunne opnå en normal borgerlig tilværelse. Når de havde nået konfirmationsalderen, skulle man skaffe dem en ordinær stilling som karl eller tyende på landet. Havde de anlæg for et håndværk, kunne de også sættes i lære. Med det fyldte 18. år skulle formynderskabet være slut.

Det er ikke muligt at fastslå, hvem af de to mænd, der er den egentlige ophavsmand til denne plan. Foreningens ældste arkiv er som omtalt i Forordet tilintetgjort med undtagelse af stamprotokollerne over de optagne børn. Først fra slutningen af 1800-tallet er et fuldstændigt arkiv bevaret. Havde Foreningen ikke udsendt trykte årsberetninger for sin virksomhed, ville det have været umuligt at skildre Foreningens historie i det meste af 1800-tallet. Års-

beretningerne, sammenholdt med en mere udførlig redegørelse, udarbejdet af Foreningen og udsendt i oktober 1916, er hovedkilden til nærværende redegørelse for Foreningens virke indtil verdenskrigen 1914-18. Derimod giver stamprotokollerne et fortrinligt materiale til belysning af det klientel, som Foreningen tog sig på at hjælpe.

I sommeren 1837 stiftedes Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse. 6. juni fejredes siden som Foreningens fødselsdag. I den første periode bestod Foreningens bestyrelse af 7 personer, foruden af Collin og Drewsen af endnu en politiretssassessor, nemlig J. D. v. Osten (1793-1869). Osten virkede fra 1845 som vicepolitidirektør i København, og det blev fremover skik og brug, at en fremstående embedsmand indenfor Københavns politi altid havde sæde i Foreningens bestyrelse. Til at efterfølge v. Osten udpegedes i 1869 politiinspektør Carsten P. Petersen (1832-95).

Også det københavnske fattigvæsen mente man, at man burde have kontakt med, og som repræsentant for dette indvalgte bagermester Hans Carl Sager.

Man fik også tilsagn fra professor H. C. Ørsted (1777-1851) om at indtræde, og det samme var tilfældet med den i kunstnerkredse højt ansete professor Just M. Thiele (1795-1874) samt den velrenommerede silke- og klædehandler I. C. Lund. Formodentlig skulle disse 3 personer, hver inden for sin kreds, propagandere for den nye Forenings formål. Allerede året efter fandt man det imidlertid nødvendigt yderligere at supplere Bestyrelsen med 3 personer, nemlig kancellideputeret Michael Lange (1783-1856), amtsforvalter L. C. Brinck-Seidelin (1787-1865) og sportelkasserer H. L. L. Mathiasen, som imidlertid døde kort efter. Han erstattedes af en anden af centraladministrationens tunge drenge, nemlig rentekammerdeputeret L. P. Larsen (1802-75), formodentlig alle personer, som Collin kendte fra sit arbejde i »Den røde Bygning«.

Medarbejdere i provinsen

Allerede i løbet af sommeren 1837 var man i stand til at sende de første børn afsted fra København. I starten greb man til at anbringe dem i sjællandske landbohjem og med den lokale præst som tilsynsførende. Målet var imidlertid at finde de fornødne plejehjem i Jylland, og hertil behøvedes stedlige forbindelser. En vigtig opgave var at få kontakt med de rette folk.

Her er nok også Collins personlige kendskab til tidligere arbejdsfæller i centraladministrationen kommet til nytte. I Hjørring sad på det tidspunkt som amtsforvalter den ovenfor nævnte L. C. Brinck-Seidelin. Han havde i 1812 taget sin juridiske embedseksamen og havde derefter arbejdet indenfor Rentekammeret. Fra 1815 havde han virket som amtsforvalter i Hjørring og havde etableret en nær kontakt med mange personer i det lokale miljø. De eksisterende stamprotokoller viser, at han i Foreningens første virkeår blev storaftager af børn. Han kunne bringe de fornødne landbohjem i forslag, og han påtog sig også selv at føre det nødvendige tilsyn. Den ældste stamprotokol oplyser, at han i de år, hvor han endnu tjenstgjorde i Hjørring, medvirkede til at få anbragt ikke mindre end 66 børn. Selv efter at han i 1845 var kommet tilbage til København, kunne han give en hånd med, når man skulle have anbragt et barn i Vendsyssel. Når Brinck-Seidelin skulle modtage en større gruppe børn, entrekede Foreningen med en skipper, som havde last fra København til Frederikshavn. I december 1838 oversendtes således 6 børn på denne måde. I det hele taget var Brinck-Seidelin et virksomt medlem af Bestyrelsen indtil sin død i 1865. Han varetog således også i mange år kassererhvervet. I årsberetningen for 1864-65 skrev man, at han med en varm kærlighed og en opofrende kærlighed i en lang periode havde virket for børnenes vel.

Muligvis har Brinck-Seidelin bragt Foreningen i forbindelse med andre storaftagere af børn. Som nr. 2 i rækken kan nævnes provst Jac. Rasmus Damkjær (1810-58) i Gjettrup-Helligsø sogn i Thisted amt. Han modtog det første barn i 1838 og nåede indtil

*Amtsforvalter, senere departementchef
L. C. Brinck-Seidelin var en af Foreningens
mest hjælpsomme støtter med hensyn til at få
børn anbragt i nørrejske plejehjem. Han sad i
bestyrelsen indtil sin død, efter at han i 1845
var vendt tilbage til hovedstaden.
Litografi af I. W. Tegner 1859.*

1850 at få anbragt 45 børn. En anden god forbindelse var pastor Frederik C. Carstens (1799-1868) i Frederikshøj sogn ude på Alheden syd for Viborg. Han og hans medhjælper skolelærer Adolphsen kom i 1839 i forbindelse med Foreningen og havde indtil 1850 fremskaffet ikke færre end 39 plejehjem. Andre gode medarbejdere blandt de jyske præster var provst Bent Magnussen i Lyngå sogn ved Århus og pastor Jens Andreas Melsted i Nykirke sogn ved Vejle. De tilvejebragte henholdsvis 22 og 18 plejehjem. Udenfor præsternes kreds kan nævnes godsforvalter Wolff på Bjørnsholm (Aalborg amt), som tegnede sig for 9 plejehjem.

Foreningen var specielt glad ved de mange hjem, som kunne fremskaffes på Alheden. Her var langt mellem gårdene, så det var vanskeligt for børnene at stikke af, og desuden var de tilbudte hjem meget spartanske. Børn med tilbøjeligheder til at rapse havde ikke noget at gå efter. Da pastor Carstens forlod sit embede for at blive præst i Sydslesvig, var man yderst tilfreds med at finde en efterfølger i forstmanden Jens Bang (1786-1862). Han havde sin embedsbolig på Stendalgård (Vium sogn), hvorfra han i flere år var i stand til at dirigere en betydelig strøm af københavnerbørn rundt omkring til hjem på Alheden. Foreningen foretrak gennem hele århundredet at sende sine børn til plejehjem i Jylland, og man syntes aldrig at have haft besvær med at finde de fornødne hjem og personer, der ville påtage sig at føre kontrol med barnet og indsende regelmæssige beretninger om dets udvikling. Fra de senere år er ikke bevaret oplysninger om storaftagere af børn, og det normale syntes at have været, at en person ikke førte tilsyn med mere end 4-5 børn. I en kortere periode fik man kontakt med lokale folk på Bornholm, og en del børn sendtes dertil. Det hørte imidlertid hurtigt op. Placering på Øerne fandt iøvrigt yderst sjældent sted.

Foreningens økonomi

Et problem, som den nyetablerede forening omgående måtte beskæftige sig med, var fremskaffelsen af de økonomiske midler til løsning af den stillede opgave. Der måtte appelleres til det københavnske borgerskabs forståelse for sagens betydning. Fra Foreningens første år kendes nogle primitive indsamlingslister, der på den ene eller anden måde er blevet bragt omkring, og hvorpå man kunne tegne sig for et økonomisk bidrag. På denne måde fik man forbindelse med en kreds af borgere, der forpligtede sig til at yde et fast årligt bidrag. Man kaldte disse bidragsydere for »Foreningens medlemmer«, og normalt tegnede man sig for et årligt bidrag på 2 rbd.

Enkelte personer kunne dog love et større beløb. Således fik Collin sin gamle chef finansminister J. S. Møsting (1759-1843) til at tegne sig for et årligt bidrag af 10 rbd., og professor Thiele overtalte sin svigerfader, statsgældsdirektør Nicolai Holten (1775-1850) til at love et bidrag på 50 rbd. Fra det Classenske Fideicommiss modtog man gennem mange år et fast bidrag på 100 rbd., og Christian VIII (1786-1848) og hans søn Frederik VII (1808-63) tegnede sig for 20 rbd. årligt. Med tiden lykkedes det også at få enkelte provinsbeboere og større godsejere til at melde sig som faste bidragsydere, men hovedparten var og blev københavnske borgere. I de første mange år spillede det såkaldte medlemsbidrag en væsentlig rolle for Foreningens økonomi og var afgørende for, hvor omfattende virksomheden kunne blive. Det kan allerede her understreges, at de såkaldte »medlemmer« ingen indflydelse havde på Foreningens drift. De udgjorde ingen ansvarlig generalforsamling, som måtte indkaldes for at drøfte visse foreningsspørgsmål, vælge bestyrelse eller godkende regnskabet.

Til at begynde med henvendte Bestyrelsen sig til familie og venner med opfordring til at blive »medlemmer«, og lidt efter lidt udvidedes kredsen. Jonas Collin havde således allerede i 1837 fået H. C. Andersen til at fordele indsamlingslister blandt sine sjællandske godsejerbekendtskaber. Allerede i 1839 havde man fået

kontakt med 326 faste bidragydere, som bidrog med ca. 1.000 rbd. om året. I regnskabsåret 1861 kulminerede antallet af faste bidragydere med 525 personer, som indbetalte 1907 rbd. Herefter begyndte antallet at dale, først og fremmest på grund af dødsfald i kredsen. Det kneb med at erhverve nye bidragydere. I 50-året for Foreningens stiftelse var antallet af medlemmer kun 252, og deres bidrag – omregnet til kronemønt – udgjorde 1.672 kr., et beløb som langt fra kunne dække udgifterne.

Det var imidlertid med årene lykkedes at skaffe tilskud fra anden side. Således kunne man regne med et nogenlunde fast bidrag fra Politirettens bodekasse, som i nogle år ydede 4.500 kr. årligt, og også frivillige små og store gaver indkom. Det skyldtes nok også Jonas Collin, at det i 1844 og 1845 lykkedes at få det kgl. teaters skuespillere og musikere til at optræde på Hofteatret til fordel for Foreningen. I 1845 medvirkede sangerinden Jenny Lind, der udtrykte sin glæde ved at optræde til fordel for de ulykkelige børn. Ved disse arrangementer indkom ikke mindre end 2.467 rbd. Det havde også betydning, at man, efterhånden som Foreningen blev kendt, kunne regne med bidrag fra eksisterende legater eller endog testamentariske gaver. Af de således indkomne beløb opkøbte man kgl. obligationer og kunne herefter regne med en vis årlig renteindtægt. Til belysning af Foreningens økonomi skal hovedposterne på regnskabet for 50-års jubilæet i 1887 kort refereres. Der ses bort fra øre-beløbene.

Indtægtssiden opgjordes med et samlet beløb på 18.496 kr., som fordelte sig på følgende underkonti. Overført fra forrige finansår 3.911 kr., medlemsbidrag 1.672 kr., overordentlige bidrag 4.607 kr., renter 3.372 kr., legater 1.863 kr., udtrukne obligationer 2.200 kr. og diverse 869 kr. Her overfor stod følgende udgifter til et samlet beløb af 10.158 kr., nemlig plejeløn 7.209 kr., børnenes beklædning og oversendelse til plejehjem 1.527 kr., understøttelse efter konfirmationen 746 kr. og børnenes sygdom og omflytning 21 kr. Endelig var på udgiftssiden opført et beløb på 635 kr. til aflønning af bud, trykning af årsberetning og assistance m.v. I den ældste periode havde man benyttet børsbetjent Jørgensen til bud-

tjeneste, og i beretningen for 1863/64 omtales Foreningens faste bud som en person ved navn Tetzløff. Andre navne kendes ikke fra denne periode. Man må sige, at Foreningens administrationsudgifter var såre beskedne.

Ved siden af pengeindkomsterne havde man gennem årene modtaget forskellige gaver. Strandmøllens papirfabrik havde leveret papir til årsberetningen, og bogtrykkeriet Bianco Luno havde foranstaltet trykningen. Københavns fattigvæsen havde stillet en klædning til rådighed for hvert barn, der blev antaget af Foreningen. Endelig havde DFDS og senere det østbornholmske Dampskibsselskab tilstået frirejse for plejebørnene.

Foreningens klienter

Der gik kun en månedstid efter Foreningens grundlæggelse, før end man havde det første barn antaget og sendt i pleje i et sjællandsk landbohjem. Det drejede sig om en konfirmeret pige, der stod anklaget for tyveri. Det var hendes moder, der havde ledt hende på gale veje, og hun var iøvrigt sigtet for at have mishandlet sin datter. Kort efter overtog man forsørgelsen af en konfirmeret dreng, der havde været straffet for tyveri og nu stod anklaget for hæleri. Også han blev anbragt hos en sjællandsk landbofamilie.

Fra Foreningens begyndelse er bevaret en sammenhængende række af såkaldte »Stamprotokoller«, der fortæller enkeltheder om de børn, hvis forsørgelse og opdragelse man påtog sig. Det er en overordentlig værdifuld kilde, som giver en række konkrete oplysninger om den københavnske underklasses sørgelige levevilkår i årene efter 1837.

I stamprotokollen har hvert barn sit løbenr. Som regel beslaglægger hvert barn 1 side i protokollen, men enkelte børn optager flere sider. Der indledes med en redegørelse for barnets hjemlige miljø og årsagen til, at Foreningen har set sig nødsaget til at få forældre eller værger til at overdrage den forældreretten over barnet indtil dets fyldte 18 år. Man får herefter at vide, hvor barnet

sættes i pleje, hvornår det er afgået til plejehjemmet, dettes beliggenhed samt det fremtidige tilsyn med barnet og plejelønnens størrelse.

Efter disse grundlæggende oplysninger følger i stamprotokollen i kronologisk rækkefølge et koncentrat af korrespondancen med den tilsynsførende om barnets opførsel og udvikling. Ofte tog det sin tid, inden barnet faldt til ro i de fremmede omgivelser. Man følger barnet indtil konfirmationen. Her ophører Foreningens forsørgerpligt, men man skaffer barnet en tjeneste som oftest på landet, eller også sættes det i håndværkerlære. Indberetningerne om barnets skæbne i ungdomstiden fortsætter i stamprotokollerne indtil det fyldte 18. år. Her ophører Foreningens forbindelse med barnet. Der kan dog af og til være indført en yderligere bemærkning om barnets videre skæbne.

Foruden stamprotokollerne bringer de trykte årsberetninger i en meget lang periode udførlige meddelelser om Foreningens klienter og deres skæbne.

Man fortsætter med at føre stamprotokoller indtil 1960. Ved siden heraf indrettede man fra 1895 særlige charteques, kaldet »Børneakter«. I disse er samlet en række skrivelser og dokumenter vedr. det enkelte barn. Rækken dækker perioden 1895-1982 og omfatter ialt 176 arkivæsker.

Gennem de bevarede stamprotokoller kan man følge Foreningens indsats for at redde Københavnerbørn, der havde trådt deres første skridt på forbryderbanen, eller som vantrivedes i hjem og skole.

I de første 5 år modtoges 84 drenge og 56 piger. Af drengene var 20 i alderen indtil 10 år, 31 mellem 11 og 14 år og ikke mindre end 33 over 14 år, heraf 9 konfirmeret. For pigerne var de tilsvarende tal 25, 16 og 14. En enkelt piges alder er ikke angivet, og 2 piger var konfirmeret. Efter godt 5 års forløb opgav man at interessere sig for de lidt ældre børn, hvilket formodentlig skyldtes, at man var kommet til den overbevisning, at man ikke havde nogen mulighed for at bringe et barn i den alder ind i en mere positiv udvikling. Man koncentrerede sig herefter om de 10-14 årige, hvilket følgende opgørelse viser.

Antagne børn 1847/48 – 1881/82

	Indtil 10 år	11-14 år	15 år og derover	Ialt drengene	Ialt piger
1847/48	5	11	2	18	
	3	8	0		11
1851/52	2	7	0	9	
	1	5	0		6
1861/62	5	19	0	24	
	2	3	1		6
1871/72	1	22	0	23	
	1	3	0		4
1881/82	7	16	0	23	
	3	6	0		9

Oversigten viser, at det endnu kunne ske, at man modtog et barn, der var fyldt 15 år, men efter 1861 skete det ikke mere. Derimod var det fortrinsvis børn i alderen 11-14 år, der havde Bestyrelsens interesse. Man kan også konstatere, at drengene var i stort overtal. Antallet af piger kunne i enkelte perioder udgøre 25 %, men det hørte til sjældenhederne.

Om mange af børnene gælder, at forældrene selv henvendte sig til Foreningen med anmodning om, at man ville tage sig af deres børn. Foreningen var åbenbart med årene blevet kendt i brede kredse blandt den københavnske befolkning, og man havde hørt om de opnåede gode resultater.

Inden man antog et barn, foretog man en grundig undersøgelse af dets hjemlige forhold, og man indhentede også en erklæring fra barnets skole. Om en 8-årig dreng, søn af en håndværker, udtaltes således, at han var i høj grad fordærvet, han stjæler, er løgnagtig og skulker fra skolen. Dette bekræftede hans skoleinspektør, som desuden tilføjede, at han var doven og ustyrlig og udgjorde et slet eksempel for de andre børn (Barn nr. 1370). Om en 10-årig dreng, ligeledes søn af en håndværker, meddeltes, at han er løgnagtig og stjæler samt skulker fra skolen. Han havde flere gange været grebet i tyveri, men var ikke blevet straffet på grund af sin alder. Også skoleinspektøren havde givet ham et slet vidnesbyrd (Barn nr.

1366). Selv om mange forældre direkte henvendte sig til Foreningen, og at også naboer, som fik kendskab til ulykkelige forhold i et hjem, kontaktede Foreningen, var det fortsat således, at anledningen til indskriden skyldtes et initiativ fra dommerne i Kriminalretten. I 1854 optrevledes således ved domstolen en dreng bande på henved en snes personer, som havde gjort sig skyldige i en lang række tyverier. I 1860 påbegyndtes en ny retssag mod en bande på ikke mindre end 28 drenge, hvoraf ikke mindre end 26 blev dømt. I begge tilfælde påtog Foreningen sig at overtage den fremtidige opdragelse af nogle af de implicerede drenge. I det sidste tilfælde drejede det sig om 7.

I løbet af de første 50 år modtog Foreningen ialt 1375 børn. I gennemsnit drejede det sig om 27 børn om året. Der kunne dog være ret så store udsving i antallet fra år til år. Der var år, hvor man modtog op til 45 børn, medens der i regnskabsåret 1851/52 kun blev antaget 15. Det hører desuden til de absolutte sjældenheder, at man indenfor et enkelt år (1853/54) modtog flere piger end drenge, nemlig 11 piger og 9 drenge. Det kan naturligvis ikke udelukkes, at svingende indtægter kan have påvirket omfanget af virksomheden. Derimod synes der kun i en ganske kort periode at have været vanskeligheder ved at finde et tilstrækkeligt antal gode plejehjem. Det er således noteret i årsberetningen, at 1868 var et dårligt høstår, hvilket påvirkede antallet af tilbudte plejehjem.

Gennem hele den her behandlede periode foretrak man at anbringe børnene i plejehjem på landet og fortrinsvis i Jylland. Hjem på Øerne kunne komme i betragtning, og i en vis periode fik man også sendt en del børn til Bornholm. Det hørte imidlertid til undtagelserne. Man var klar over, at økonomiske grunde kunne være afgørende for, at et landbohjem stillede sig til rådighed, og at et barn kunne betragtes og misbruges som arbejdskraft. Man lagde derfor afgørende vægt på at få etableret et effektivt tilsyn med hjemmet og dets behandling af barnet, således at misbrug kunne undgås. Ved valg af plejehjem foretrak man sådanne, hvor begge »forældre« var levende. Til pigebørnene kunne man derimod godt vælge en enlig kvinde på landet eller en enke. I visse tilfælde fore-

trak man barnløse hjem. I sådanne tilfælde opnåede man ofte fremragende resultater, idet forholdet udviklede sig til, at barnet følte sig som barn i familien, og plejeforældrene fik samme følelser overfor barnet. Det skal dog ikke lades uomtalt, at der også er eksempler på, at et førstevalg af plejehjem ikke var lykkeligt, og at barnet måtte flyttes til en anden familie. Det skete også, at børn stak af fra et tildelt plejehjem. I det store og hele fungerede plejehjemsforsørgelsen efter hensigten, og der kom gode og sunde børn ud af Foreningens virke. Det store flertal af børn besluttede at forblive i landbomiljøet. Kun et mindretal af drengene foretrak en håndværkeruddannelse, og ganske enkelte bad om at måtte komme til søs. Foreningen foretrak i begyndelsen, at de drenge, der ville være håndværkere, kom i lære hos en landsbyhåndværker. Man var ikke tryk ved at sende en dreng direkte fra et beskyttet hjem til en uvis skæbne i en købstad.

Blandt de antagne børn kunne også forekomme sådanne, som man ikke kunne anbringe i et privat plejehjem. I sådanne tilfælde foretrak man straks at sende dem til en af de eksisterende private opdragelsesanstalter, for drengenes vedkommende først og fremmest Bøggildgård. Når en pige ikke egnede sig for privat pleje, anvendte man Holsteinsminde. Af regnskabet 1881/82 fremgår, at man undertiden også benyttede Flakkebjerg til sine drenge, men Bøggildgård og dets forstander var dog den foretrukne, og han anvendtes også til at føre tilsyn med udsatte plejebørn i omegnen af anstalten.

Foreningens 50-års jubilæum

I sommeren 1887 fejrede Foreningen de første 50 år af sin virksomhed, bl.a. ved at udsende en mere fyldig beretning end normalt. Man offentliggjorde heri, at man i jubilæumsåret havde modtaget ialt 25 drenge og 8 piger, altså lidt over gennemsnittet. Drengene havde haft en alder mellem 8 og 14 år, og flertallet – nemlig 20 – havde ligget i aldersgruppen 10-14 år. Undtagelsesvis

var et ret så stort antal drenge blevet overført til Bøggildgård, nemlig 12 af de 25. Om de 8 piger oplystes, at 6 blev sendt til plejehjem i Jylland, medens 1 blev anbragt på Holsteinsminde og 1 kom i huset hos en enke. Samtlige piger var ligeledes i aldersklassen 10-14 år. Om et af pigernes plejehjem oplystes, at konen i huset var en af Foreningens gamle piger, som man tidligere havde taget sig af, og som nu var endt som gårdmandskone. En rigtig solstrålefortælling at lyse op med i jubilæumsåret! Man var dog også rede til at indrømme, at man ikke altid havde opnået, hvad man gerne ville, nemlig at føre et forvildet og forsømt barn tilbage til en samfundsvenlig tilværelse. Der behøvedes ikke megen menneskekundskab, skrev man i sin jubilæumsberetning, for at fastslå, at det onde i barnet kunne være så indgroet, at nogle års ophold i andre omgivelser end de sædvanlige ikke var istand til at bringe det ind på den rette vej. Stamprotokollerne kan da også af og til oplyse, at den unge, efter at have sagt farvel til Foreningens varetægt, faldt tilbage til sin tidligere tilværelse og påny kom til at stifte bekendtskab med både politi og fængselsvæsen. Man mente dog at kunne udtale, »at størstedelen af de af Foreningen antagne børn er ved dens virksomhed reddede for samfundet og er blevet nyttige medlemmer af samme«. En væsentlig del af æren for dette resultat tilskrev man de mange gode hjem, som havde taget sig af de mange børn og de trofaste tilsynsførende, som man havde fået kontakt med. Man udvirkede da også, at man i jubilæumsåret kunne få to af sine provinsmedhjælpere, nemlig pastor J. T. Petersen i Hinge i Lysgård herred og apoteker H. C. Hjelmstrup i Ebeltoft, benådet med ridderkorset af Dannebrog.

Da man fejrede Foreningens 50-års jubilæum, var ingen af stifterne i live. Den længstlevende havde været fhv. justitiarius i Kriminal- og Politiretten A. L. Drewsen, der havde bevaret sin plads i Bestyrelsen lige til sin død i 1885. Man benyttede da også jubilæumsberetningen til at hylde hans minde. Han havde ikke blot medvirket ved Foreningens stiftelse, udtalte man, idet han under sin embedsgerning havde fået øje for, at her var et samfundsonde,

som det var værd at bekæmpe, men han havde lige til sin død så at sige været sjælen i Foreningens styrelse. Mange var de forældre og børn, der skyldte ham tak. Når der i sin tid i en af de lovgivende forsamlinger blev udtalt en påskønnelse af Foreningens gerning, der karakteriseredes som et moralsk storværk, gjaldt denne udtalelse da også særlig ham.

Endnu nogle år kunne Foreningen fortsætte sin stilfærdige, men overmåde nyttige gerning til hjælp for hovedstadens mest udsatte børn og unge. Den opgave, man havde stillet sig i 1837, var stort set blevet fortsat ganske uændret gennem de forløbne 50 år. En kreds af aktive dommere havde påtaget sig at løse den stillede opgave og havde også tilvejebragt det fornødne økonomiske grundlag for virksomheden. Man havde arbejdet i stilhed og ikke søgt kontakt med andre foreninger eller institutioner med sociale formål. En ny tid var imidlertid forestående. Dette nybrud kunne ikke undgå at få afgørende indflydelse på Foreningens fremtidige virke.

Andre borgerlige initiativer på børneforsorgens område

Foreningen af 1837 var ikke det eneste eksempel på, at københavnske borgere tog initiativ til at løse en vigtig opgave indenfor børneforsorgens område. Omtrent på samme tid, som Foreningen af 1837 kom igang, organiserede andre borgere et arbejde for at hjælpe de mange børn, hvis forældre måtte være borte fra hjemmet hele dagen for at tjene det fornødne til familiens opretholdelse. Asylsagen havde sin oprindelse i England og var en direkte følge af den fremskridende industrialisering af samfundet. Bevægelsen bredte sig til det europæiske fastland og nåede også København, hvor dronning Caroline Amalie (1796-1881) støttede bestræbelserne for at få oprettet de fornødne asylforeninger og etablering af særlige bygninger for disse daginstitutioner for småbørn. Senere i århundredet stillede et par ugifte københavnske damer sig i spid-

sen for en bevægelse, som tog sigte på at få oprettet særlige hjem for børn, som ikke trivedes i deres hjemlige miljø. Initiativtagerne til den københavnske børnehjemsbevægelse var frk. Rosalie Petersen (1835-1924) og frk. Josephine Schneider (1820-87). Begyndelsen var beskednen, men takket være økonomisk støtte fra fremtrædende københavnske forretningsmænd som manufakturhandler Holger Petersen (1843-1917) og bankdirektør Axel Heide (1861-1915) kom der for alvor gang i plejehjemsbevægelsen. Også forskellige steder i provinsen opstod tilsvarende foreninger, som på sit program havde oprettelse og drift af private plejehjem for børn.

Det varede temmelig længe, inden Københavns fattigvæsen fik oprettet særlige børneinstitutioner. Indtil 1891 kendte man ingen anden form for offentlig hjælp end fattighjælp, som for modtageren betød, at han blev betragtet som en andenklassens borger. Han kunne således ikke stemme ved offentlige valg. Det københavnske fattigvæsen administreredes af statsmagten på basis af en plan af 1. juli 1799, og først ved kommunalreformen af 4. marts 1857 blev fattigvæsenet overdraget Københavns magistrat. Fattigvæsenet fik sin egen borgmester og henlagdes under magistratens 3. afdeling.

Foreløbig skete ingen ændringer i selve administrationen af fattigvæsenet. Måtte en familie med børn søge fattighjælp, fulgte børnene som regel sammen med forældrene med ind på de eksisterende kommunale stiftelser for fattiglemmer. Nogle af børnene anbragtes hos private plejeforældre i og udenfor hovedstaden.

I 1869 var den tidligere herredsfoged i Sønderjylland Harald Knudsen (1823-91) blevet borgmester for 3. afdeling. Hans største indsats var oprettelsen af St. Johannesstiftelsen i Ryesgade, der indeholdt forskellige afdelinger for særlige grupper af fattigunderstøttede. Der oprettedes således også et særligt børnehjem for 60 drenge og 60 piger. Hjemmet var først og fremmest beregnet på de børn, hvis forsørgelse fattigvæsenet måtte påtage sig for en længere periode. Man optog dog også børn til midlertidigt ophold, når forældre på grund af sygdom ikke kunne tage vare på dem, eller man fandt det nødvendigt at iagttage dem, inden de kunne sendes

i privatpleje. Indtil videre var dette børnehjem den eneste institution for børn, kommunen var i besiddelse af.

En modernisering af de eksisterende fattiglove var under offentlig debat siden begyndelsen af 1870'erne. En kraftig kritik rettedes mod den sammenblanding af personer, som samledes i de eksisterende fattiggårde og arbejdsstuer. Man skelnede ikke mellem værdige og uværdige trængende. Også de af fattigvæsenet antagne børn blev tvunget til at henleve barndomsårene sammen med drankere og arbejdssky personer. Alle forsøg på ad lovgivningens vej at få gennemført de fornødne reformer strandede på den langvarige konflikt mellem ministeriet Estrup og Folketinget. 20. april 1888 lykkedes det dog at få gennemført et par børnelove, som bl.a. skærpede tilsynet med børn i plejehjem. Først med fattigloven og loven om alderdomsunderstøttelse af 9. april 1891 fik man taget hul på problemerne omkring de værdige trængendes forhold. Ved sygekasseloven af 1892 og en senere lov om ulykkesforsikring gennemførtes bestemmelser om offentlig hjælp uden, at dette skulle medføre den almindelige fattighjælps borgerlige deklassering. Disse efter tidens opfattelse humane forsorgslove forbedrede i høj grad de lavere sociale klassers daglige tilværelse og vidnede også om den almindelige befolknings forståelse for nødvendigheden af større tilskud af de offentlige kasser til sociale forhold. De løste imidlertid ikke alle eksisterende problemer vedr. børneforsørgelse, og de gjorde derfor heller ikke en fortsat privat indsats overflødig. 1890'erne er iøvrigt karakteriseret ved en almindelig udbygning af børnehjem over hele riget. Foreningen af 1837, som hidtil havde kørt sit eget løb uden større kontakt med beslægtede foreninger, åbnede sig nu for omverdenen og blev lidt efter lidt integreret i den almindelige børneforsorg.

En ny tid tager sin begyndelse

I 1891 anmodede Bestyrelsen den nyudnævnte kriminalretsassessor Chr. Brun (1854-1929) om at indtræde i Styrelsen. Han var lægesøn fra Holbæk, havde gået i Roskilde katedralskole og var blevet cand.jur. i 1877. Han havde derefter virket som herredsfuldmægtig i provinsen, været på en længere udenlandsrejse og siden ansat i Justitsministeriet. I 1890 blev han udnævnt til assessor i Kriminalretten, og 1896 avancerede han til assessor i Landsoverretten.

Brun havde kun siddet i Foreningens bestyrelse i to år, da man formelt udpegede ham til formand. Han markerede denne udnævnelse med at indføre en officiel forhandlingsprotokol for Bestyrelsen. Protokollen viser, hvad man tidligere kun kunne formode, at det var et enkelt bestyrelsesmedlem, nu kaldet formand, som varetog de løbende forretninger, og at den samlede bestyrelse sjældent trådte sammen f.eks. til valg af nye bestyrelsesmedlemmer, godkendelse af årsregnskab samt behandling af spørgsmål af mere principiel karakter. Formanden afgjorde alle løbende sager, herunder antagelse af nye klienter. Han havde dog et vist samarbejde med det bestyrelsesmedlem, som varetog kassererhvervet, men foreløbig ingen officiel medhjælp. Man kan vel formode, at han har benyttet Kriminalrettens normale kontorphersonale til renskrivning af breve o.lign.

Tilsyneladende var det Brun, der indledte den praksis, at formanden besøgte en række af de etablerede plejehjem og orienterede sig om de lokale forhold. Herom er i hvert fald intet berettet fra den foregående periode. Det var også ham og ham alene, der begyndte at kontakte de lokale foreninger og institutioner, som beskæftigede sig med tilsvarende børneforsorgsopgaver som Foreningen af 1837.

Der var nemlig ude i provinsen i slutningen af 1800-tallet opstået en folkelig bevægelse, som interesserede sig for oprettelse af plejehjem for børn, der vantrivedes i deres hjem. Der var oprettet lokale foreninger, f.eks. i Viborg amt, og der fandtes også en fore-

*Kriminalretsassessor L. C. Brun
valgtes til Foreningens formand i 1893
og indledte et positivt arbejde med andre
børneværnsforeninger. Han støttede i skrift og
tale værgerådsloven af 1905 og udnævntes til
formand for det nyoprettede overværgeråd.*

ning på Fyn. Efter gennemførelsen af den nye fattiglov af 1891 kom der yderligere fart i den lokale plejehjemsbevægelse. Nye foreninger opstod, og man oprettede en fælles organisation. Brun tog kontakt med denne og refererede i Foreningens årsberetninger om dens tilværelse og dens resultater (se f.eks. Årsberetning 1895/96 s. I-XV). Brun var nærværende ved Fællesorganisationens årsmøde i Odense i 1898 og tog her til orde for, at man skulle oprette et fælles iagttagelsehjem for børn, men forslaget vandt ikke tilslutning. Brun sad i mange år i Fællesorganisationens bestyrelse, deltog i dens møder og lod sin røst lyde ved flere lejligheder. Efter århundredskiftet og det politiske systemskifte blev børnesagen yderligere populær. Navnlig rejstes et almindeligt ønske om, at der fra statsmagtens side skulle gøres en positiv indsats for at redde så mange forbryderiske børn tilbage til samfundet som muligt. Med nogen ret kunne Brun hævde, at Foreningen af 1837 var den ældst eksisterende plejehjemsforening. Når han var så ivrig for at træde i nærmere kontakt med den nyetablerede Fællesorganisation, kan det ikke udelukkes, at han har anset dette for at være nødvendigt, hvis man ville have andel i de offentlige midler, som på det tidspunkt opførtes til plejehjemmenes organisation på Kultusministeriets budget. I 1893 havde man indvalgt Friedrich Stemmann (1844-1910) i Bestyrelsen. Han var kontorchef for det kontor i Kultusministeriet, som beskæftigede sig med børnehjems-sagerne.

Den etablerede forbindelse med de lokale plejehjemsforeninger var nok grunden til, at Brun i et bestyrelsesmøde 25. november 1898 forelagde og fik godkendt et sæt vedtægter for Foreningen af 1837, formodentlig udarbejdet på basis af foreliggende oplysninger om Foreningen. I sin oprindelige udgave indeholdt vedtægterne 9 §§, senere udvidet til 10.

I § 1 fastsloges Foreningens formål som værende »at tage sig af forsømte eller vanskelige børn hjemmehørende i København og i en alder af 7 til 13 år«. Under særlige forhold kunne man også modtage børn hjemmehørende i de til København stødende kommuner. Det blev udtrykkelig fastslået, at man ikke modtog børn

under fattigvæsenets forsorg. Allerede i 1903 sænkedes aldersgrænsen for børns antagelse til 3 år.

I § 2 bestemtes, at børnene såvidt muligt skulle anbringes i gode landbohjem og helst i Jylland. Havde barnet en vanskelig karakter, kunne det skaffes ophold i et passende børnehjem eller opdragelsesanstalt udenfor hovedstaden. Efter barnets konfirmation drog Foreningen omsorg for at anbringe børnene i gode tyendestillinger eller i håndværkerlære. Om fornødent kunne der ydes tilskud til barnet indtil dets fyldte 18. år. (§ 3).

I § 4 slog man fast, at et plejehjem skulle udpeges af folk med lokalkendskab, og der skulle føres et fast tilsyn med barnet. To gange om året skulle den tilsynsførende indberette til Foreningen.

§§ 5-9 indeholdt bestemmelserne om Foreningens styrelse. I Bestyrelsen skulle mindst sidde to assessorer fra Kriminal- og Politiretten, en af de københavnske borgmestre, en overordnet fra Københavns politi samt en læge. Afgang skulle straks erstattes ved nyvalg, foretaget af den siddende Bestyrelse. Af sin midte udpegede Bestyrelsen en formand, der forestod den daglige administration. Et andet bestyrelsesmedlem varetog kassererhvervet og endnu et bestyrelsesmedlem revision og kontrol af Foreningens værdipapirer. I den afsluttende § 9 fastsloges, at bestyrelseshvervet var ulønnet, men at formanden kunne antage lønnet medhjælp.

Udviklingen i de følgende år havde til følge, at man måtte tilføje en ny § 8, som bestemte, at disposition over Foreningens formue behøvede tilslutning af mindst halvdelen af Bestyrelsens medlemmer, og at der til køb og salg af fast ejendom krævedes tilslutning fra 3/4. Overfor tredjemand var underskrift af formand og kasserer bindende. De tidligere §§ 8 og 9 betegnedes herefter 9 og 10. Udvidelsen godkendtes i bestyrelsesmødet 1. april 1904.

Selv om formanden var bemyndiget til at antage lønnet medhjælp, var det dog først 25. jan. 1901, at Foreningen etablerede eget kontor med en fast medhjælper. I første omgang lejede man to værelser hos formanden og indkøbte det fornødne inventar. Etableringen kostede 365 kr. I husleje betaltes 137 kr. om året, og Foreningens første medhjælper var cand.phil. C. G. Casse. Kontoret

holdtes åbent daglig 1 time, og man anskaffede telefon (Øbro 694). Hurtigt blev det nødvendigt med 2 timers kontortid.

De første institutioner

Gennem hele det 19. århundrede havde Foreningen foretrukket at anbringe sine børn i et passende plejehjem på landet. Mente man ikke, at barnet kunne falde til i et sådant hjem, sendte man det til optagelse i en af de eksisterende private opdragelsesanstalter eller i et passende børnehjem. Såvidt muligt foretrak man et plejehjem på landet og helst i det fjerne Jylland. Erfaringer talte stadig for, at dette var den bedste forsørgelsesmåde af et vanskeligt barn. Med indgangen til det nye århundrede skiftedes spor. Man besluttede også at drive egne institutioner.

Indledningsvis kan konstateres, at der stadig i høj grad var brug for Foreningens virksomhed. 14. juli 1900 kunne assessor Brun besøge plejebarn nr. 2.000, som nogle dage i forvejen var blevet anbragt hos en jysk gårdejerfamilie. Medens det havde taget 37 år at nå til barn nr. 1.000, havde det kun varet ca. 25 år at nå nr. 2.000. Man har endvidere i årsberetningen for 1901 en samlet opgørelse over det antal børn, der på det tidspunkt var under Foreningens varetægt. Det drejede sig om ikke mindre end 397 børn. I opdragelsesanstalter og børnehjem var anbragt 78 drenge og 21 piger, i private plejehjem 136 drenge og 27 piger, medens 114 drenge og 21 piger var sat i tjeneste eller lære, stadig overvåget af Foreningen.

I sin daglige tilværelse havde Foreningen ofte følt det som et ret så generende forhold, at man fra det øjeblik, man havde besluttet sig til at antage et barn, og til det tidspunkt, hvor man havde fundet ud af, hvor man skulle anbringe det, ikke rigtig vidste, hvad man skulle stille op med det. Ofte behøvedes en vis tid til overvejelse og forhandling med de lokale tilsynsførende, inden en afgørelse kunne træffes. Som omtalt tidligere havde assessor Brun da også foreslået de samvirkende plejehjemsforeninger at oprette et fælles iagttagelseshjem for de børn, som man modtog. Efter år-

I 1901 fik Foreningen af 1837 mulighed for at erhverve ejendommen Roskilde Hvile i Roskilde bys østlige udkant til iagttagelseshjem. Billedet viser de overtagne bygninger, set fra Roskildevej. Fotografi 1916.

hundredskiftet åbnede der sig en mulighed for, at man kunne realisere ønsket om et iagttagelseshjem og ovenikøbet sit eget.

I 1891 havde overretssagfører Adolph Jacobi (1841-1917) overtaget hvervet som borgmester for magistratens 3. afdeling efter borgmester Harald Knudsen. Han havde taget sin juridiske eksamen i 1863 og havde i 1876 nedsat sig som overretssagfører i hovedstaden. I en årrække havde han været virksom indenfor Københavns Understøttelsesforening. Som nyvalgt borgmester fik han til hovedopgave at føre fattigloven af 1891 ud i praksis. Hans største indsats som borgmester var nok færdiggørelsen af det store kompleks på Nørre Allé, kaldet »De gamles By« og nedlæggelsen af den ganske nedslidte fattigstiftelse »Almindelig Hospital« i Amaliegade. Jacobi havde i 1891 efterfulgt Harald Knudsen som medlem af Bestyrelsen.

Ved Jacobis mellemkomst kom Foreningen i forbindelse med grosserer L. I. Grøn, der tilbød Foreningen sin ejendom Roskilde Hvile beliggende på Københavnervej nr. 66 i Roskilde bys østlige udkant. Ejendommen havde tidligere været kro, købmandsgård og brændevinsbrænderi. Efter at formanden og et par bestyrelsesmedlemmer havde haft lejlighed til at besigtige ejendommen og fundet den velegnet som iagttagelseshjem, overdrog grosserer Grøn ved gavebrev af 22. sept. 1901 ejendommen til Foreningen. Man etablerede herefter kontakt med inspektør og arkitekt H. Meyer på St. Hans hospital, som påtog sig at udarbejde de fornødne ombygningsplaner, således at ejendommen kunne tjene sit nye formål. Han gik endvidere ind på at føre det fremtidige tilsyn med denne, og man optog ham herefter i Bestyrelsen. 6. nov. 1901 godkendte Bestyrelsen de udarbejdede bygningsforslag. Hovedbygningen skulle indtil videre kunne modtage 10-12 drenge. Man bevilgede endvidere 15.000 kr. af sin kapitalformue til gennemførelse af de godkendte planer. Man anmodede staten om et tilskud af samme beløbsstørrelse, subsidiært at statskassen ville godtgøre et rentetab på 4 % af den sum, som man havde anvendt på ejendommen. Fra begyndelsen af 1902 kunne man tage Roskilde Hvile i brug som iagttagelseshjem for drenge. 28. jan. 1902 ansattes fhv. proprietær A. E. Bloch som forstander med et årligt vederlag på 1.200 kr.

Foreningen havde således fået sine ønsker om et iagttagelseshjem for drenge opfyldt, men hvad med pigerne? Man var nu så heldig, at justitsråd Niels Josephsen og hustru i 1903 tilbød at ville bekoste indretningen af et tilsvarende iagttagelseshjem for piger. Hertil benyttedes en villa, der lå umiddelbart op til Roskilde Hvile og således let kunne tilses af inspektør Meyer. Hjemmet fik plads til 12 piger og kaldtes Nitihus. Navnet var sammensat af de to første bogstaver i ægteparret Josephsens fornavne. Som forstanderinde for hjemmet ansattes frk. Karen Lund.

Formålet med de to hjem var i første række at vænne de optagne børn til deres nye tilværelse. Man forsøgte at lære dem lydighed og renlighed, at passe faste spisetider og at udføre visse pligter. Hertil

I 1903 erhvervede Foreningen af 1837 en gammel villa kaldet Nitihus, til iagttagelseshjem for piger. Villaen lå umiddelbart op til Roskilde Hvide, der var reserveret for drenge. Fotografi 1916.

benyttedes bl.a. arbejde i mark og have. Da de fleste af dem skulle sendes til et plejehjem på landet, fandt man denne form for beskæftigelse nyttig. En københavnerdreng måtte lære, at en »agurk havde blade« sagde man engang. Under opholdet på hjemmet havde man desuden god lejlighed til at sætte sig ind i barnets karakter, således at man dels kunne vælge det rigtige hjem dels forberede de fremtidige plejeforældre på eventuelle karakterbrist og psykiske vanskeligheder hos barnet. Man havde hermed mulighed for at undgå tidlige tiders vanskelige omflytninger. Indtil 1906 var det egne børn, man modtog på hjemmene. Efter den tid åbnede man også hjemmene for andre børn.

Værgerådsloven af 14. april 1905

Også efter 1901 deltog assessor Brun i den offentlige debat om samfundets behandling af forbryderiske børn og unge. Han tog til orde for en forhøjelse af den kriminelle lavalder og en humanisering af straffeloven. Med gennemførelsen af det sidste trak det ud. Først i den midlertidige straffelov af 1. april 1911 hed det i § 15, at børn ikke kunne straffes før efter det fyldte 14. år, og den tidligere anvendelse af legemlig straf ophævedes. Personer mellem 14 og 18 år måtte heller ikke idømmes fængsel på vand og brød. Gjorde en person i denne aldersklasse sig skyldig i en forbrydelse, som for en ældre medførte straf af forbedringshusarbejde i indtil 1 år, kunne man anvende fængsel på sædvanlig fangekost i indtil 120 dage. I visse tilfælde kunne også idømmes værgerådsforsorg eller anbringelse under andre betryggende forhold. Lovens § 16 fastslog, at børn under 14 år ikke måtte undergives varetægtsfængsel. De nye straffebestemmelser for børn havde utvivlsomt assessor Bruns tilslutning.

Med endnu større interesse har Brun utvivlsomt fulgt de forhandlinger, som kom igang på Rigsdagen efter det såkaldte systemskifte i 1901. Det viste sig, at der i politiske kredse var en udstrakt interesse for, at statsmagten skulle gå aktivt ind i arbejdet med at vinde forbryderiske og ulykkelige børn tilbage til samfundet.

Det var den nye i 1901 udnævnte venstre-regerings ønske, at der på landsplan skulle gennemføres en særlig lovgivning, som involverede statsmagten i samfundets ansvar for forbryderiske og forsømte børn. Resultatet blev loven af 14. april 1905, som trådte i kraft 1. okt. 1905. I det store og hele kan det fastslås, at de grundlæggende principper i denne lov i alt væsentligt knæsatte de synspunkter, som hidtil havde været forfægtet af Foreningen af 1837.

Den store forskel mellem før og nu var, at der overalt i samtlige kommuner skulle oprettes et nyt offentligt organ, kaldet Værgeråd, som for fremtiden skulle afgøre, om et barn måtte fjernes fra hjemmet, og de nærmere betingelser for at dette kunne ske. Endvi-

dere indrettedes et såkaldt Overværgeråd, hvortil forældre kunne indanke de lokale værgeråds resolutioner. Det tilkom endvidere Overværgerådet at fastsætte, hvem forældreretten til et bortfjernet barn skulle tilhøre. Med hensyn til børnenes anbringelse udenfor hjemmet fastslog loven, at de fortrinsvis skulle anbringes i familiepleje. Var deres moralske habitus imidlertid så slet, at denne opdragelsesform ikke kunne tages i anvendelse, skulle børnene sendes til særlige børnehjem, der var istand til at løse denne vanskelige opdragergerning. Desuden skabte loven mulighed for oprettelse og drift af to statslige opdragelsesanstalter. Det blev endvidere udtrykkelig bestemt, at alle hjem, institutioner og foreninger, som modtog værgerådsbørn, skulle være offentligt anerkendt. Overværgerådet skulle også have mulighed for at tildele en forening forældreretten over et bortfjernet barn. Den såkaldte »Overinspektør for opdragelsesanstalterne«, som var identisk med formanden for Overværgerådet, skulle have som opgave at foretage de fornødne indstillinger til Kultusministeriet om anerkendelse. Han skulle endvidere drage omsorg for, at der med regelmæssige mellemrum foretoges en inspektion af de anerkendte institutioner og foreninger.

Loven af 1905 betød ingen indskrænkning af Foreningens virke, tværtimod. Det viste sig nemlig, at mange familier foretrak fortsat at henvende sig til denne med anmodning om at overtage deres barn, inden det blev nødvendigt at underkaste sig værgerådets afgørelse. Det viste sig også, at de københavnske værgeråd var interesseret i at benytte de muligheder, som iagttagelseshjemmet Roskilde Hvile kunne tilbyde. For Foreningen åbnede der sig dermed en kærkommen indtægt og mulighed for en udvidet virksomhed.

Foreningens samarbejde med værgerådsinstitutionen

Da justitsminister Alberti skulle foretage indstilling til besættelse af den nye stilling som Overinspektør for opdragelsesanstalterne og formand for Overværgerådet, valgte han overretsassessor Chr. Brun, og denne beklædte embedet indtil sin afgang 1. okt. 1925. I disse mange år stod han som den indflydelsesrige leder af denne nye gren af den offentlige børneforsorg. Han havde også en afgørende indflydelse på den ændring af værgerådslovgivningen, som fandt sted 12. juni 1922. Den eksisterende lovgivning om tilsyn med plejebørn af 1. marts 1895 og loven af 14. april 1905 om behandling af forbryderiske og forsømte børn kom til behandling i et af Justitsministeriet 26. nov. 1918 nedsat udvalg. Lovforslaget blev første gang forelagt i rigsdagssamlingen 1920/21, men nåede kun til Landstinget. Det måtte derfor genfremsættes i den følgende samling, hvor det blev vedtaget af begge ting, dog således, at bestemmelserne om tilsyn med plejebørn og om værgerådsinstitutionen indeholdtes i samme lov. Den siddende venstre regering havde ellers foretrukket to forskellige love. Loven havde først og fremmest administrativ betydning. Blandt andet gennemførtes en adskillelse af stillingerne som formand for Overværgerådet og Overinspektør for opdragelsesanstalterne. Til at beklæde sidstnævnte embede og hermed overtage den almindelige kontrol med de anerkendte børneinstitutioner udpegedes den hidtidige medarbejder under Overværgerådet Oluf J. Skjerbæk (1885-1979), der gennem en lang årrække skulle få afgørende indflydelse på udbygningen af de danske børneinstitutioner. Også for Foreningen af 1837's videre udvikling kom han til på afgørende punkter at udøve en betydelig indsats.

Da Brun lod sig udpege til formand for Overværgerådet betød det ikke, at han opgav sin bestyrelsespost i Foreningen af 1837. Han fortsatte sit medlemskab og tog i afgørende situationer ordet i Bestyrelsen. I henhold til loven af 1905 blev det ham, der skulle udvirke godkendelse af Foreningens virke og føre det nærmere til-

Overinspektør Oluf J. Skjerbæk var fra 1923 og til sin afgang i 1955 statens tilsynsførende med de eksisterende børneinstitutioner. Ved forskellige lejligheder støttede han de synspunkter, som Foreningen stod som repræsentant for. Fotografi 1935.

syn, hvad han i sin egenskab af bestyrelsesmedlem ikke kan have haft vanskeligt ved.

Det kan ikke undre, at Brun anbefalede, at Foreningen åbnede sine to iagttagelseshjem også for værgerådsbørn. Fra ca. 1906/07 ankom adskillige værgerådsbørn både til Roskilde Hvile og Nitihus. Bestyrelsen så sig derfor nødsaget til at foretage udvidelser af begge hjem, og man kunne, efter at disse var gennemført, huse ialt 60 drenge og 15 piger på de to hjem. For Foreningen betød det, at der fra nu af gled en fast strøm af plejpenge ind i Foreningens kasse. Hidtil havde Foreningen kun i undtagelsestilfælde kunnet regne med, at forældre til modtagne børn var istand til at yde et bidrag til deres underhold. Med værgerådsbørnene var det anderledes. Her faldt betalingen omgående. Det så derfor temmelig sort ud, da værgerådene i begyndelsen af 1920'erne pludselig begrænsede antallet af børn, som ønskedes anbragt på de to iagttagelseshjem. Det lykkedes dog Foreningens formand ved en række forhandlinger med værgerådene at opnå en fortsat anvendelse af Foreningens iagttagelseshjem.

I begyndelsen indførtes også værgerådsbørnene i de af Foreningen førte stamprotokoller. Selv om de fleste værgerådsbørn kun opholdt sig en kortere tid på Roskilde Hvile og Nitihus for derefter at blive anbragt af værgerådene på en anden børneinstitution, skete det af og til, at man bad Foreningen om at overtage forældreretten og den videre opdragelse af barnet. Værgerådsbørnene var herefter at betragte som Foreningens »egne børn«. Efterhånden steg antallet af børn, som værgerådene bad om hjælp til at blive nærmere iagttaget, og man besluttede derfor i 1912 at anlægge en særlig stamprotokol for disse børn, som fra nu af førte betegnelsen »iagttagelsesbørn« eller »i-børn«. I 1915 og 1916 kulminerede tilgangen af værgerådsbørn med en årlig tilgang på henholdsvis 63 og 67 børn, for derefter at falde til et lavpunkt på 10 børn i begyndelsen af 1920'erne.

Siden gennemførelsen af værgerådsloven af 1905 havde Foreningen således kunnet regne med et stigende tilskud af offentlige midler til den almindelige drift. Første gang man kan konstatere,

at Foreningen har modtaget statstilskud er på regnskabet 1898-99. Her optræder et beløb på 748 kr., som benævnes »tilskud fra staten«. Formodentlig er det et bidrag af den bevilling, som var opført på Kultusministeriets forslag på den årlige finanslov til støtte for plejehjemsforeningerne. Ved det etablerede samarbejde med de københavnske værgeråd og enkelte andre plejehjem, der sendte børnene til Roskilde Hvile, kunne Foreningen med årene regne med at opnå et stigende tilskud til driften. Foruden Kultusministeriet fik også Justitsministeriet fra 1906 på sit budget en bevilling, som Foreningen kunne forvente at få andel i.

Årene op til Socialreformen af 1933 i almindelighed

Som formand efter Chr. Brun havde man i 1905 valgt kriminalretsassessor Erland Tybjerg (1865-1925). Han havde taget sin juridiske eksamen i 1886 og havde herefter en årrække tjenestegjort i Justitsministeriet, indtil han i 1898 udnævntes til kriminalretsassessor. Fra sine tidligste ungdomsår havde han vist videnskabelige interesser. Han erhvervede Universitetets guldmedalje 1889, foretog en længere udenlandsrejse og opnåede den juridiske doktorgrad på en afhandling om bevisbyrden. Det var ham, der påbegyndte det nærmere samarbejde med værgerådsinstitutionen. I 1916 blev han medlem af Højesterets dommerkollegium, opgav formandsskabet, men fortsatte i Bestyrelsen. Sammen med Tybjerg havde man i 1905 indvalgt kriminalretsassessor, senere landsdommer Axel Rasmussen (1866-1939) i Bestyrelsen. Han overtog kassererhvervet og varetog dette hverv i en meget lang årrække.

Som Tybjergs efterfølger udpegedes i 1916 overretsassessor Chr. Riise (1866-1943). Han havde taget sin juridiske eksamen i 1889 og havde virket som assessor i Kriminalretten siden 1908. I 1911 var han blevet indvalgt i Bestyrelsen. Også han endte sin juridiske karriere som højesteretsdommer. Han var den af For-

eningens formænd, som kom til at opleve den længste funktionsperiode, idet han først trak sig tilbage i 1940. Sammen med Tybjerg faldt det i hans lod at føre Foreningen frelst gennem den 1. verdenskrigs prøvelser. Disse var navnlig af forsyningsmæssig karakter. Man havde et ikke ringe besvær med at mætte de mange munde på Foreningens institutioner, men det hjalp meget på den trykkende tilstand, at man var selvforsynende med friske grøntsager og mælk. Et stort problem var ligeledes anskaffelsen af det fornødne brændsel og elektricitetsforsyning.

Man havde nemlig ikke længere blot Roskilde Hvile og Nitihus at skulle sørge for. Flere år før verdenskrigens udbrud havde man i Bestyrelsen besluttet at oprette eget børnehjem, som blev væsentligt udbygget inden krigsudbruddet i 1914. Blandt de mange børn, man modtog mellem år og dag, fandtes også en del svagelige børn, som man ikke kunne forsvare at sætte i privat familiepleje. I vinteren 1909 besluttede Tybjerg og Axel Rasmussen sammen med inspektør Meyer at se sig om efter en egnet mulighed for et hjem for svagelige børn. I et bestyrelsesmøde 19. maj 1909 foreslog formanden, at man købte en lille to-etages villa i Strøby Ege syd for Køge med tilliggende af en $\frac{3}{4}$ tdr. land stor have. Fra villaen kunne der organiseres bademulighed ved Vallø Strand. Under forhandlingen om dette støttede Chr. Brun varmt forslaget, og man vedtog at anvende ca. 17.000 kr. af sin formue til indretning af hjemmet. Der ville i den ombyggede villa kunne skaffes plads til 10-12 drenge, der ikke led af smitsomme sygdomme, og som ville have godt af friske strandbade. Børnene ville endvidere kunne henvises til skolegang i den lokale kommuneskole. Hjemmet blev taget i brug i oktober 1909 og fik som forstanderinde sygeplejerske Karen Hansen, som til sin assistance havde en tjenestepige. I første omgang overførtes 5 drenge fra Roskilde Hvile, og det varede ikke længe, førend også værgerådene meldte sig med ønsket om, at man ville modtage deres børn. Det nye børnehjem lå ikke længere væk, end at man uden større besvær kunne føre et vist tilsyn med det fra Roskilde Hvile.

Behovet for et hjem af denne karakter var imidlertid stigende,

og allerede i 1911 foretoges en mindre udvidelse, således at man nu kunne modtage 15 drenge. Kraftigt opfordret af de københavnske værgeråd og af Københavns kommune, som stillede overretssagfører G. L. Gottschalcks og hustrus legat til rådighed, besluttede Bestyrelsen 26. nov. 1913 at erhverve en tilliggende grund og her opføre endnu et hjem for svagelige børn. Hjemmet indrettedes til modtagelse af ikke mindre end 25 piger og 19 drenge. Det godkendtes af myndighederne 15. jan. 1915, og det samme gjaldt den udpegede forstanderinde Marie Schou. Fra indvielsen kaldte man det gamle hjem Vallø Strand I og det nye Vallø Strand II. Med indretningen af disse to børnehjem kan man sige, at Foreningen for alvor var slået ind på institutionsbehandling af børn. Indtil videre fortsatte man imidlertid den tidligere anvendte forsørgelsesmåde, nemlig anbringelse i familiepleje.

Med indretningen af de to iagttagelseshjem og senere børnehjemmene ved Vallø Strand var kontorforretningerne blevet væsentlig forøget. Man holdt nu kontoret åbent i to timer, og som kontorleder ansatte man fra 1916 en uddannet jurist, nemlig sekretær i Socialministeriet Gunnar Bardenfleth (1889-1971). Han var etog hvervet, indtil sin udnævnelse til kabinetssekretær hos Christian X i 1934. Han efterfulgtes af en anden af Socialministeriets yngre medarbejdere, nemlig sekretær M. O. Olufsen (f. 1907), der virkede som sekretær 1934-60, da han indvalgtes i Bestyrelsen. Også han virkede i mange år som kabinetssekretær først for Frederik IX og senere for dronning Margrethe II.

Foreningens økonomi 1915-30

Fra Foreningens allerførste dage havde man, som allerede omtalt flere gange, regelmæssigt udsendt en trykt årsberetning, som ved siden af de eksisterende stamprotokoller er den væsentligste kilde til Foreningens ældre historie. I forbindelse med formandsskiftet i 1916 besluttede man at publicere en udvidet beretning, rigt illustreret og med en fyldig beskrivelse af Foreningens virksomhed og

forskellige institutioner. Formålet var at skabe forøget interesse om Foreningens virksomhed og herigennem propagandere for øget økonomisk bidrag til dens virksomhed.

Som omtalt i det foregående s. 45 havde Foreningen i regnskabsåret 1898/99 modtaget sit første og meget beskedne statsbidrag. Man tør nok formode, at tilsvarende beløb er indkommet i de følgende år. Det var imidlertid først, da Foreningen i årene efter 1905 optog et nært samarbejde med den nye værgerådsinstitution, at statsbidraget fik større betydning. Til belysning af Foreningens økonomiske situation i årene frem mod Socialreformen af 1933, og inden det tidspunkt indtraf, hvor Foreningen for alvor slog ind på institutionsvejen, skal den økonomiske situation, belyses ved hjælp af regnskabstallene fra 1915 og 1929. For årene 1905-30 findes en sammenhængende trykt oversigt over Foreningens økonomi.

	1915	1929
<i>Indtægt</i>		
1. Medlemsbidrag	2.066 kr.	2.046 kr.
2. Stats- kommune- og andre indtægter	24.876 kr.	43.056 kr.
3. Udbytte af kapitalformue og legater	19.357 kr.	42.538 kr.
4. Bidrag fra legater, der ikke tilhører Foreningen	20.747 kr.	17.836 kr.
5. Betaling for børns underhold fra kommuner, forældre m.fl.	8.869 kr.	13.486 kr.
<i>Udgift</i>		
1. Plejepenge til børnehjem og private	21.504 kr.	7.118 kr.
2. Børns anbringelse, beklædning m.m. til og med konfirmationen	6.724 kr.	2.059 kr.
3. Hjælp til børn efter konfirmationen	5.286 kr.	8.079 kr.
4. Administration, lønnet medhjælp, kontorhold, tilsynsførendes udlæg m.m.	5.927 kr.	8.160 kr.
5. Drift og vedligeholdelse af Roskilde Hvile	25.640 kr.	20.603 kr.
6. Drift og vedligeholdelse af Vallø Strand I-II	15.167 kr.	36.252 kr.
7. Værgeråds og plejehjemsforeningers betaling for børns optagelse på Roskilde Hvile, indbetalt direkte til Roskilde Hvile	17.216 kr.	37.366 kr.

Af de ovenfor gengivne regnskabstal fremgår, at Foreningen i 1915 fortsat hovedsagelig fik sine indtægter gennem private bidrag. Man lagde stadig vægt på, at der var en kreds af borgere, der støttede med et fast årligt bidrag. Der havde i de forløbne år været svingninger i antallet af faste bidragydere – de såkaldte »medlemmer« – og netop i 1915 havde man oplevet nye frafald. Det var baggrunden for, at man anmodede kriminalretsassessor Viggo Thorup (1876-1943) om at igangsætte en ny hvervekampagne, som medførte, at medlemsbidraget steg til 4.419 kr. for derefter langsomt påny at synke over de næste år. I 1919 kunne man således bogføre omtrent samme beløb som i 1915, nemlig 1.046 kr. Selv da medlemsbidraget var på sit højeste, udgjorde det et beskedent bidrag til Foreningens virke. Når man ikke desto mindre tillagde medlemskredsens størrelse en vis betydning, hang det sammen med, at man betragtede det som havende betydning for det almindelige omdømme.

Som aftalt havde Foreningen også enkelte personer, som ydede et større bidrag end det fastsatte årsbidrag. Man kaldte disse bidragydere for livsvarige medlemmer. Deres antal svandt dog også ind under verdenskrigen. På de gengivne regnskabsoversigter ovenfor er disse beløb indført på konto 2. På samme konto opførtes ligeledes et ret stort beløb (ca. 5.000 kr.) fra Kriminalrettens bødekasse og formodentlig også det faste statstilskud. Selv om der var tale om en kraftig stigning på denne konto fra 1915 til 1929, er det dog stadig de privat erhvervede indtægter, der tæller. Således bidrog renteafkastet af den opsparede formue i forbindelse med legatindtægterne i 1915 med 40.104 kr. og i 1929 med ikke mindre end 60.314 kr. til Foreningens drift. Endelig havde man i 1915 og 1929 modtaget henholdsvis 8.869 og 13.486 kr. fra forskellige kommuner og forældre som betaling for modtagne børn.

Vender vi os herefter til Foreningens udgifter, er det karakteristisk, at udgifterne til plejpenge i familiepleje og andre plejehjem samt de dermed følgende udgifter til anbringelse m.m. i 1915 endnu udgjorde ca. 21.500 kr., men i 1929 kun godt 7.000 kr. Det er altså i disse år, at anbringelse af børn i privatpleje for alvor be-

gynder af falde. Omvendt er udgifterne til hjælp til børnene efter konfirmationen stigende, herunder hvad det kostede at sætte børn i tjeneste eller håndværkerlære.

Udgifterne til administration var stadig beskedne, og det samme gjaldt de beløb, som de tilsynsførende ude i provinsen kunne få refunderet. Bestyrelsen selv holdt stadig på, at man ikke skulle have nogen godtgørelse for sit arbejde. Derimod kan man se, at det ikke var nogen billig fornøjelse at drive egne institutioner. I driftsudgifterne indgik bl.a. lønningsudgifter til institutionernes ledere og de medarbejdere, som stod til deres rådighed. Også selve driften og vedligeholdelse af bygninger og installationer krævede penge. Derimod har vel den betaling, som forældre og værgeråd ydede for de børn, de fik anbragt under Foreningen, i nogen grad betalt børnenes opholdsudgifter. På den anden side kom Foreningen i økonomiske vanskeligheder, da værgerådene som omtalt foran (s. 44) pludselig begrænsede antallet af børn, som man ønskede modtaget på Roskilde Hvile. Ud over at dække direkte opholdsudgifter, må børnebetalingen også have bidraget noget til at betale generelle driftsudgifter. Det gjaldt nok i første række Roskilde Hvile.

Foreningens klienter 1915-30

Den udvidede beretning fra 1916 giver også mulighed for at kaste et vist lys over det klientel, som Foreningen havde i sin varetægt omkring 1915/16. Indtil dette tidspunkt havde man taget sig af ca. 3.000 børn. Børnene var dels overdraget Foreningen direkte af forældre, dels af værgerådene og dét i de seneste år i stærkt stigende antal. Man afgav i beretningen en nærmere redegørelse for de børn, som i 1915 havde forladt Roskilde Hvile. Det drejede sig om 24 drenge og 9 piger. Af de 24 drenge havde 6 opholdt sig ca. 2 år på hjemmet, medens det store flertal kun havde tilbragt ca. 1 år og derunder. 4 af drengene havde fejret deres konfirmation på hjemmet og var derefter gået direkte i håndværkerlære, medens 10

var blevet sendt i familiepleje. På grund af karaktervanskeligheder havde man måttet anbringe 4 på et andet børnehjem og 3 på opdragelsesanstalt. Endelig var 3 drenge blevet sendt til Vallø Strand.

Om de 9 piger oplystes, at 6 var under 10 år ved optagelsen på Nitihus, medens de 3 sidste var henholdsvis 11, 12 og 13 år. Pigerne havde kun opholdt sig godt 1 år på hjemmet, og de 4 var derefter sendt i familiepleje, medens 3 var afgivet til et specielt børnehjem og 2 anbragt på Vallø Strand.

Gennem den udvidede beretning fra 1916 har man mulighed for billedmæssigt at dokumentere livet, som det levedes inden for de af Foreningen på det tidspunkt eksisterende institutioner Roskilde Hvile og Nitihus. En del af disse billeder er blevet stillet til disposition for nærværende bog af det lokalhistoriske arkiv i Roskilde. Billederne belyser børnenes daglige tilværelse og giver ofte et mere bevægende indtryk end nok så mange skriftlige beskrivelser.

Fra samme tid er endvidere bevaret en række skildringer af de børn og deres baggrund, som befolkede Roskilde Hvile og Nitihus en kortere eller længere tid, inden de blev sendt videre til opdragelse i privat familiepleje, hvad der på det tidspunkt – altså i 1916 – endnu var den almindeligste forsørgelsesmåde. Beretningerne er forfattet af forstander A. E. Bloch.

Om en dreng på 7½ år, som anbragtes på Roskilde Hvile i nov. 1913, oplystes det, at forældrene var skilte. Faderen, der havde forældreretten, måtte passe sit arbejde, og børnene var overladt til en nabokones tilsyn. Barnet skulkede og vagabonderede, men var anset for at være en god dreng, der kun manglede opdragelse. Han var frisk og kvik, lidt ulydig og glemsom, men iøvrigt en rar lille dreng. Han var meget urenlige og længere tids kur var resultatløs. I maj 1915 anbragtes han på Foreningens børnehjem Vallø Strand (nr. 3055). En anden 10 år gammel dreng blev optaget i dec. 1914. Faderen, der drak og mishandlede kone og børn, forlod hjemmet, og konen, der arbejdede ude, kunne ikke føre det fornødne tilsyn med børnene. Skolen udtalte, at drengen havde en underlig dobbeltnatur, til tider tyvagtig, brutal, løgnagtig, til andre tider ind-

Drengene fra Roskilde Hvile i sluttet trop under ledelse af en lærer på vej til arbejde i institutionens have. Fotografi 1916.

tagende og venlig. I de første dage løb han bort, men faldt snart til ro og gjorde et rart og vindende indtryk. Anbragtes i maj 1915 i privat plejehjem, hvor det hidtil var gået godt (nr. 3115). En 11 år gammel dreng, der i juni 1914 blev optaget på Roskilde Hvile, var født udenfor ægteskab. Forældrene samlevede, var begge drikkfældige, sloges indbyrdes og pryglede da tillige drengen. Denne var på sin side heller ikke bange for at bruge vold overfor moderen. Skulkede og var 2 gange på internat. Stjal og røvede bl.a. fra en lille pige på gaden. Kom i juni 1914 på Roskilde Hvile. Han var noget ulydig, vild og støjende, men syntes ikke vanskelig at lede og anbragtes i marts 1915 på et plejehjem. Her gik det rent galt, han stjal og løb bort 2 gange, hvorfor han atter kom på Roskilde Hvile i aug. 1915. Var øjensynlig gået stærkt tilbage på alle områder og måtte derfor efter nogle måneder anbringes i opdragelsesanstalt (nr. 3112).

Drengene med deres madskåle i spisestuen på Roskilde Hvile. I baggrunden ses køkkenassistenten med madgryden. Fotografi 1916.

Nogle pigeskæbner skal også omtales. En 13½ år gammel pige kom til Nitihus i april 1914. Moderen var død og hjemmet opløst. Barnet havde skiftevis ophold hos nogle slægtninge, der ikke magtede hendes opdragelse. Noget flygtig og upålidelig, men en godmodig pige, som i sept. 1915 blev anbragt i et privat plejehjem, hvor man hidtil havde været godt tilfreds med hende (nr. 3078). Om en anden lille pige, der var 7½ år, da hun blev antaget, oplystes, at moderen forlod hjemmet, og at faderen giftede sig igen. Begge forældre var svagelige og havde ikke begreb om at opdrage barnet, som tyranniserede dem fuldstændig. En rar og stiltfærdig lille pige, som i nov. 1915 kunne anbringes i et privat plejehjem (nr. 3094).

Det er disse og mange andre børn, man møder, når man studerer de anonyme billeder fra institutionernes dagligdag.

Børnene fra Roskilde Hvile og Nitihus på udflugt. Pigerne er anbragt siddende foran, drengene stående bagved.

Fotografi 1916.

Fra 1916 var det overretsassessor Chr. Riise, der sammen med Axel Rasmussen havde ansvaret for Foreningens drift. I første omgang måtte han koncentrere sig om at føre Foreningen og dens institutioner frelst gennem Verdenskrigen. Dernæst måtte han tage stilling til den krise, som opstod, da tilgangen af værgerådsbørn blev formindsket i begyndelsen af 1920'erne. Indenfor Bestyrelsen overvejede man, om man skulle ophøre med det nære samarbejde med værgerådene og for fremtiden kun modtage egne børn. Krisen endte med, at Bestyrelsen i et møde 6. april 1923 kunne godkende en ny overenskomst, som fastslog, at Roskilde Hvile fortsat skulle modtage værgerådsbørn i alderen 7 til 13 år. I overenskomstens § 7 fastsloges, at anmodning om optagelse skulle stiles til formanden og indsendes til kontoret. Intet barn kunne optages eller tilbagegives uden hans tilladelse. Man bestemte samtidig, at der kunne være 59 drenge på Roskilde Hvile og 14 piger

*Husgerningslederen overvåger en strikketime på pigehjemmet Nitihus.
Alle piger er ens klædte og har en kort hårfletning ned ad ryggen.
Fotografi 1916.*

på Nitihus. Det varede dog nogen tid, inden man kom op på fuld belægning. I overgangsperioden foreslog Overinspektøren, at Roskilde Hvile også skulle åbnes for store drenge. En af disse kom ved uforsigtighed til at forårsage en brand, hvorved de to sidefløje til Roskilde Hvile blev alvorligt beskadiget. Eksperimentet med de store drenge blev derfor kortvarigt. Det var iøvrigt i denne periode med svag belægning, at man besluttede at give drenge og piger fælles skoleundervisning. Undervisningen havde hidtil været strengt adskilt, men skulle nu ske i fællesskab »under alle mulige forsigtighedsregler«!

I beretningsåret 1925/26 foretoges den nødvendige renovering af Roskilde Hvile. I en ny østfløj indrettedes dagligstue for iagttagelseshjemmets drenge, og man fik ombygget sovesalen. I østfløjen fik endvidere en ugift lærer tjenestebolig. I den gamle, men restaurerede vestfløj indrettedes bolig for en gift lærer samt sko-

lestue og gymnastiksal. Desuden fik man her forskellige arbejdsrum, vaskeri og baderum. I hovedbygningen var fortsat forstanderbolig, og som en nyhed etableredes på 1. sal en særlig lærlingeafdeling bestående af en dagligstue og eneværelser til 12 lærlinge.

Bestyrelsen havde altid været indstillet på i så vid udstrækning som mulig efter opnået konfirmation at sætte børnene i håndværkerlære, hvis de skønnedes at have anlæg herfor og havde udtalt et ønske herom. Man traf nu den aftale med en række håndværkere i Roskilde, at de kunne rekruttere drenge fra Roskilde Hvile som lærlinge, og at disse kunne blive boende på institutionen, så længe læretiden varede.

Nogle år senere opførte man en ny stald- og ladebygning på Roskilde Hvile. Den stod færdig i 1931 og havde kostet 19.971 kr. Man kunne herefter igen holde køer og svin, således at man atter blev selvforsynende med en række levnedsmidler. Desuden kunne man give de drenge, som skulle anbringes i pleje i et landbohjem – en forsørgelsesmåde man stadig foretrak – en nyttig forberedelse til deres fremtidige livsbane.

I denne periode indtrådte såvel et lederskifte på Roskilde Hvile som på Nitihus. 1. maj 1928 tog forstander Bloch sin afsked, og som hans efterfølger udpegedes forstanderen på Ærø drengehjem M. Knudsen. Senere på året døde forstanderinden på Nitihus og efterfulgtes 1. maj 1929 af frk. Lund.

Foruden Roskilde Hvile og Nitihus, som begge var typiske gennemgangsinstitutioner, drev Foreningen også de to børnehjem ved Vallø Strand, hvor børnene fik anvist ophold i længere tid. Hjemmene fik nye vedtægter 3. jan. 1927, som godkendtes af Overinspektøren. Vallø I var herefter normeret til 15 drenge og Vallø II til 16 drenge og 24 piger i alderen 7-13 år. Undtagelsesvis kunne modtages børn under 7 år. Det var dog stadig en forudsætning for anbringelsen, at børnene var så svagelige, at de ikke kunne komme i familiepleje. Børnene kunne forblive i hjemmene til 14-15-årsalderen, pigerne dog noget længere. Når de nåede den skolepligtige alder, blev de henvist til den lokale skole. Det voldte på et vist tidspunkt visse vanskeligheder, da Sognerådet fandt, at den øko-

nomiske belastning ved at modtage børnehjemmenes klientel i den kommunale skole var urimelig. Foreningen gik herefter ind på at udbetale kommunekassen et årligt tilskud på 1.000 kr.

Ved udgangen af året 1930 havde Foreningen ialt 217 børn under sin varetægt, hvoraf de 111 var egne børn og 106 værgerådsbørn. Der var således omtrent halvt af hver gruppe. På dette punkt var der sket en afgørende ændring indenfor de forløbne år. I 1916 havde man således haft ikke mindre end 377 børn under opdragelse og uddannelse, og af disse tilhørte ikke mindre end 298 gruppen egne børn, men kun 79 værgerådsbørn. Udviklingen fra 1916 til 1930 havde således medført, at Foreningen mere og mere havde overtaget omsorgen for børn, som den offentlige børneforsorg havde fjernet fra hjemmet. Gruppen »egne børn« ville snart være en minoritet. Følgende detaljerede opstilling tegner et tydeligt billede af situationen.

Fordeling af børnene ved udgangen af 1930

	<i>Egne børn</i>		<i>Værgerådsbørn</i>	
	<i>dreng</i>	<i>piger</i>	<i>dreng</i>	<i>piger</i>
Roskilde Hvile og Nitihus	21	1	19	16
Læringsafdelingen	5	0	7	0
Vallo Strand	22	7	11	17
Andre opdragelseshjem	8	9	0	0
Private plejehjem	12	0	7	3
I tjeneste, lære m.m.	29	6	10	6

Oversigten viser endnu engang, at drengene fortsat var i overtal over pigerne. Af de 8 dreng, som var anbragt på andre opdragelseshjem, var 2 sendt til Himmelbjerggården og 6 til Barnets Hus i Rødovre. De 9 piger var alle anbragt på det Classenske Fideicommiss' skolehjem Hjortebjerg på Falster. Af de 29 konfirmerede dreng, som var anbragt i tjeneste m.m., var 19 i tjeneste på landet, medens 10 stod i håndværkerlære. De 6 piger havde alle en tjeneste i huset. Oversigten dokumenterer også med al tydelighed, hvor

få børn der på dette tidspunkt var anbragt i familiepleje. Institutionsforplejning var kommet på mode overalt i landet, og også Foreningen af 1837 måtte bøje sig for denne udvikling.

Nye institutioner

Efter at værgerådene atter var begyndt at sende børn til iagttagelse på Foreningens institutioner, havde man bemærket, at der blandt disse var adskillige, der stod en del tilbage i åndelig henseende, og som man derfor havde vanskeligt ved at finde et egnet plejehjem til. Følgen var, at de måtte beholdes på Roskilde Hvile længere end normalt. At anbringe dem på Vallø Strand var ikke anbefalelsesværdigt.

Foreningen diskuterede sagen med overinspektør Oluf J. Skjerbæk, og man begyndte at se sig om efter en passende ejendom til et fremtidigt hjem for mindre begavede børn. Under dette arbejde fandt man frem til en landejendom, kaldet Værebro, nord for Roskilde i Gundsømagle sogn. Uden kvægbesætning kunne den købes for 42.500 kr. Sælgeren var gårdejer og fhv. købmand Morten Christensen, og ejendommen kunne overtages 11. juni 1931.

I bestyrelsesmøder 30. maj og 25. juni 1931 fik Formanden be-myndigelse til at erhverve ejendommen og indrette den til at mod-tage 35 svagt begavede drenge. Ejendommen, som oprindeligt havde være kro, havde et jordtilliggende på 29 td. land. Det var imidlertid nødvendigt at udvide den eksisterende hovedbygning med en tilbygning, som indeholdt spise- og dagligstue for dren-gene samt skolestue og sovesal. Senere kom hertil opførelsen af en ny staldbygning. Til bestyrer ansattes fra 23. okt. 1931 den tid-ligere leder af Torslunde Fredehjem Kr. R. Pedersen. Hjemmet kom igang 18. marts 1932, da man overførte 12 drenge fra Ros-kilde Hvile og 5, som kom andetsteds fra. Også værgeråds- og senere børneværnsbørn modtoges, og snart var hjemmets kapacitet fuldt udnyttet. Ialt kostede indretningen af Værebro drengehjem 138.150 kr. Heraf betalte statskassen 16.035 kr. Det kunne hur-

tigt konstateres, at beskæftigelsen i have, mark og stald stabiliserede drengenes både legemlige og åndelige tilstand, og alle havde kun grund til at være tilfreds med den nye institution.

Kort efter at man havde fået Værebros dregehjem i drift, opstod et nyt problem. Skulle Foreningen overtage driften af Hjortebjerg skolehjem på Falster, som man siden 1922 havde benyttet til varigt opholdssted for de piger, som man ikke kunne finde privat plejehjem til.

Skolehjemmet var grundlagt af det Classenske Fideicommiss i 1866 og lå i nærheden af Fideicommissets ejendom Corselitze på Falster. Hjemmet havde til at begynde med været indrettet til at modtage 12 piger, senere 15, som havde levet under forhold, som virkede moralsk nedbrydende på dem. Man skabte et hjem for dem i kortere eller længere tid, hvorunder de bl.a. undervistes i alle huslige gøremål, således at de efter konfirmationen var vel forberedte til en tjenestepigegerning på landet. Skolen lededes af en diakonisse, og Fideicommisset havde i sin tid ladet opføre en særlig bygning til skolen.

Fideicommisset ønskede på dette tidspunkt at overlade den fremtidige drift af skolehjemmet til Foreningen. Da hjemmet aldrig var blevet godkendt af det offentlige, kunne det ikke modtage værgerådsbørn, derimod godt Foreningens egne børn, som betalte en plejefgift på 120 kr årlig. Efter Formandens opfattelse kunne man ikke undvære Hjortebjerg, og Bestyrelsen bemyndigede ham til at forhandle med godsforvalter Valentiner om en overtagelse. Man blev ret hurtig enig. Fideicommisset overlod bygningen til fremtidig brug for Foreningen (brugsret) og lovede samtidig endnu i 5 år at yde et tilskud til driften på 1500 kr. Efter denne periode ville den sidste pige, som Fideicommisset havde anbragt på Hjortebjerg, have forladt institutionen. Den tidligere bestyrerinde forlod samtidig hjemmet, og i hendes sted ansatte man lærerinde Else Casparij (1900-96).

Socialreformen af 1933

Overdragelsen af Hjortebjerg skolehjem til Foreningen fandt sted på et tidspunkt, da den af socialminister K. K. Steincke forberedte socialreform var under endelig behandling. 20. maj 1933 kunne Steincke forelægge reformen til kongens underskrift, og 1. okt. 1933 trådte loven i kraft.

30. april 1929 var Th. Staunings 2. ministerium blevet udnævnt, og i dette udpegedes K. K. Steincke (1880-1963) til socialminister. Samtidig genoprettedes det i 1926 nedlagte Socialministerium, hvorunder henlagdes såvel Overværgerådet som Overinspektoratet for opdragelsesanstalterne. De sager, som Foreningen af 1837 beskæftigede sig med, behandledes i ministeriets såkaldte 2. Ekspeditionskontor.

Socialminister Steincke havde længe arbejdet med en omfattende modernisering og udvidelse af den eksisterende sociale lovgivning. I forbindelse med det storpolitiske forlig, – det såkaldte Kanslergadeforlig – lykkedes det at opnå Rigsdagens tilslutning til den såkaldte »Socialreform af 1933«, hvoraf loven om offentlig forsorg var den del af lovkomplekset, som bl.a. fastlagde fremtidens børnelovgivning. De nye bestemmelser herom omfattede ialt 98 §§, nemlig §§ 83-181. Det vil være ganske uoverkommeligt i denne sammenhæng i detaljer at gennemgå dette omfattende lovkompleks. Kun de bestemmelser, som har afgørende betydning for Foreningens fremtidige arbejde, skal kort omtales.

Det eksisterende Overinspektorat for opdragelsesanstalterne med Oluf J. Skjerbæk som chef opretholdtes indtil videre, og Skjerbæk var fortsat den embedsmand indenfor børneforsorgen, som Foreningen havde mest kontakt med. Derimod nedlagdes den tidligere værgerådsinstitution. Overværgerådet erstattedes af det såkaldte »Landsnævn for Børneforsorg«, og i hver kommune oprettedes i stedet for de tidligere værgeråd et såkaldt kommunalt børneværn, hvis forretninger i de fleste kommuner varetoges af det såkaldte »sociale udvalg«. I Københavns kommune udpegede magistraten et særligt børneværnsudvalg. De nye børneværn fik ikke

alene bemyndigelse til under visse forudsætninger at beslutte et barns fjernelse fra hjemmet, men også pligt til fremover at føre tilsyn med det bortfjernede barn og træffe de nødvendige forholdsregler, hvis der efter endt skolegang skulle træffes beslutning om fremtidig beskæftigelse.

Lovens § 136 indeholdt de nye bestemmelser om anbringelse af børn, der havde måttet fjernes fra hjemmet. Børn, der ikke havde en særlig vanskelig karakter, kunne fortsat anbringes i familiepleje, medens børn under 14 år med helbredsmæssige vanskeligheder måtte anbringes i særlige plejehjem. Til børn, som havde brug for særforsorg (blinde, døve og lign.) skulle der være specielle institutioner til rådighed. Børn under 14 år, eventuelt 15, som havde en vanskelig karakter, karakterbrist eller havde vist en slet opførsel, som kunne have en skadelig indflydelse på deres omgivelser, skulle anbringes i skolehjem. For børn over 14 år, der både i legemlig og åndelig udvikling stod under det normale, skulle der kunne komme særlige fredeshjem på tale, medens børn over 14 år med en særlig vanskelig karakter eller slet opførsel kunne anbringes i ungdomshjem eller opdragelsesanstalt. Om fornødent kunne børneværnet sende et barn til et midlertidigt ophold på et iagttagelses-hjem, hvis man var i tvivl om, hvad der ville være det mest egnede varige opholdssted.

Endelig bør også § 145 omtales, som fastsatte, at når et barn var anbragt i privatpleje, læreplads, tjeneste eller på anden måde gennem en anerkendt forening, kunne det overlades foreningen at føre det pålagte tilsyn med plejehjemmet og drage omsorg for barnets fremtidige beskæftigelse efter konfirmationen. Socialreformen havde hermed godkendt Foreningen af 1837 som en fortsat medarbejder indenfor den offentlige børneforsorg. Man har sikkert også indenfor Foreningen med tilfredshed konstateret, at der indenfor den offentlige børneforsorg stadig var forståelse for, at anbringelse i familiepleje var en god og fornuftig opdragelsesform for børn, som havde måttet fjernes fra et ulykkeligt miljø. Socialreformen havde endvidere den afgørende betydning for Foreningens fremtidige arbejde, at man kunne regne med fortsat at mod-

tage et betydeligt statsbidrag til sin virksomhed. At man også indenfor Overinspektoratet for opdragelsesanstalterne stadig var interesseret i at samarbejde med Foreningen af 1837 viste den henvendelse, som Oluf J. Skjerbæk foretog i 1935.

På landejendommen Reballegård på nordsiden af Horsens fjord havde ejeren Carl Jensen siden 1927 drevet et privat optagelseshjem for store drenge i alderen 14-20 år. Han var imidlertid nu tvunget til at opgive Reballegård, og da Skjerbæk havde den opfattelse, at det offentlige ikke kunne undvære dette hjem, hvor man gennem årene havde fået mange klienter anbragt, bad han i 1935 Foreningen om at overtage hjemmet.

Ejendommen havde et betydeligt tilliggende af jord og skov, og de indlagte drenge havde fået en grundlæggende uddannelse i landbrugsarbejde, som muliggjorde senere beskæftigelse ved landbruget. Skjerbæk gjorde endvidere opmærksom på, at Foreningens erhvervelse af Reballegård ville styrke dens traditionelle interesser i denne del af Jylland, hvor man hidtil havde fundet så mange private plejehjem til sine børn.

Forslaget gav anledning til en livlig debat indenfor Bestyrelsen. Et par bestyrelsesmedlemmer var imod, at Foreningen erhvervede Reballegård, medens Formanden og flertallet var positivt indstillet. Man enedes om at tilbyde 100.000 kr. for ejendommen. Dette tilbud blev imidlertid afvist. Ved Skjerbæks mellemkomst forhandlede man sig efterhånden til rette om en købesum på 120.000 kr. Man overtog driften fra 1. juli 1935, og 18. marts 1936 godkendte Socialministeriet Reballegård som modtagelses- og iagttagelseshjem for 30 drenge. 13. juni 1936 aflagde den samlede bestyrelse et besøg på den nyerhvervede ejendom. Som leder af institutionen havde man i et bestyrelsesmøde 25. maj 1935 antaget den 36-årige forstander for et lærlingehjem Louis Bonnevie Hansen. Forinden virksomheden kunne komme igang, måtte der foretages forskellige moderniseringer af bygningerne.

Foreningens 100-årsdag

Med overtagelsen af driften af Reballegård i 1935 og dens igangsættelse som modtagelses- og iagttagelseshjem for 30 drenge umiddelbart forud for Foreningens 100-årsdag havde Foreningen af 1837 tydeligt tilkendegivet, at man var indstillet på at fortsætte virksomheden under de nye forhold, som Socialreformen havde udstukket for den offentlige børneforsorg. Man var klar til at udbygge samarbejdet med de nye børneværnsudvalg, og man var indstillet på i fremtiden at foretrække anbringelse af børnene i institutioner. Man rådede nu selv over 5 egne institutioner. Overtagelsen af de sidst tilkomne havde medført, at man nu var istand til at påtage sig ansvaret for et større antal børn end tidligere. I forbindelse med jubilæet havde man påny foretaget en undersøgelse af situationen, således som den tegnede sig ved udgangen af kalenderåret 1936. Antallet af børn under Foreningens varetægt var fra 1930 steget fra 217 til 288 børn, og hvad der var særlig bemærkelsesværdigt: heraf var kun 94 egne børn, medens 194 var børneværnsbørn. Desuden var kun 21 børn anbragt i privatpleje, 3 på fremmede plejehjem og resten under institutionsopdragelse eller anbragt i tjeneste og håndværkerlære.

Nu som tidligere benyttede man lejligheden til at udtale sig om resultatet af Foreningens arbejde med de mange ulykkelige børn. Man indrømmede, at det var vanskeligt at udtale sig ganske konkret, men tilføjede dog, at tilstedeværelsen af de nye institutioner gjorde det lettere at udtale sig. Mange af børnene følte en stærkere tilknytning til den institution, hvor de havde tilbragt en væsentlig del af deres barndomstid og til de andre børn, de havde levet sammen med her. De kom derfor oftere på besøg i institutionen, hvilket havde til følge, at man kunne iagttage dem på deres fremtidige livsvej. Man mente derfor at kunne fastslå, at i hvert fald 70 % af de modtagne børn var blevet rettet op ved opholdet på de forskellige institutioner. En stor del af drengene havde opnået varig tilknytning til landbrugserhvervet, hvilket var af en ikke ringe betydning, da man netop havde oplevet en omfattende afvandring

Højesteretsdommer Chr. Riise var indtrådt i Styrelsen 1911 og udpegedes som formand ved Erland Tybjergs udnævnelse til dommer i Højesteret i 1916. Riise beklædte formandsstillingen indtil 1940. Riise er den af Foreningens formænd, der efter 1900 har siddet længst i formandsstolen. Fotografiet er udlånt af Højesteret.

fra land til by. Enkelte drenge havde ovenikøbet kunnet skaffe sig egen bedrift eller havde nedsat sig som selvstændig håndværker. Med hensyn til pigerne havde mange af dem fået gode tjenestepigestillinger, var blevet gift og havde fundet en tryk fremtid.

Man havde desuden haft en vis mulighed for at skaffe sig et overblik over antallet af de børn, som i deres senere tilværelse påny havde stiftet bekendtskab med politi og fængsel. Det var Bestyrelsens opfattelse, at antallet var begrænset. Man mente derfor, at man med rette kunne konkludere, at indsatsen ikke havde været forgæves.

Det var en talstærk bestyrelse, som indbød til jubilæumsfest 6. juni 1937. Som formand virkede endnu højesteretsdommer Riise og som kasserer hans trofaste medarbejder gennem årene fhv. landsdommer Axel Rasmussen. Dommerstanden var iøvrigt repræsenteret ved civildommer P. N. V. Buch (1857-1939), højesteretsdommer Viggo Thorup (1876-1941), landsdommer J. A. Scharling (1880-1943) og byretsdommerne Aage Hastrup (1890-1963), Johs. Faurholt (1898-1972) og Kaj Mundt (1885-1962). Københavns magistrat havde som sin repræsentant i Bestyrelsen borgmester P. Hedebo (1874-1959), Københavns politi politidirektør Eigil Thune Jacobsen (1880-1949) og læge- og sagførerstanden henholdsvis professor, dr.med. C. E. Bloch (1872-1952) og højesteretssagfører Vagn Aagesen (1866-1939). Endelig sad den tidligere byfoged i Roskilde, nu direktør i Brandforsikringen Kaj August Hammerich (1861-1946) i Bestyrelsen, ligesom man i 1932 havde anmodet godsejer Karl A. Hasselbalch (1874-1962) om at indtræde som landbrugskyndig i forbindelse med overtagelsen af Værebros.

På selve jubilæumsdagen var arrangeret et festligt møde på Foreningens ældste institution Roskilde Hvile. Ca. 100 personer deltog i højtideligheden, bl.a. samtlige bestyrelsesmedlemmer med deres fruer. Endvidere havde socialminister Ludvig Christensen (1878-1956) indfundet sig, ledsaget af nævnsformand Otto Garde (1886-1964) og overinspektør Skjerbæk. Gæsterne blev modtaget

med musik og sang af børnene, og man fik præsenteret et udvalg af deres husflidsarbejder. Roskilde by var ligeledes repræsenteret, og man gav meddelelse om, at man i dagens anledning havde skænket Roskilde Hvide en yderligere parcel på 6 td. land. Kabinetsssekretær Gunnar Bardenfleth, som i en årrække havde virket som Foreningens sekretær og kontorleder, medbragte et ridderkors til forstander M. Knudsen, og den kgl. belønningsmedalje i guld og med krone blev overrakt forstanderinde Marie Schou fra børnehjemmet Vallø Strand.

I forlængelse af festen blev der serveret frokost for alle indbudte gæster i den store spisesal. Der blev her holdt en række taler, bl.a. af Socialministeren. Et udførligt referat af denne tale er indført i Foreningens officielle forhandlingsprotokol sammen med et referat af festen. Socialministeren afsluttede sin tale med at udtale, at staten på ingen måde kunne undvære Foreningens indsats i børnesagens tjeneste. Med denne positive tilkendegivelse fra den øverst ansvarlige politiske leder af den offentlige børneforsorg kunne Foreningen af 1837 trygt fortsætte sin indsats i de kommende mange år.

II

Fra 100 års jubilæet i 1937
til Bistandsloven af 1974

Træk af lovgivningen om den offentlige børneforsorg

Der fandt i årene efter 100-års jubilæet en fortsat udbygning sted af lovgivningen om den offentlige børneforsorg. Indtil videre foregik den indenfor rammerne af loven om offentlig forsorg, men efter at socialminister Julius Bomholt (1896-1969) havde overtaget socialministerposten foretrak man at lade nye bestemmelser om den offentlige børneforsorg fremtræde som selvstændig lovgivning.

Med hensyn til periodens nye lovgivning om den offentlige børneforsorg vil der navnlig være grund til at fremhæve lov nr. 92 af 14. marts 1951, som trådte i kraft 1. april 1951, og som havde arbejds- og socialminister Poul Sørensen (1904-69) indenfor VK-regeringen som den politisk ansvarlige. De nye bestemmelser havde først og fremmest til formål at forøge statens bidrag til driften af de forskellige børneinstitutioner. Der kunne således i fremtiden regnes med refusion af læge-, tandlæge- og sygehusudgifter samt dækning mellem 40 og 45 % af den enkelte institutions driftsudgifter. En forudsætning for at kunne modtage denne refusion var, at den pågældende institution var anerkendt som børneinstitution. Loven indeholdt desuden en række nye regler om anerkendte foreningers og børneinstitutioners administration. I forlængelse af loven udsendtes 10. juli 1951 en bekendtgørelse indeholdende detaljerede regler for bestyrelsesforholdene ved de enkelte institutioner samt regnskabsførelsen ved anerkendte børneinstitutioner og deres foreninger.

Nu som før var Socialministeren og Socialministeriet det øverste ansvarlige organ for den offentlige børneforsorg. Indtil videre opretholdtes det fra tidligere tid eksisterende Overinspektorat for

*Direktør Holger Horsten efterfulgte
Oluf J. Skjerbæk som Overinspektør for
opdragelsesanstalterne, men førte siden titel af
direktør for Direktoratet for Børne- og
Ungdomsforsorgen. Også til denne embedsmand
havde Foreningen nære kontakter.
Fotografi 1968.*

Børneforsorgen under ledelse af Oluf J. Skjerbæk. Da han faldt for aldersgrænsen i 1955, afløstes han af kontorchef i Socialministeriet Holger Horsten (1908-87). Det var herefter denne embedsmand som Foreningen i første række måtte henvende sig til, når vigtigere spørgsmål kom under debat.

Horsten havde taget sin juridiske eksamen i 1932 og var kort derefter blevet sekretær i Socialministeriet. Med årene avancerede han til kontorchef. Under hele sin ministerielle karriere havde han især interesseret sig for børneforsorgen og ganske naturligt blev det ham, der konstitueredes i Skjerbæks embede. 7. juni 1956 vedtoges en ny lov om den fremtidige administration af den offentlige børneforsorg. For fremtiden organiseredes under Socialministeriet et særligt Direktorat for den offentlige børneforsorg, som i det væsentlige overtog det tidligere Overinspektors forretningsområde, som var blevet i høj grad udvidet siden Socialreformen af 1933. Loven trådte i kraft 1. okt. 1958, og Horsten blev det nye direktorats leder. Loven var planlagt af socialminister Julius Bomholt.

Det vil være nødvendigt at vende tilbage til loven af 14. marts 1951, da denne lov gav anledning til en længere debat om den fremtidige organisation af Foreningen af 1837 og dens institutioner. I henhold til § 12 i den udsendte bekendtgørelse af 10. juli 1951 skulle anerkendte institutioner for forebyggende børneforsorg, hvis de ikke blev drevet af en kommune, have en bestyrelse på normalt 3-5 medlemmer, heraf mindst et kvindeligt medlem. Valget skulle gælde for et tidsrum af 4 år og i almindelighed følge valgperioden for de kommunale råd. Medlemmerne skulle være bosiddende i institutionens omegn og nyde almindelig agtelse. Der skulle afholdes mindst 4 årlige møder, heraf mindst to på institutionen. For hver institution skulle der findes en af Socialministeriet godkendt vedtægt indeholdende de nærmere bestemmelser om institutionens drift.

På samme måde fastsatte § 15 regler for anerkendte børneforsorgsforeningers styrelse. Også disse skulle have en vedtægt godkendt af Socialministeriet, hvori det nærmere bestemtes, hvad Foreningens formål gik ud på, og hvorledes man kunne blive med-

lem af Foreningen. Medlemmerne skulle udpege Foreningens bestyrelse på det eventuelle årsmøde. Endvidere skulle vedtægten indeholde de nærmere regler for den daglige ledelse og for regnskabsførelsen. Der skulle også fastsættes nærmere bestemmelser for en eventuel ophævelse af Foreningen og den fremtidige anvendelse af dens midler. I § 16 blev det endelig bestemt, at Foreningens øverste myndighed var hos generalforsamlingen, som skulle afholdes mindst en gang om året. På den ordinære generalforsamling skulle der forelægges en årsberetning og et årsregnskab. Fremdeles traf generalforsamlingen beslutning om valg af bestyrelsesmedlemmer og revisorer. I en følgende § 17 bestemtes, at der ved valg af bestyrelsesmedlemmer skulle tages fornødent hensyn til Foreningens formål og dens forsvarlige ledelse. Valgene skulle indberettes til Overinspektionen. Det vil bemærkes, at bestemmelserne om Foreningens bestyrelse ikke indeholdt nogen regel om valgperiodens længde, således som tilfældet var med institutionerne.

En strikte efterfølgelse af disse regler ville betyde en fuldkommen ændring af den organisation, som Foreningen af 1837 hidtil havde virket under. Efter at kravene var blevet drøftet i Bestyrelsen, vedtog man en henvendelse til overinspektør Skjerbæk, hvori man kraftigt henstillede, at Foreningens gamle struktur fortsat opretholdtes, således at der ikke skulle vælges særlige bestyrelser for de enkelte institutioner, og at Foreningens øverste myndighed ikke skulle ligge hos en generalforsamling, men som hidtil hos Bestyrelsen, og at denne fik mulighed for selvsupplering. Skjerbæk mente ikke at kunne dispensere fra bekendtgørelsens regler i en sådan udstrækning og forelagde derfor Socialministeriet problemet, idet han støttede Foreningens synspunkter med henvisning til den betydelige indsats, der var gjort fra Foreningens side gennem de mange år, og de betydelige økonomiske bidrag man fra tid til anden havde bragt i anvendelse. Et udkast til nye vedtægter blev herefter udarbejdet og forelagt i et bestyrelsesmøde 31. maj 1954. Stort set var Foreningens kritik taget til følge, og de nye vedtægter godkendtes officielt 2. maj 1955 af Socialministeriet og var herefter gældende i resten af Foreningens levetid.

Om Foreningens formål hed det i de nye vedtægters § 1, at Foreningen var anerkendt som en forening for børneforsorg og havde til formål at udføre et opdragelsesarbejde for børn og unge. Dette formål skulle dels søges opnået ved efter forudgående iagttagelse i dertil bestemte hjem at anbringe børn og unge i gode private plejehjem på landet, i tjeneste og lærepladser eller ved anden uddannelse, dels ved anbringelse i Foreningens egne børneinstitutioner. Det hed endvidere, at Foreningen skulle føre tilsyn med de i plejehjem, tjeneste og lærepladser anbragte børn enten gennem lokale tilsynsværger eller ved lederne af institutionerne. Arbejdet skulle endvidere udføres i samarbejde med de kommunale børneværnsudvalg, men man kunne også, hvor det skønnedes hensigtsmæssigt, modtage børn hjemmehørende i København og omegn, når forældre eller værger ønskede børnene anbragt under Foreningens forsorg.

Om Foreningens medlemmer udtaltes i § 2, at medlem var enhver, som betalte et af Bestyrelsen fastsat årligt bidrag. Medlemmerne var ikke ansvarlige for Foreningens gæld, og deres stilling forblev som hidtil. De støttede virksomheden med deres økonomiske bidrag, men havde ingen medindflydelse på Foreningens virke.

Foreningens anliggender, herunder administrationen af institutionerne, varetoges ifølge § 3 af en styrelse, hvori skulle sidde mindst 2 af Byrettens dommere, en af Københavns kommunes borgmestre, en overordnet københavnsk politiembedsmand og en læge. Heri var heller ikke noget nyt, men i § 5 indførtes den bestemmelse, at valgperioden for et medlem skulle være 8 år, og at halvdelen af medlemmerne skulle afgå hvert 4. år. Der skulle første gang afholdes valg 1. juni 1958. Valgene skulle indberettes til Overinspektoret. I realiteten skete ingen ændring i bestyrelsens sammensætning. Man arrangerede de påbudte valg, og i vid udstrækning genvalgte et medlem, når hans funktionsperiode var udløbet. Også formand og kasserer skulle vælges for en 8-års funktionsperiode.

Nu som før valgte Bestyrelsen af sin midte en formand til at

lede den daglige administration og en kasserer til at forestå regnskabsvæsenet. (§5). Det var også Bestyrelsen, som valgte revisor, men han kunne ikke længere være medlem af den siddende Bestyrelse. Det skulle være en statsautoriseret revisor, og det blev udtrykkelig fastslået, at han ikke måtte være medlem af Styrelsen eller på anden måde deltage i Foreningens ledelse eller være knyttet til et bestyrelsesmedlem ved ægteskab, slægtskab eller svogerskab i op- og nedgående linie eller som søskende. Disse strenge bestemmelser om valg af revisor indeholdtes i bekendtgørelsen af 10. juli 1951. Valg af revisor skulle straks indberettes til Overinspektionen, som havde mulighed for at gribe ind.

Det fastsattes i § 6, at Bestyrelsen skulle holde møde så ofte det var påkrævet, og at der skulle føres en officiel forhandlingsprotokol. Bestyrelsen var ulønnet, men Formanden måtte have en af Bestyrelsen godkendt lønnet medhjælp. Foreningens kontor lå i København. Samme § indeholdt desuden bestemmelser om Bestyrelsens ret til at ansætte og afskedige ledere af Foreningens institutioner, som desuden skulle have en vedtægt, godkendt af Overinspektoret.

I § 7 bestemtes, at Bestyrelsens beslutninger skulle tages med stemmeflerhed, og i tilfælde af stemmelighed gjorde Formandens stemme udslaget. Bestyrelsen var beslutningsdygtig, når mindst halvdelen af medlemmerne var til stede. Til disposition over Foreningens formue krævedes dog tilslutning fra mere end halvdelen af medlemmerne og til køb og salg af fast ejendom af $3/4$ af medlemmerne. Disse bestemmelser var gengangere fra den gamle vedtægt. I § 8 indeholdtes de nærmere bestemmelser om regnskabsårets sammenfald med finansåret og om tidspunktet, hvornår revisionen skulle være tilendebragt. Bestyrelsen fik pligt til at udarbejde en årsberetning om såvel Foreningens som institutionernes virke. Både beretning og udtog af regnskabet skulle indsendes til Overinspektionen inden udgangen af september måned.

I § 9 havde man samlet bestemmelserne om, hvad der skulle ske i tilfælde af Foreningens ophævelse. En sådan kunne kun iværksættes med tilslutning af mindst $3/4$ af Bestyrelsens medlemmer.

Med tilslutning af Arbejds- og Socialministeriet kunne Bestyrelsen beslutte, at en eventuel formue anvendtes til et andet beslægtet arbejde inden for børneforsorgen i København og omegn. Endelig fastslog vedtægternes § 10, at ændringer i disse krævede Overinspektorens godkendelse.

En nærlæsning af de nye vedtægter viser, at det var lykkedes Bestyrelsen at opnå tilslutning til, at Foreningen beholdt sit gamle navn og sin hidtidige organisation. Den øverste myndighed lå stadig hos Bestyrelsen, og denne skulle ikke stå til ansvar overfor en medlemsvalgt generalforsamling. Med hensyn til institutionerne havde man ligeledes undgået, at der skulle indføres særlige bestyrelser for de enkelte institutioner. At man senere måtte gå ind på at udpege særlige tilsynsråd for den enkelte institution er en anden sag. Tilsynsrådene var til at begynde med sammensat af bestyrelsesmedlemmer og med formanden også som formand for tilsynsrådet. Senere anmodede formanden sine kolleger om at overtage nogle af disse formandsskaber, for at han kunne blive aflastet i det efterhånden ret betydelige arbejde. De påbudte bestyrelsesvalg var nærmest at betragte som en formalitet, og den københavnske dommerstands dominans indenfor Bestyrelsen var en fortsat realitet. Reglerne om revision af regnskaberne fandt man ingen grund til at opponere imod, og med årene bøjede man sig også for kravet om, at der ved de enkelte institutioner oprettedes medarbejder- og afdelingsråd, hvor personalets ønsker kunne sættes under debat.

Det var en betydningsfuld sejr, Foreningens Formand, landsdommer Povl Hermann havde vundet i spørgsmålet om Foreningens fortsatte organisation og forholdet til de underordnede institutioner. Man var da også indstillet på at forsvare de vundne positioner. Da Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen i 1968 undrede sig over, at Bestyrelsen til de eksisterende tilsynsråd ved institutionerne som sine repræsentanter havde udpeget udelukkende københavnske dommere, gjorde man opmærksom på, at dette var en logisk følge af den sammensætning, som Foreningens bestyrelse nu engang havde fået. Man havde imidlertid ikke noget

imod, at repræsentanten i tilsynsrådet fra det lokale børne- og ungdomsværn var en person med pædagogisk indsigt.

Periodens sidste specielle lov om børneforsorg var lov nr. 193 af 4. juni 1964. Det hed i denne lovs § 1, at børne- og ungdomsforsorgen havde til formål at sikre, at børn og unge voksede op under forhold, som kunne fremme en sund sjælelig og legemlig udvikling. Forsorgen varetoges af de kommunale myndigheder og støttedes af staten gennem Socialministeriet og Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorg. I § 2 fastsloges, at de kommunale myndigheder havde pligt til at samarbejde med eksisterende og anerkendte foreninger. Endnu engang havde staten således i form af en lovparagraf godkendt de private foreningers medarbejderskab i børneforsorgssager.

Foreningens ledelse

Chr. Riise havde stået som det naturlige midtpunkt for afholdelsen af 100-års jubilæet. Han havde da varetaget formandsskabet i 21 år og fortsatte endnu nogle år efter 1937. I 1940 trådte han imidlertid tilbage, men indvilgede i at forblive som menigt medlem af Styrelsen. Han døde 11. marts 1943. I nogle mindeord i årsberetningen for 1941/43 udtaltes, at man uden overdrivelse kunne sige, at Riise havde været sjælen i arbejdet under sin lange formandsperiode. Trods alle vanskeligheder havde han taget flere opgaver op, og han havde været utrættelig i omsorgen for de enkelte klienter. Arbejdet med børn kunne ikke undgå at give visse skuffelser, men det talte han ikke om. I stedet fremhævede han alle de glæder, arbejdet havde givet ham. Utallige var de inspektionsrejser, han havde foretaget, og overalt havde man været dybt taknemmelig for den interesse, han altid havde vist det enkelte barn og det enkelte plejehjem. Alle havde næret den største tillid til ham og de afgørelser, han traf.

Til hans efterfølger udpegedes landsdommer i Østre Landsret

Jørgen Jensen (1899-1962). Han havde siddet i bestyrelsen siden 1934 og var i 1945 blevet udnævnt til præsident for Københavns Byret. Han havde ansvaret for Foreningens drift under hele den tyske besættelse, men trak sig tilbage som formand i 1952.

Besættelsesårene lagde en dæmper på Foreningens virke, men skabte ikke dybtgående ændringer i dagligdagen. Den vanskelige tid indledtes ellers med en ret tragisk begivenhed, idet en af de indlagte drenge på Reballegård satte ild på ladebygningen, som nedbrændte totalt. Til besættelsestidens vanskeligheder hørte en række økonomiske besværligheder. Private bidragydere, som gennem årene havde ydet betydelige gaver, indstillede deres velgørelse. Det blev desuden vanskeligt at vedligeholde de forskellige hjemms bygninger. Man kunne ikke få de fornødne byggetilladelser, og der opstod en skrigende mangel på byggematerialer. Forholdene medførte endvidere, at hjemmene måtte modtage flere børn, end de var normeret til. Da dette faldt sammen med vanskeligheder med at få ansat det fornødne personale trods de gode økonomiske forhold, man var i stand til at tilbyde, var der besværligheder nok. I sin årsberetning for 1945/47 udtalte Bestyrelsen sin anerkendelse og tak for den indsats, det overbebyrdede personale havde måttet påtage sig. De ekstraordinære forhold havde desuden medført, at man ikke havde været i stand til at offentliggøre en beretning for finansåret 1944. Efter 1947 foretog man en indskrænkning af omfanget af de årlige beretninger. Man udelod den udførlige redegørelse om de antagne børn, man hidtil havde bragt, og overlod til de enkelte forstandere at bringe oplysninger om særlige markante oplevelser med enkelte elever. Det varede iøvrigt nogle år, inden man kunne begynde at råde bod på de skavanker, som de enkelte institutioner havde måttet leve med på grund af besættelsestidens mange afsavn på bygningsområdet.

Som Jørgen Jensens efterfølger som formand valgtes i 1952 landsdommer Povl Hermann (1902-86), der fungerede som formand indtil 1965. Povl Hermann havde taget sin juridiske embedseksamen i 1920 og havde i de nærmeste år derefter virket som dommerfuldmægtig i provinsen. I 1933 blev han politiadvokat i

København, udnævntes i 1941 til dommer i Byretten og blev i 1951 dommer i Østre Landsret. Allerede som byretsdommer var han blevet indvalgt i Bestyrelsen, og i 1952 blev han altså formand. Det var i hans formandsperiode, at man slog ind på den praksis at forelægge Bestyrelsen langt flere sager til godkendelse, end man hidtil havde gjort. Povl Hermann udnævntes til dommer i Højesteret i 1954, men fortsatte indtil videre i sin formandsstol.

Periodens sidste formand var byretsdommer Jørgen Mundt (f. 1919). Han var blevet cand.jur. i 1944 og gjorde herefter en år-række tjeneste i Justitsministeriet. I 1960 udnævntes han til byretsdommer, og samme år indvalgtes han i Bestyrelsen. Han udpegedes til formand i 1965, og i modsætning til sine nærmeste forgængere varetog han formandshvervet over en længere periode nemlig 16 år. Han fungerede som formand indtil 1981. I 1970 blev han dommer i Østre Landsret.

Også i denne periode rekrutteredes nye bestyrelsesmedlemmer hovedsagelig fra den københavnske dommerstand. Som regel var man byretsdommer, når man udpegedes. De fleste avancerede under deres funktionstid til dommere i Østre Landsret. Enkelte endte deres karriere som højesteretsdommere. I bestyrelsen sad desuden en repræsentant for Københavns politi, en af borgmestrene i København, en læge og en repræsentant for sagførerstanden. I de år, hvor der blev drevet landbrug på Foreningens institutioner, sørgede man desuden for at have landbrugskyndige medlemmer i Bestyrelsen. Godsejer, dr. Karl A. Hasselbalch (1874-1962) indtrådte i Styrelsen i 1932, og forpagter C. Vagn Hansen, Herlufmagle (død 1976) sad i Styrelsen 1952-62.

Også i denne periode varetog et medlem af Bestyrelsen kassererhvervet. Indtil sin død i 1939 bestred landsdommer Axel Rasmussen dette hverv. Derefter overdroges det til direktør i Bikuben Johs. Faurholt (1898-1972), der var indvalgt i Bestyrelsen i 1934, da han endnu var byretsdommer. Også han kom til at virke en lang periode som kasserer. Først efter hans død i 1972 udpegedes sparekassedirektør F. à Rogvi (f. 1924), der havde haft sæde i Bestyrelsen siden 1969, til ny kasserer. Han, der var blevet cand.jur. i

Landsdommer Jørgen Mundt indtrådte i Styrelsen som byretsdommer i 1960 og valgtes til formand i 1965. I denne egenskab virkede han i ikke mindre end 16 år. Det faldt i hans lod at påbegynde afviklingen af Foreningen.

Fotografi 1979.

1947 og havde tjenestegjort i Udenrigs- og Justitsministeriet gennem flere år, havde siden 1965 virket som direktør for Sparekassen Bikuben.

Også hvervet som revisor varetoges i periodens begyndelse af et af styrelsesmedlemmerne, men overtoges som omtalt s. 74 af en statsautoriseret revisor.

Ligesom i den foregående periode afholdtes der bestyrelsesmøde to gange om året. Det første fandt sted i juni måned, når kassereren havde årsregnskabet klar til forelægning. Dette møde havde man i mange år afholdt i Byrettens mødesal på domhuset på Nytorv, muligvis en tradition tilbage til Foreningens stiftelse. I denne periode begyndte man i stedet at anvende Bikubens mødesal i Pilestræde. På mødet i juni plejede Formanden at stille forslag om, hvor efterårsmødet skulle finde sted. Også med hensyn til dette møde fortsatte man traditionen og samledes på en af Foreningens institutioner, således at samtlige bestyrelsesmedlemmer kunne få lejlighed til at følge den lokale udvikling.

Det var ikke nogen sinecurepost at være formand for Foreningen, og man kan da også på visse områder konstatere, at formanden var interesseret i at inddrage de menige bestyrelsesmedlemmer i arbejdet. Desuden kunne han støtte sig til Foreningens kontor, der i disse år lededes af sekretær i Socialministeriet M. O. Olufsen. Selve kontoret var indtil videre installeret i Olufsens privatlejlighed i Puggårdsgade nr. 11, senere Jens Kofoedsgade. Kontoret, der holdtes åbent to timer dagligt, havde egen telefon. Samtidig med at Olufsen varetog sekretærforretningerne, avancerede han indenfor ministeriet, indtil han i 1956 udnævntes til departementschef og året efter til kabinetssekretær hos Frederik IX. I 1942 havde man bevilget ham en kontormedhjælper. Ved sin udnævnelse til kabinetssekretær nedlagde han sekretærhvervet og indtrådte i stedet for som medlem af Bestyrelsen.

En kort periode virkede sekretær i Justitsministeriet Jacques Hermann, en søn af den daværende formand, som sekretær og kontorleder, men han afløstes i 1961 af fuldmægtig i Arbejdsministeriet Arne Nielsen, som 15. jan. 1973 efterfulgtes af cand.jur.

Birthe Eskildsen, der på det tidspunkt var fuldmægtig under kammeradvokaten. Også Arne Nielsen blev ved sin tilbagetræden indvalgt som Bestyrelsesmedlem.

Fra 1959 havde man lejet kontorlokaler i Bikubens domicil i Silkegade. Efter at være flyttet til en anden ejendom i Silkegade, som ligeledes tilhørte Bikuben, fik kontoret sin sidste placering i Bikubens kontorbygning i Pilestræde nr. 29-31. Med tiden blev det nødvendigt at beskæftige to kvindelige kontormedhjælpere.

Foreningens økonomi

Det er i disse år, at det økonomiske fundament for Foreningens virke ændres radikalt. Hidtil havde privat indkomne bidrag i vid udstrækning tilvejebragt det økonomiske fundament, medens offentlige tilskud spillede en mere begrænset rolle. Nu skiftede billedet. Ved periodens slutning var Foreningen hovedsagelig administrator af statsmidler. Den fortsatte eksistens af en betydelig privat formue har dog formodentlig i visse situationer muliggjort en selvstændig optræden.

Til illustration af Foreningens økonomiske forhold er som eksempel valgt årsregnskabet for 1961/62. Regnskabet balancerede med 1.753.000 kr. og fremviste et driftsunderskud på 33.425 kr. Det var ikke almindeligt, at årsregnskabet viste underskud. Det følgende år sluttede således med et overskud på 64.195 kr.

Undersøger man hvilke private indtægter, Foreningen havde haft i det valgte regnskabsår, viser dette et samlet beløb på 79.982 kr., fordelt på følgende poster:

Medlemsbidrag	1.156 kr.
Tilskud fra velgørende institutioner	1.699 kr.
Legatportioner	31.987 kr.
Renter af legatformuen	12.548 kr.
Renter af kapitalformuen	32.490 kr.
Udtræk af obligationer	102 kr.

Foreningen havde stadig en medlemskreds, der betalte et vist års-kontingent. I 1957 havde man således 157 medlemmer, der hver indbetalte mellem 4 og 10 kr. I 1961 besluttede Bestyrelsen, at kontingentet skulle være 10 kr. om året. Samtidig ændredes de livsvarige medlemmers kontingent fra 20 kr. årligt til 200 kr. en gang for alle. Man benyttede opkommende lejligheder til at propagandere for medlemsskab. Det skete således blandt de advokater i 1954, der var blevet antaget til at føre offentlige og beneficerede sager.

Vender vi os herefter til de offentlige indtægter, er der først tale om et mindre tilskud fra Socialministeriet til Foreningen i almindelighed og fra enkelte kommuner på sammenlagt 4.281 kr. De virkelig store statsbidrag finder man på de enkelte institutioners driftsregnskaber, og her ser billedet således ud:

Institutionernes indtægter 1961/62

	<i>Roskilde</i>				
	<i>Hvile</i>	<i>Vallø Strand</i>	<i>Værebros</i>	<i>Hjortebjerg</i>	<i>Fårupgård</i>
Plejepenge	152.430	122.717	121.167	37.858	108.736
Statstilskud til driften	269.063	118.911	169.575	47.325	244.627
Egne drifts-indtægter	33.176	7.901	41.425	1.800	105.392
Refusion af udlæg	6.588	6.412	5.014	3.183	13.494

Oversigten viser, at de forskellige institutioner havde to store indtægtskilder. Således modtog man fra de kommunale børneværn en godtgørelse for de børn, man optog på sine institutioner. Denne indtægt beløb sig i regnskabsåret 1961/62 til ialt 542.430 kr. for samtlige 5 institutioner. Det tilsvarende statsbidrag til institutionernes drift udgjorde 849.501 kr. Det årlige statstilskud omfattede bl.a. bidrag til institutionernes bygningsvedligeholdelse, refusion af sygeudgifter for de indlagte klienter samt et såkaldt procenttilskud til den almindelige drift. Regner man den noterede sum til refunderede udlæg med til de almindelige offentlige indtægter for

institutionerne, kommer man op på et samlet offentligt tilskud til Foreningens kasse på 1.427.100 kr. eller ca. 18 gange mere, end hvad de privat indsamlede midler indbragte.

Blandt indtægterne på institutionsregnskaberne var endvidere opført en indtægtspost, benævnt »egne driftsindtægter«. Denne løb for alle 5 institutioner op i et samlet beløb af 189.694 kr. Dette beløb var fremkommet ved salg af de produkter, eleverne havde høstet på de forskellige institutioners marker samt i stald og have. Det skal samtidig bemærkes, at der på udgiftsregnskabet fandtes et beløb over de udgifter, denne produktion havde medført for den enkelte institution.

Vender vi os herefter til udgiftssiden på Foreningens almindelige regnskab for 1961/62, ser billedet således ud:

Udgifter ved anbringelse af børn i pleje, tjeneste m.v. plus afskrivning på tilsynsførendes bil 3.000 kr.	25.969 kr.
Udgifter ved anbringelse af børn i andre opdragelseshjem	2.199 kr.
Legatarer	1.225 kr.
Administrationsudgifter	59.487 kr.
Renter af lån i Bikuben	25.113 kr.
Hensættelse på Hjortebjerg skoles afskrivningskonto	1.600 kr.

Af disse konti er der navnlig grund til nærmere at undersøge det anførte beløb på udgifter ved anbringelse af børn på 24.960 kr. Det viser sig nemlig, at der er gået 3.016 kr. til anbringelse af ukonfirmerede børn i pleje og 3.662 kr. til anbringelse af konfirmerede børn i tjeneste, lære m.v. Det resterende beløb 19.290 kr. er medgået til tilsynet med børnene i pleje og tjeneste incl. bestyrelsens tilsynsrejser og de tilsynsførendes udlæg.

Udgiftssiden indeholdt desuden en udgift på 59.487 kr. til administration. Man havde tidligere alene bogført administrationsomkostningerne på Foreningsregnskaberne, men man havde nu fået Socialdirektoratets tilladelse til at bogføre en del af administrationsudgifterne på de enkelte institutioners udgiftsregnskaber. Den almindelige administrationskonto fordelte sig med 42.311 kr. til lønnet medhjælp, 4.743 kr. til leje af kontor, 3.206 kr. til kon-

torholdsudgifter. 1.693 kr. til porto, telefon, telegrammer m.m., 3.801 kr. til trykning af årsberetning, 3.151 kr. til revision og 579 kr. til diverse mindre udgifter, ialt 59.487 kr.

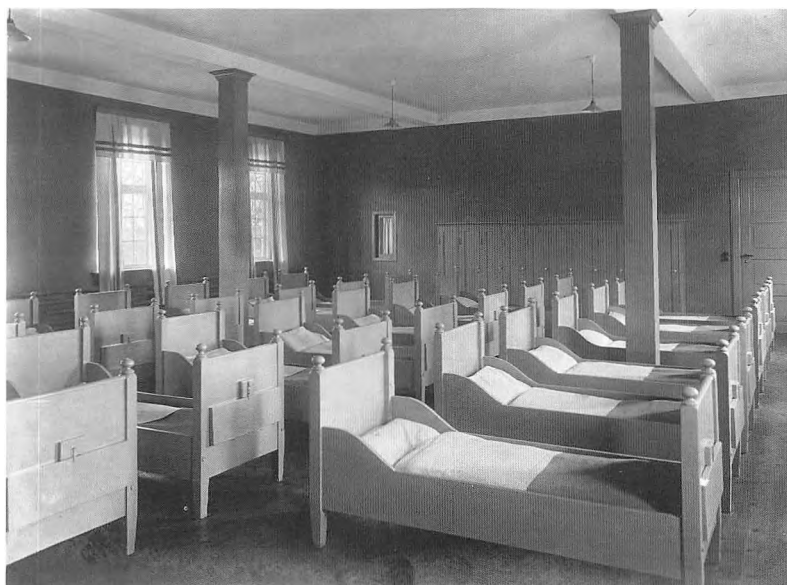
Endelig havde man på det almindelige regnskab opført en konto, kaldet legatarer på 1.285 kr., renter af et lån i Bikuben med 25.113 kr. og en hensættelse på 1.600 til Hjorteberg skole efter aftale med det Classenske Fideicommis.

Ved siden af det almindelige regnskab aflagde man særlige udgiftsregnskaber for de enkelte institutioner. Sammenlagt beløb disse udgifter sig til ikke mindre end 1.627.490 kr. En nærmere specifikation af de enkelte udgiftsposter på de forskellige institutioner ser således ud:

De 5 institutioners udgiftsregnskab 1961/62

	Roskilde				
	Hvile	Vallo Strand	Værebros	Hjorteberg	Fårupgård
Lønninger	274.360	101.791	169.024	42.385	181.222
Fødevarer	55.628	47.189	48.720	15.996	50.506
Brændsel, lys og kraft	25.074	9.900	14.954	5.026	22.908
Beklædning	20.725	15.841	11.725	3.283	12.937
Genanskaffelse og nyanskaffelse af inventar	14.980	7.737	11.139	2.119	11.105
Vask og rengøring	15.046	9.158	11.660	1.838	14.291
Administration	6.522	3.766	8.532	2.431	6.185
Land- og havebrug	18.465	907	20.167	1.268	70.929
Diverse elevudgifter	20.578	5.992	14.269	3.851	15.243
Andre driftsudgifter	5.915	4.711	4.156	1.171	7.898
Driftsudgifter på ejendommen	28.226	15.904	15.647	10.599	51.587
Læge- og sygehusudgifter	8.910	3.701	6.007	1.041	9.922
Refunderede udlæg	6.588	6.412	5.014	3.183	13.494

Som det fremgår af oversigten var langt den største udgiftspost på alle institutioner udgiften til lønninger, og denne udgiftspost vedblev med at stige i de følgende år. Dette skyldtes dels den almindelige lønstigning indenfor samfundet, dels væsentlige personaleforøgelse. Navnlige blev det mere og mere nødvendigt at ansætte faguddannet personale, herunder socialpædagoger og faguddannede lærerkræfter. Også nedsættelsen af den daglige arbejdstid krævede øget personale. En anden væsentlig udgift var forplejningen af de modtagne børn. Herunder hørte ikke blot de stigende køkkenomkostninger, men også øgede udgifter til beklædning, vask og almindelig rengøring. Kravene til børnenes undervisning og fritidsbeskæftigelse krævede også stigende udgifter, ligesom den tid var forbi, hvor man kunne anbringe børnene på primitive sovesale.

De fint opredte senge på sovesalen på Roskilde Hvile. I samtlige Foreningens institutioner anbragtes børnene i den ældste periode om natten på store sovesale. Efter 2. verdenskrig afløstes disse af ene- eller to-sengsstuer. Se også s. 119. Fotografi 1916.

Børnene på Roskilde Hvide tager på skovtur. Foruden at tage på skovtur arrangeredes også fælles badeudflugter til Roskilde fjord og ophold på en sommerkoloni i Nordvestsjælland. Fotografi 1916.

Tiden krævede, at man indrettede soveværelser for et mindre antal børn og mere moderne sengeudstyr. Modernisering af de eksisterende bygninger og årlig vedligeholdelse krævede ligeledes betydelige beløb, og myndighederne kunne f.eks. finde det nødvendigt at stille krav om øget brandsikring.

Når man på udgiftssiden finder et beløb på 111.736 kr. til »land- og havebrug m.v.« må det erindres, at der på indtægtssiden var opført et beløb, indkommet ved salg til fremmede af de høstede produkter. Faktisk havde de indlagte klienter skaffet institutionerne et pænt overskud ved deres arbejde i mark og have. På Fårupgård havde man desuden indrettet en række værksteder, hvor drengene blev beskæftiget og oplært, og hvor man også kunne regne med en vis indtægt. Driften af disse værksteder og de andre beskæftigelsesforanstaltninger krævede sine udgifter, men det må erindres, at det havde en ikke ringe betydning for institu-

tionernes drift, at man havde adgang til levering af en række produkter fra mark og have til den daglige husholdning.

Endnu en af udgiftsposterne bør nærmere skildres, nemlig »Diverse elevudgifter«. For samtlige institutioner opførtes den med et beløb på 59.933 kr. Heraf var bl.a. 27.140 kr. medgået til lomme-penge og ducører, 13.841 kr. til undervisningsmidler, 8.755 kr. til fornøjelser og 6.379 kr. til fritidsbeskæftigelser.

De øvrige poster på udgiftsregnskabet taler for sig selv og behøver derfor ikke nærmere at kommenteres.

Den fortsatte stigning i institutionernes driftsudgifter, som fandt sted i de følgende år, medførte, at man i 1966 optog for-handlinger med Socialdirektoratet om at opgive den hidtil anvendte procentberegning af det årlige statstilskud til de enkelte institutioner og i stedet for overgå til den såkaldte »underskudsdækning«. Efter en række forhandlinger godkendte Socialdirektoratet i 1969, at man for Roskilde Hvile, Værebros og Fårupgård overgik til den ønskede underskudsdækning.

Institutionsforsørgelse afløser de private plejehjem

Allerede ved 100-års jubilæet havde man kunnet konstatere, at institutionsforsørgelsen var ved at fortrænge den tidligere forsørgelse af børnene i familiepleje. Endnu i nogle år anbragtes børn i familiepleje, stadig fortrinsvis i Jylland. Sidste gang man i årsberetningerne meddeler, at man har ansvar for børn, anbragt i familiepleje, er beretningen for 1958/59. Det meddeles her, at 6 drenge er anbragt i private plejehjem, og at man desuden har 36 drenge og 7 piger i tjeneste eller lære. Når man næste gang skal redegøre for denne gruppe børn, – regnskabsåret 1959/60 – har man ikke skønnet det nødvendigt specielt at omtale børn i private plejehjem. Nu indeholder årsberetningen kun en beretning om antallet af børn i pleje, tjeneste og lære. Antallet udgjorde nu ialt 42 drenge

og piger. Institutionsforsørgelsen havde sejret totalt, hvad der imidlertid ikke behagede bestyrelsen. Ved adskillige lejligheder f.eks. i beretningen 1956/57 udtalte man sig til fordel for plejehjemsforsørgelsen, og man undlod heller ikke at meddele, at man stadig havde adskillige gode landbohjem, der var rede til at modtage et barn til opdragelse. Fra mange hjem, som måtte afgive deres barn til den offentlige børneforsorg, lød det imidlertid, at man ikke ønskede det anbragt i det fjerne Jylland!

Fra gammel tid havde Foreningen haft en gruppe personer til rådighed, som havde påtaget sig at føre et nært tilsyn med de udstationerede børn i private plejehjem og med de i tjeneste- og lærepladser anbragte, konfirmerede børn. Efterhånden som antallet af private plejehjem skrumpede ind, havde man ikke brug for så mange tilsynsførende som tidligere, men endnu i nogle år efter 1960 opretholdtes et vist tilsyn, da det endnu varede nogle år, inden Foreningens ansvar for de overtagne børn helt var bragt til ende. I slutningen af perioden udførtes tilsynet i provinsen øst for Lillebælt af de fungerende ledere af Foreningens institutioner. I Nørrejylland havde man en central leder i fru Asta Laursen, som havde overtaget dette hverv efter sin fader, der i mange år havde ledet opdragelsesanstalten Bøggildgård. Foreningen købte et hus til hende i Fårup i nærheden af Hobro og stillede også en bil til hendes rådighed, således at hun let kunne komme omkring. I 1966 fyldte hun 70 år og trådte tilbage fra sin stilling. Hun modtog ved denne lejlighed den kgl. belønningsmedalje af 1. klasse. Hun døde i 1976 på Asferg plejehjem i Fårup. I 1961 havde fru Laursen endnu 3 medhjælpere under sig. Til sidst var kun en enkelt tilbage, nemlig gårdejer Albert Haarup i Kragelund pr. Silkeborg. Efter 1966 overtog forstanderen på Fårupgård tilsynet, og med tiden var der ikke længere brug for det. Det bør i denne sammenhæng også nævnes, at medlemmer af Bestyrelsen ligeledes deltog i tilsynet. På de årlige regnskaber ses opført et beløb til Bestyrelsens tilsynsrejser.

I sammensætningen af det klientel, som Foreningen modtog til opdragelse og uddannelse, skete desuden i disse år en afgørende

ændring. I den ældre periode havde det været karakteristisk, at antagelse af et barn skete enten efter, at Foreningen selv var blevet gjort opmærksom på, at der burde skrives ind, eller ved at barnets forældre henvendte sig til Foreningens styrelse og bad om dens hjælp. Denne gruppe børn benævnedes Foreningens »egne børn«. Ved modtagelsen af barnet afgav dets forældre eller værge en skriftlig erklæring, hvori man forpligtede sig til at overlade Bestyrelsen forældremyndigheden over barnet indtil dets fyldte 18. år. I 1936 havde man endnu modtaget 11 drenge og 2 piger på disse vilkår. De to sidste »egne børn«, som man antog, var en ni-årig dreng, der 2. maj 1953 blev optaget på Roskilde Hvile til iagttagelse, og året efter anbragtes på Vallø Strand, og en 12-årig pige, som omgående blev anbragt på Hjortebjerg skole. Herefter var det udelukkende børn, der var fjernet fra deres hjem som følge af en resolution fra det kommunale børneværn, som man modtog enten til iagttagelse på Roskilde Hvile eller til anbringelse på en af sine institutioner. Med årene blev det også mere almindeligt at modtage børn udenfor det egentlige hovedstadsområde. Som regel holdt man sig dog til en institution, som ikke lå altfor fjernt fra barnets hjemsted. Det var nemlig også karakteristisk for tiden, at det indgik i den almindelige holdning overfor barnet og dets familie, at man så vidt muligt skulle bevare en vis forbindelse mellem barnet og dets hjem. Tidligere havde man ikke ønsket, at barnet uden kontrol fra forstanderens side havde kontakt med sit hjem, eller at barnets pårørende aflagde barnet et besøg. Derfor anbragtes børnene fortrinsvis i Jylland. Nu havde tonen fået en anden lyd. Nu ønskede man, at forbindelsen mellem hjem og barn opretholdtes. Det var bl.a. grunden til, at man gerne så, at en uddannet socialrådgiver blev tilknyttet de større institutioner.

Allerede før 100-års jubilæet havde antallet af overtagne »i-børn« langt oversteg antallet af »egne børn«, og efterhånden, som antallet af Foreningens »egne børn« svandt ind, steg antallet af børneværnsbørnene betydeligt for efter få år helt at dominere billedet. Ved udgangen af 1940 havde Foreningen ialt modtaget 1352 »i-børn«, ved udgangen af 1960 3.670, og da Bistandsloven

blev vedtaget i 1974 ca. 5.000. På det tidspunkt havde man forlængst opgivet at føre de traditionelle stambøger.

Endnu ved udgangen af 1936 havde Foreningens ikke mindre end 288 børn under sin varetægt, nemlig 207 drenge og 81 piger. I løbet af de følgende 10 år formindskedes det samlede antal, således som det vil fremgå af den følgende detaljerede analyse. Årsagen hertil var bl.a. de moderniseringer, som fandt sted på de forskellige institutioner, og som i første række havde til formål at lade sovesalene afløse af mindre værelser med plads til et par børn. Som følge heraf måtte normeringen formindskes.

Til yderligere belysning af problemerne omkring de antagne børn i perioden 1937-74 skal der på basis af de trykte årsberetninger gives følgende oplysninger om børnenes fordeling på de forskellige institutioner og forholdet mellem drenge og piger.

Opstillingen på modstående side viser, at antallet af børn i Foreningens varetægt var faldende efter 100-års jubilæet. Ved udgangen af regnskabsåret 1942 havde Foreningen ialt 302 børn i sin varetægt, 10 år efter 257 og 31/3 1962 198. Også i den følgende periode fortsatte denne udvikling. Det fremgår ligeledes, at gruppen »egne børn« var for nedadgående for helt at ophøre. Ved periodens udgang varetog Foreningen kun børn henvist fra børneværnsudvalgene. Endelig kan det fastslås, at drengene fortsat udgjorde langt den største gruppe børn, man tog sig af.

Det har endvidere interesse at prøve på at belyse, hvorledes fremtiden formede sig for de børn, som blev modtaget på Foreningens institutioner, og som på et eller andet tidspunkt forlod disse. Også dette fortæller de trykte årsberetninger noget om. Som eksempel er valgt regnskabsåret 1964/65.

Fra Roskilde Hvile blev der udskrevet ialt 40 børn. Af disse blev 9 tilbagegivet til hjemmet, medens 1 dreng blev sat i familiepleje. 10 drenge og 2 piger blev anbragt på forskellige børnehjem, herunder hjem for svagtbegavede og 7 drenge blev sendt på forskellige behandlingshjem. Til skolehjem blev afleveret 4 drenge og

Fordelingen af børn på de enkelte institutioner
1942, 1952 og 1962

	1942		1952		1962			
	Egne børn		Egne børn		I-børn			
	Drenge-piger	i-børn Drenge-piger	Drenge-piger	Drenge-piger	Drenge-piger	Drenge-piger		
Roskilde Hvile og Niti- hus	5	1	40	12	-	-	39	10
Lærlingsafdeling	4	-	10	-	1	-	14	-
Vallo Strand	9	1	27	20	1	1	25	22
Varebro drengehjem	3	-	33	-	-	-	33	-
Hjortebjerg	-	5	-	10	-	-	-	15
Reballegård	-	-	42	-	-	-	-	-
Fårupgård	-	-	-	-	-	-	31	-
Andre opdragelseshjem	4	2	-	-	-	-	-	-
Familiepleje	4	3	7	6	1	-	9	3
I tjeneste, lære m.v.	30	1	23	-	4	-	31	5
	59	13	182	48	7	1	191	58
Ialt	302		257		198			

5 piger og 1 dreng anbragtes i et specielt lærlingehjem. Endelig blev en pige sendt på husholdningsskole.

Fra Vallø Strand blev der udskrevet ialt 4 elever. De kom først på en efterskole og blev derefter anbragt i en læreplads. Fra Værebros drengehjem afgik 9 elever. Af disse sendte man 5 på efterskole, og de kom senere i en tjenesteplads. Det var institutionens opfattelse, at man havde megen glæde af at sende eleverne på efterskole. Af de resterende 4 måtte 1 på grund af adfærdsvanskeligheder anbringes på en anden anstalt, 1 blev sendt på ungdomshjem og 2 kom under åndssvageforsorg. Med hensyn til Hjortebjerg skole dækker oplysningerne toårsperioden 1963-65. Der var i denne periode tale om 11 piger. 7 blev sendt tilbage til deres hjem, medens 1 kom i tjeneste ved husligt arbejde, 1 sendtes på kostskole, 1 på skolehjem og 1 på statshospital. Tilbage står at omtale Fårupgård, hvor man i perioden 1964/65 sagde farvel til ikke mindre end 41 elever.

Langt den største gruppe, nemlig 15 drenge, vendte efter et kortere eller længere ophold på Fårupgård tilbage til deres hjem, og 9 drenge blev sat i en læreplads eller fik en tjenestestilling. 2 fortsatte i et andet oplæringshjem og andre 2 i et såkaldt lærlingeplejehjem. Også denne institution kunne sende 3 elever videre til en efterskole og 2 kom til en forskole for håndværk, 2 af eleverne måtte afgives til et ungdomsfængsel, medens 1 dreng anbragtes henholdsvis på et ungdomshjem, et fredeshjem, et almindeligt børnehjem, til søs og på et statshospital. Endelig forlod en enkelt dreng institutionen som udlært.

Det har under udarbejdelsen af redegørelsen for Foreningens virksomhed været fristende at bringe flere konkrete oplysninger om nogle af de børn, som Foreningen tog sig af. Der er enkelte gange fortalt en sådan historie, men det er kun sket sjældent. Årsagen hertil er den ganske simple, at det på grund af det eksisterende omfattende materiale er ganske umuligt at have sikkerhed for, at de beretninger, man bringer, er karakteristiske. Det kan ikke andet end blive mere eller mindre tilfældige eksempler. Under forudsæt-

ning af, at de betragtes som sådanne, skal der på dette sted endnu omtales enkelte børneskæbner fra omkring årene 1960.

I beretningsperioden 1957-59 optog man på Roskilde Hvile en pige i 13-14-års alderen, der havde vist dårlig opførsel i skolen og i hjemmet. I skolen var hun fræk, doven og brugte uhøviske talemåder til lærerne. Evnerne betegnedes dog som gode. Hjemmet havde ingen kontrol over hende. Hun kom og gik, som det passede hende, og hun gik med soldater. Om en anden pige, der ligeledes anbragtes på Roskilde Hvile, meddeltes, at hun var fjernet fra hjemmet, fordi hun vagabonderede og skulkede fra skolen. Hun kom sent hjem om aftenen, og moderen havde ingen kontrol over hende. Ved ankomsten til hjemmet viste hun sig som en meget urolig og støjende pige med en forfærdelig mund. Hun bar i høj grad præg af sit liv på gaden.

Om de anbragte drenge hed det som regel, at de havde haft tilbøjeligheder til rapserier og tyverier, og at de havde konflikter i hjem og skole. Om en dreng, som i 1959-60 indlagdes på Fårupgård, hed det, at han trods gode evner var doven i skolen, var upålidelig, usandfærdig og stridbar, var voldelig overfor sine omgivelser og havde begået flere indbrud og tyverier. Om en niårig dreng, som i 1957-59 anbragtes på Roskilde Hvile, oplystes det, at han havde svære adfærdsforstyrrelser bl.a. rapserier og urenlighed. Drengen havde været meget overladt til sig selv, da moderen gik ud som natsygeplejerske, og faderen var sjælelig unormal. I det hele taget var mange af børnenes hjemlige forhold vanskelige. Også omgang med dårlige kammerater bragte flere i vanskeligheder. Det var iøvrigt en almindelig opfattelse blandt institutionsforstandere omkring midten af 1960'erne, at klientellet var blevet væsentlig besværligere, hvilket man mente skyldtes det forhold, at børneværnene var blevet mere tilbageholdende med at fjerne et barn end tidligere.

I det følgende vil vi nærmere betragte udviklingen af de enkelte institutioner, som Foreningen havde ansvaret for.

Drengene på Roskilde Hvile arbejder i institutionens have. Salg af havens produkter til private gav et pænt overskud og betød desuden et værdifuldt tilskud til hjemmets husholdning. Fotografi 1916.

Foreningens institutioner Roskilde Hvile

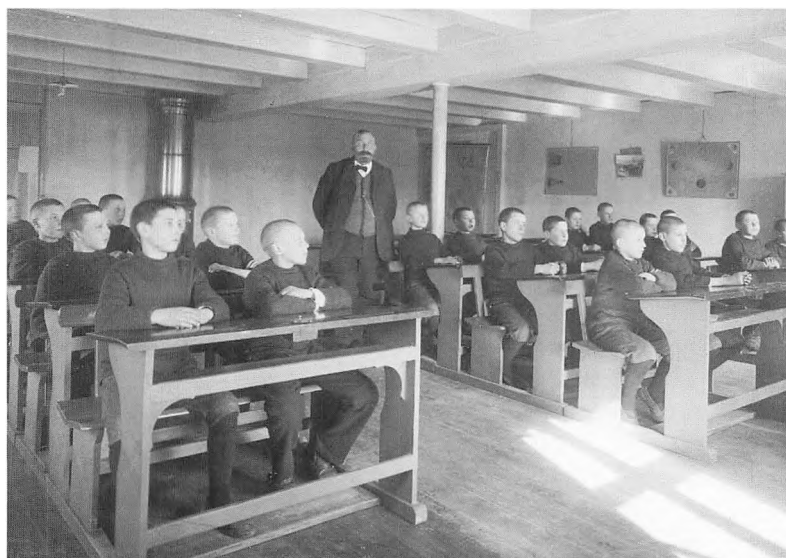
Roskilde Hvile fungerede fortsat som Foreningens iagttagelses-hjem sammen med den særlige pigeinstitution, kaldet Nitihus. Når et barn var antaget af Foreningen, anbragtes det som regel her for en kortere tid for, at man kunne danne sig et indtryk af dets karakter og mulighed for videre opdragelse. Under opholdet var barnet henvist til at modtage normal skoleundervisning på hjemmet, og i fritiden beskæftigedes det i stald, mark og have. Det gjaldt navnlig drengene. Pigerne kunne modtage undervisning i forskellige huslige sysler, bl.a. i vævning. For at kunne skaffe sig et mere sikkert indtryk af det enkelte barns egenskaber knyttedes efterhånden også psykologisk og psykiatrisk ekspertise til institutionen.

Drengene på Roskilde Hvile forsamlet i spisestuen. Man afventer tilsyneladende et nødvendigt signal til at påbegynde indtagelsen af det smurte smørrebrød, som ses på tallerkenerne. Fotografi 1916.

I forlængelse af de nye vedtægter, som i 1955 var blevet godkendt for Foreningen (se s. 72ff.), udarbejdedes og godkendtes 25. juli 1956 også nye vedtægter for Roskilde Hvile af Overinspektionen for børneforsorgen. Det hed heri til indledning, at iagttagelseshjemmet Roskilde Hvile med Nitihus var anerkendt som iagttagelses- og optagelseshjem for 40 drenge og 14 piger i alderen 7-14 år. Til hjemmet var desuden knyttet en afdeling for indtil 17 lærlinge over 14 år. Hjemmet modtog eleverne efter begæring af børneværnsudvalg eller private, og henvendelse om optagelse skulle rettes enten til forstanderen eller Foreningens kontor. I henhold til lov om offentlig forsorg førte Overinspektionen overtilsynet med hjemmet (§ 3).

I § 4 fastsloges, at hjemmet lededes af Bestyrelsen for Foreningen af 1837, således som denne var sammensat i henhold til For-

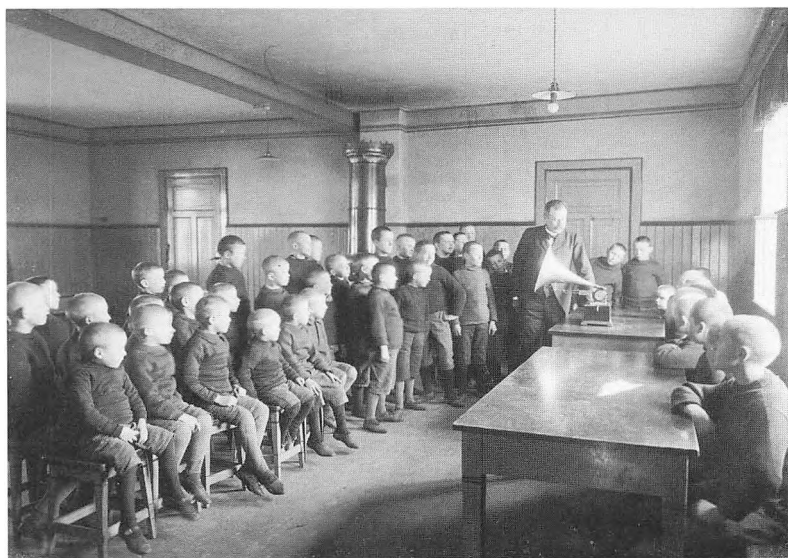

Drengene sidder stille og artigt i skolestuen på Roskilde Hvile med armene over kors på pulten. Læreren ser ud til at kunne holde disciplin. Fotografi 1916.

eningens vedtægter. Den daglige ledelse af hjemmet varetoges ifølge § 5 af en af Bestyrelsen antaget gift forstander og pigeafdelingen af en forstanderinde. Valget af ledere skulle godkendes af Overinspektionen, og det samme skulle en eventuel afskedigelse.

§ 6 fastsatte, at Bestyrelsen bistod forstanderen med gennemførelsen af hjemmets formål i videst muligt omfang og påså, at han udførte sine pligter. Bestyrelsen havde ret til at undersøge alle forhold og kunne når som helst aflægge besøg på institutionen.

Hjemmets daglige ledelse varetoges ifølge § 7 og 8 af forstanderen og skulle foregå i overensstemmelse med lov om offentlig forsorg og de af Socialministeriet og Overinspektionen givne administrative bestemmelser. Der skulle for hjemmet findes regler for elevernes bospisning, beklædning og beskæftigelse, som var godkendt af Overinspektionen. Der skulle også findes en aner-

Drengene på Roskilde Hvide er samlet i opholdsstuen, hvor de andægtigt lytter til den plade, som er lagt på den gamle grammfon med den store dragt. Fotografi 1916.

kendt undervisningsplan, godkendt af Socialministeriet efter forhandling med Undervisningsvæsenet. Betalingen for de af børneværnene anbragte børn fastsattes af Socialministeriet, og betalingen for de privat anbragte børn skulle så vidt muligt være den samme. Såfremt forsørgeren ikke var istand til at betale det fulde beløb, kunne Bestyrelsen nedsætte dette.

I henhold til § 10 var det forstanderen, der efter forhandling med Bestyrelsen antog det normerede personale, som Overinspektionen dog skulle godkende, ligesom denne fastsatte lønning og tjenestealder. Medhjælpere ved husgerningen kunne dog frit ansættes af forstanderen, efter at antallet var godkendt af Bestyrelsen.

I § 11 bestemtes, at forstanderen var hjemmets ansvarlige regnskabsfører, og at han kunne hæve de tilskud og beløb, som tilkom

hjemmet. Han aflagde et årligt regnskab for Bestyrelsen, og dette skulle godkendes af en uafhængig revisor. Regnskabsåret var finansåret, og regnskabet skulle være indsendt til Bestyrelsen inden udgangen af maj måned og skulle derefter forelægges Foreningens Bestyrelse og med underskrift af 3 bestyrelsesmedlemmer, herunder formandens, indsendes til Overinspektionen.

I § 13 fastsattes, at Bestyrelsens beslutninger vedr. hjemmet skulle træffes i overensstemmelse med Foreningens vedtægter. Bestyrelsen kunne ikke uden Socialministerens samtykke optage lån i hjemmets ejendom med den virkning, at der skulle ydes statstilskud til forrentning og afdrag af lånet. Her henvises til forsorgslovens § 65 stk. 2 s.

I en afsluttende § 14 bestemtes, at ændringer i de nu gældende vedtægter, der afløste et tidligere sæt vedtægter fra 27. febr. 1936, krævede godkendelse af Overinspektionen. Stort set afveg de nye vedtægter ikke væsentligt fra de tidligere. Dog var der på eet punkt foretaget en væsentlig ændring. Vedtægten fra 1936 havde indeholdt en § 12, som fastslog, at børnenes slægtninge eller andre ikke uden tilladelse fra forstanderen eller Foreningen måtte besøge børnene. Korrespondance og anden forbindelse mellem børnene og deres slægtninge kunne også kun ske under kontrol af forstanderen. Kun i undtagelsestilfælde var det forstanderen tilladt at godkende, at et barn aflagde besøg hos slægtninge og andre. Denne skrappe bestemmelse fandtes ikke i de nye vedtægter. Nu så man anderledes på dette spørgsmål.

I det store og hele var de nye vedtægter gældende for perioden frem til 1974. Mindre ændringer foretoges dog, når nye bestemmelser i lovgivningen om børneforsorg gjorde det nødvendigt. Blandt andet ændredes hjemmets normeringsbestemmelser.

Som forstander fungerede Mogens Knudsen indtil sin død i 1959. I denne anledning udtalte Foreningen i sin årsberetning for 1957/59, at forstander Knudsen sammen med sin hustru, der var død to år tidligere, havde ledet Roskilde Hvile på en forbilledlig måde siden 1. maj 1928. Hans mange erfaringer og store indsigt i børnesagen gjorde, at Foreningen også på andre områder drog

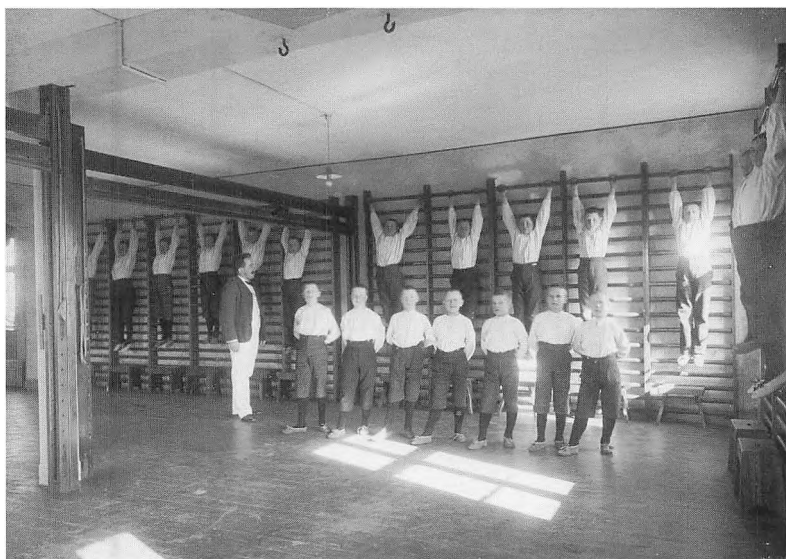
nytte og gavn af hans altid redebonne bistand. Man sluttede: »Foreningen vil bevare mindet om dem begge og deres mangeårige gerning i taknemmelig erindring«. Som hans efterfølger udpegedes sønnen Ib Knudsen og hustru Else Knudsen. De havde hidtil varetaget forstanderskabet for Foreningens drengehjem Værebros. Han godkendtes som forstander 12. jan. 1960.

Også forstanderindestillingen på Nitihus havde fået ny indehaver. Efter eget ønske fratrådte frk. Anna Lund 1. sept. 1957 efter 25 års tjeneste. Ved fratrædelsen modtog hun den kgl. belønningsmedalje af 1. klasse med krone. Hun efterfulgtes af frk. Karen Nordvang Pol, der kom fra en stilling ved den sociale skole. Hun afskedigedes med udgangen af jan. 1977 og fik ingen efterfølger.

Som omtalt foran s. 56 havde Foreningen siden 1925 med Overinspektionens godkendelse drevet en særlig afdeling for håndværkerlærlinge. Med årene viste det sig, at de modtagne børn ikke længere var så disponible for denne særlige form for uddannelse efter konfirmationen. Antallet af lærlinge svandt langsomt ind, og fra 1959 så man sig nødsaget til at standse for ny tilgang. I 1961 var der kun een lærling tilbage, som afsluttede sin læretid i 1963. Man havde da forlængst modtaget Socialdirektoratets tilslutning til at nedlægge lærlingeafdelingen. De lokaler, som lærlingene havde benyttet, kunne herefter indrettes til almindelige skolelokaler.

Omtrent samtidig begyndte man at afvikle den undervisning i praktisk landbrugsarbejde, som man i mange år havde ladet de indlagte børn deltage i. Man bortsolgte kvægbestanden og tilsåede i første omgang de eksisterende landbrugsarealer udelukkende med korn. Efterhånden ophørte også denne virksomhed, og man begyndte at sælge ud af de ledigblevne arealer til boligformål. Således afhændede man i 1971 en betydelig del af den tidligere landbrugsjord til »Boligforeningen Roskilde«. Salget indbragte 441.966 kr.

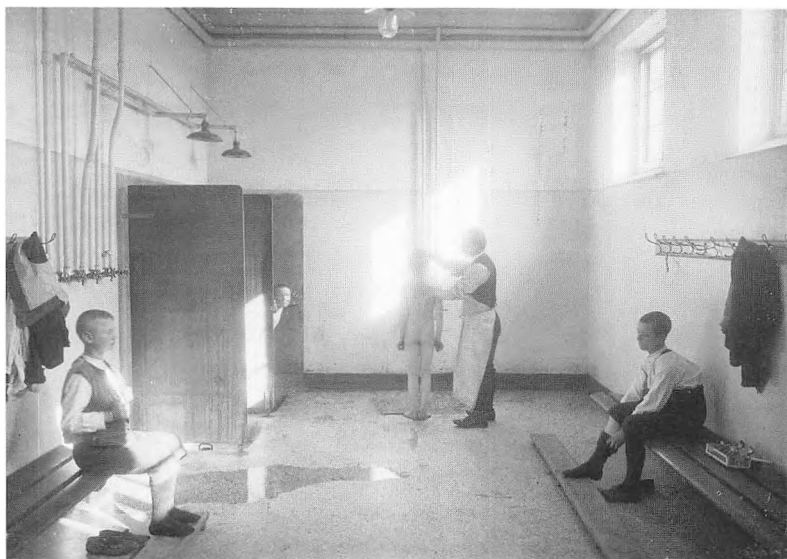
I løbet af 1960'erne skete der en afgørende ændring af det klientel, som henvistes til ophold på Roskilde Hvile og Nitihus. For det

Drengene på Roskilde Hvile er samlet med deres lærer i institutionens gymnastiksal. Drengene synes alle at være ens påklædt. Læg mærke til den beskedne elektriske belysning. Fotografi 1916.

første svandt antallet af henviste piger ind, hvilket medførte, at man ligeledes kunne benytte Nitihus til de modtagne drenge. Dette var naturligvis baggrunden for, at frk. Pol ved sin afgang i 1977 ikke fik nogen efterfølger. Samtidig fik Roskilde Hvile mere og mere karakter af et behandlingshjem, hvor man opholdt sig i længere tid, medens det hidtil havde været et hjem, hvor de indtagne elever normalt kun opholdt sig en kortere periode.

En direkte følge heraf var, at det blev nødvendigt at udbygge hjemmets skoleundervisning. Endnu i januar 1947 havde man kunnet klare undervisningen med en enkelt uddannet førstelærer og en assistent. I 1959 havde man fået indrettet 3 skoleklasser og fået indkøbt adskilligt nyt skolemateriel. Man havde fra det samme år foruden en førstelærer også fået ansat en faguddannet lærer. 29. aug. 1966 godkendte Socialdirektoratet, at man slog

Baderummet på Roskilde Hvile. Mange af institutionens klienter havde stort behov for at lære personlig hygiejne. Det var for mange et ukendt begreb. Fotografi 1916.

Roskilde Hvile og Nitihus sammen til een institution, og fra 1. april 1968 blev der normeret en fast socialrådgiver ved institutionen. For fremtiden var den forenede institution normeret med 48 børn i alderen 7-14 år, hvilket betød en nedskæring af normeringen fra 1956 med 6 pladser.

Det var imidlertid ikke hensigten, at Roskilde Hvile i det lange løb skulle omdannes til et almindeligt behandlingshjem. Derimod valgte man at indrette det til et skolehjem. Der indkaldtes til en almindelig drøftelse om fremtiden i Socialstyrelsen 23. nov. 1970, som resulterede i, at Roskilde Hvile fra 15. febr. 1971 anerkendtes som skolehjem for normalt begavede børn i alderen fra 7 til 10-12 år. Dette medførte, at man måtte igang med en udvidelse af institutionens lærerkræfter samt skolelokaler og -materiel.

Gennem det meste af perioden – og det gælder navnlig de første

Også de modtagne piger på Nitihus havde pligt til at gøre havearbejde. Der plantes, rives og vandes. I baggrunden Nitihus, således som pighjemmet præsenterede sig i den ældste periode. Fotografi 1916.

år – havde Foreningen af egne økonomiske midler anvendt betydelige beløb på at modernisere de gamle bygninger. Formålet var først og fremmest at gøre forholdene så tiltalende for de optagne elever som muligt. Man erstattede de gamle store sovesale med 2 eller 3-sengs-stuer, og man indkøbte moderne senge. Også opholdsstuerne moderniseredes. Til glæde for eleverne havde man i 1939 indkøbt et areal på 1.000 m², som indrettedes til sportsplads. Ved 100-års jubilæet havde aktieselskabet C. F. Richs og sønner af sit jubilæumslegat skænket Foreningen 10.000 kr. til indretning af en sommerlejr. Man fik af Statens jordlovsudvalg anvist en lejrplads i Dragsholms Enghave ved Nexeløbugten i Nordvestsjælland. På denne plads lå en ældre lejrbygning, som Foreningen købte og istandsatte. Der kunne her skaffes plads til 40 børn og det var navnlig eleverne fra Roskilde Hvile og Vallø Strand, som i

En gruppe af de indlagte piger på Nitihus forsamlet i opholdsstuen, formodentlig i forbindelse med en eller anden højtidelighed. Pigerne har åbenbart fået søndagstøjet på. Fotografi 1916.

de følgende somre havde megen glæde og fornøjelse af at tilbringe nogle måneder ved skov og strand.

Det lå også Bestyrelsen meget på sinde at tilvejebringe velordnede forhold for det faste personale, og der indrettedes flere moderne funktionærboliger. Også køkkenforholdene blev med tiden moderniseret, hvilket lettede det store daglige køkkenarbejde og muliggjorde at få tilknyttet et dygtigt køkkenpersonale. Man fik tidligt installeret oliefyr, som senere erstattedes af tilslutning til det kommunale fjernvarmeværk, ligesom man også opnåede tilslutning til det kommunale vandværk. Af en opgørelse fra 1951-58 fremgår, at man havde anvendt godt 207.000 kr. til disse forbedringer. Også efter 1960 foretoges forskellige udbedringer og vedligeholdelsesarbejder.

Efter at institutionen var blevet anerkendt som skolehjem, gik

man igang med planlægningen af nye skolelokaler. Man tænkte sig at omdanne den eksisterende gamle staldbygning til nye skolelokaler, og man havde også ønsker om at indrette den gamle funktionærbolig »Firkløveret« til undervisningsformål. Det sidste lykkedes det at få gennemført, og ombygningen stod færdig i 1974. Projektet vedr. staldbygningen blev foreløbig ikke til noget, da et generelt byggestop lagde sig hindrende i vejen.

Midt under denne afgørende ændring af institutionens fremtidige virke fejrede forstander Ib Knudsen sit 25 års jubilæum, men i 1974 døde han. Til hans efterfølger udpegedes forstanderen for observationsskolen Faxøhus Erik Kjær, som fra 1960-71 havde virket som førstelærer på Roskilde Hvile og således var bekendt med institutionen i dens tidligere skikkelse. Udnævnelsen fik gyldighed fra 1. juni 1975.

Kjær tiltrådte på et tidspunkt, hvor Foreningen lå i forhandling om en overdragelse af Roskilde Hvile til Københavns amtskommune, og han udarbejdede til brug for amtskommunen en længere redegørelse dat. 20. aug. 1975, om institutionen, som giver et godt indblik i dens organisation og arbejde netop ved dette afgørende vendepunkt. Det hed bl.a. heri: Institutionen modtog som regel børn i alderen 8-12 år i et antal af 36, og klientellet måtte normalt karakteriseres som »socialt og emotionelt handicappet«. Til disposition for eleverne rådede man over 12 eneværelser og 11 to-sengsstuer. Eleverne var inddelt i 4 eller 5 grupper med 8 eller 6 elever i hver. De ansatte pædagoger havde hver tilknytning til en bestemt gruppe. Man gennemførte undervisning til 7. klassetrin. Højere klassetrin havde man ikke.

Man modtog i øjeblikket kun drenge, men man så gerne, at man igen fik mulighed for at modtage piger. Om børnenes hjemsted pr. 1. juni 1975 kunne oplyses, at 11 stammede fra København og Frederiksberg, 17 fra Københavns omegnskommuner og 4 fra noget fjernere egne. I perioden 1/4 1974 til 31/3 1975 havde man udskrevet 11 elever. Heraf var 8 vendt tilbage til deres hjem, 2 var sendt i familiepleje og 1 var anbragt på en anden institution.

Institutionen residerede stadig i de gamle bygninger, som nok

delvis havde overlevet sig selv. Det drejede sig om et trefløjet bygningsværk, hvis hovedbygning var opført som kro i 1850 og nu rummede kontorer, forstanderbolig samt elev- og personaleværelser. Den fritliggende vestfløj, opført som købmandsgård i 1857 var indrettet med undervisningslokaler og 3 tjenesteboliger. En lav tilbygning forbandt hovedbygningen med østfløjen, opført 1924, som indeholdt køkken, elevværelser og opholdsstuer. I nogen afstand mod syd lå en gammel staldbygning, som nu anvendtes som udhus. Endelig hørte til det samlede bygningskompleks to ældre villaer (Nitihus og Firkloveret), opført henholdsvis 1904 og 1915. Disse rummede elevværelser og funktionærboliger. Et bygnings-syn, som amtet havde ladet gennemgå ejendommen, var kommet til det resultat, at bygningerne naturligvis var gamle og udtryk for en ældre tids byggeskik, men fortsat egnede til at huse et skolehjem. Der måtte dog gennemføres visse forbedringer og navnlig brandsikrings- og energibesparende foranstaltninger. Bestyrelsen har nok kunnet nikke genkendende til denne skildring af forholdene på Foreningens ældste institution.

Børnehjemmet Vallø Strand

Endnu nogle år efter 100-års jubilæet fungerede Marie Schou som bestyrerinde for det forenede børnehjem Vallø Strand. I 1941 trak hun sig tilbage, og Bestyrelsen indstillede sygeplejerske Christiane Steenstrup som hendes efterfølger. Hun tiltrådte 1. febr. 1940 og virkede indtil 15. aug. 1955.

Allerede i 1939 havde man på formandens initiativ gennemført den ændring i belægningen af de to hjem, at man flyttede de store drenge fra det gamle til det nye hjem, og at man samlede de små børn på det gamle. Samtidig indkøbtes et areal på godt 12.000 kvadratalen for 6.600 kr., som udlagdes som have. Dette gjorde det muligt at beskæftige de større børn med havearbejde i deres fritid og at forsyne institutionen med frugt og friske grøntsager.

En ny vedtægt godkendtes 10. august 1942, som dog ikke medførte større ændringer, og som fastsatte hjemmets normering til 56 børn. Man havde hermed presset belægningen til det yderste. Samtidig med Roskilde Hvile fik hjemmet en ny vedtægt, som i alt væsentligt var af samme indhold, og som trådte i kraft 1. aug. 1956. Normeringen nedsattes nu til 45 børn i alderen 2 til 14-15 år, fortrinsvis svagelige og søskende. Hjemmet modtog børnene dels på begæring af de kommunale børneværn dels på privat henvendelse. Anmodning om optagelse skulle rettes til Foreningens kontor. I 1960 reduceredes belægningen yderligere til 40.

Medens der på flere andre af Foreningens institutioner fra tid til anden kunne opstå problemer med de modtagne børn, var forholdene ganske anderledes på Vallø Strand. Det skyldtes nok, at hjemmet var forbeholdt svagelige børn, og at man foretrak at modtage børn, som ikke var belastet med en vanskelig karakter. Man benyttede også hjemmet til i udstrakt grad at modtage søskende. Engang kom man i den situation, at man på en gang måtte modtage 5 søskende (drengene), og at de ovenikøbet alle måtte døbes på en gang. Det talte man længe om i lokalsamfundet. Gennem hele perioden var drengene i overtal. Ledelsen så gerne en større ligevægt mellem kønnene, men det viste sig vanskeligt at opnå. En opgørelse pr. 31. marts 1963 viser, at der på det tidspunkt var 30 drenge og kun 15 piger på institutionen.

Fra gammel tid besøgte hjemmets børn den lokale folkeskole, og det fik stor betydning, at kommunens skolevæsen netop i denne periode gennemgik en kraftig udvikling. Børnene havde således mulighed for at komme både i en 8. og 9. klasse. I det hele taget kan det fastslås, at de faldt godt til i lokalsamfundet såvel i skolen som udenfor denne. Man var velkommen i de arrangerede skolerejser til forskellige egne i landet, man deltog på sognets fodboldhold, og man besøgte den lokale danseskole. Et par af børnene blev tropsførere i det lokale spejderkorps. Lidt efter lidt lod man børnene blive lidt længere på institutionen, end vedtægten fastslog. Det skete bl.a. for at modne dem, inden de blev sat i håndværkerlære.

Den i 1915 opførte nybygning ved Børnehjemmet Vallø Strand syd for Køge. Hjemmet modtog svagelige børn, både drenge og piger.

Gennem hele perioden fandt der fra tid til anden en række moderniseringer af bygningerne sted. En vigtig forbedring var ombygning af de gammeldags sovesale til mindre soverum for 1-3 personer. Denne reform var vel i grunden den vigtigste årsag til, at man lidt efter lidt måtte formindske normeringen. En anden grund var en større ombygning af det gamle hjem til forstanderbolig, en reform som gennemførtes i 1955, og som kostede 152.252 kr. Som efterfølger efter frk. Steenstrup anså man det for nødvendigt at udnævne et gift forstanderpar. Den udpegede blev den tidligere førstelærer på Roskilde Hvide Støckel Pedersen. Han døde i 1967 og efterfulgtes af assistent fra Roskilde Hvide Svend Nørbjerg, som fungerede som forstander for resten af den tid, børnehjemmet administreredes af Foreningen.

I Nørbjergs funktionsperiode øgedes hjemmets personale betydeligt. I 1958 havde der foruden det gifte forstanderpar været beskæftiget følgende: 1 afdelingsleder, 3 kvindelige assistenter, 1 kokkepige, 1 havemand samt 3 unge piger til hushjælp. Udvik-

lingen indenfor den moderne børneforsorg havde imidlertid her som andetsteds medført en nødvendig udvidelse af personale, der havde gennemgået en børnepædagogisk uddannelse. Man måtte også kunne disponere over arbejdskraft, som kunne planlægge den nødvendige kontakt mellem børnene og deres hjem. I følge en opgørelse fra 1974 var der på Vallø Strand foruden det gifte forstanderpar beskæftiget: 2 afdelingsledere, 2 førsteassistenter, 4 assistenter, 4 praktikanter, 1 førpraktikant, 1 økonoma og 2 køkkenlederelever. Desuden fandtes der flere deltidsbeskæftigede og 1 havemand.

Det øgede personale krævede her som andetsteds, at man indrettede særlige funktionærboliger. I 1959 havde man købt en nabovilla, nedrevet den og opført en ny bygning med plads til et par funktionærer. Så sent som i 1974 havde man foretaget en ombygning af den eksisterende pigefløj for 130.000 kr. I forbindelse med denne ombygning fik man også indrettet et par værelser til lærlinge.

Vi skylder forstander Nørbjerg, at der foreligger nogle interessante analyser af det børneklintel, som i 1974 fandtes på Vallø Strand. Der var fra 1972 normeret 36 børn i alderen 2-16 år på institutionen, og om disse børns forældre kunne han oplyse følgende:

11 børn havde haft en naturlig fader og moder, 4 børn en moder og en stedfader, 13 børn en enlig moder og 8 en enlig fader. Inden børnene endte på Vallø Strand, havde de været anbragt på andre institutioner, og med hensyn til deres lokale tilhørsforhold stammede de fleste fra Københavns-området. Et mindre antal kom dog fra den sjællandske provins og et par børn fra Lolland-Falster.

Nørbjerg havde ligeledes undersøgt, hvor længe børnene havde været på Vallø Strand. 15 børn havde været indtil 2 år, 12 børn fra 2 til 4 år, 4 børn fra 5-7 år, 3 børn fra 7-9 år og 2 fra 10-13 år. Med hensyn til skolegangen gik 4 børn i 1.-2. klasse, 5 i 3.-4. klasse, 13 i 5.-6. klasse, 7 i 7.-8. klasse og 4 i 9. klasse. De manglende 3 børn kan være børn, der endnu ikke har nået den skolepligtige alder.

Forstanderen havde endelig undersøgt årsagen til, at børnene

var kommet til Vallø Strand. I 7 tilfælde mente han, at det skyldtes adfærdsvanskeligheder hos barnet, i 3 tilfælde var hjemmet blevet opløst, og i 9 tilfælde havde forældrene ikke magtet at opdrage barnet. I langt de fleste tilfælde, nemlig 17, havde barnet haft vanskeligheder med sin skolegang, hvorfor man havde fundet det nødvendigt at fjerne det fra dets hjem. Man må være forstander Nørbjerg taknemmelig for, at han har foretaget disse undersøgelser, som i hvert fald giver et lille bidrag til belysning af det modtagne klientel på en af Foreningens institutioner så sent som i 1974.

På foranledning af Roskilde amtsråd afgav Foreningen 7. juli 1975 følgende oplysninger om børnehjemmet Vallø Strand:

Det var institutionens opgave at udføre opdragelsesarbejde for børn og unge, og de blev fortrinsvis modtaget for et længere ophold. Normeringen var 36 piger og drenge. Børnene anbragtes først og fremmest som følge af vanskeligheder i hjem og skole. Samtlige børn var henvist fra de kommunale børneværn, men anbringelsen var ofte foranlediget af det skolepsykologiske kontor. Institutionen var opdelt i 4 afdelinger (familie-grupper), som var det centrale i institutionens pædagogiske behandling, idet børnene besøgte den lokale skole. Man havde ingen aktuelle byggeplaner, men der var i de senere år foretaget visse indre ombygninger af dels den gamle bygning, som havde været i brug siden 1909, og en nyopført bygning fra 1915.

Værebro drengehjem

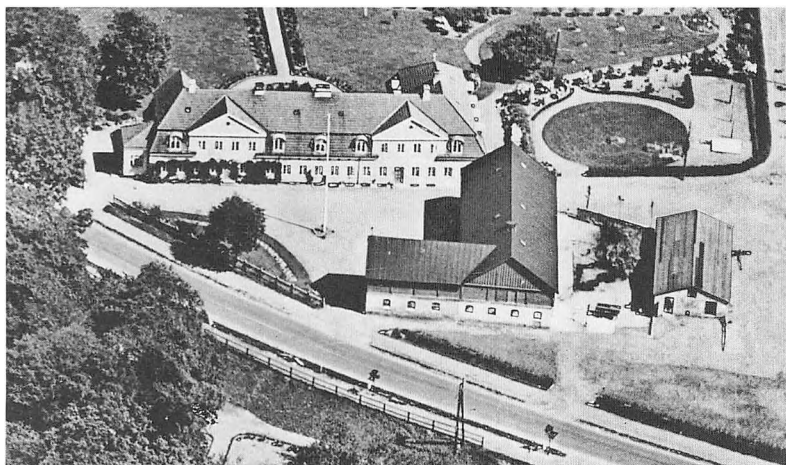
Det var lykkedes Foreningen op til 100-års jubilæet at få Værebro drengehjem nord for Roskilde i gang. Hjemmet var bestemt for svagt begavede drenge, som her dels modtog almindelig skoleundervisning dels en vis oplæring i landbrugsarbejde, således at de efter konfirmationen kunne fortsætte som tjenestekarle på landet. Eleverne kom direkte til Værebro og behøvede ikke et midlertidigt

ophold på iagttagelseshjemmet Roskilde Hvile. Der var hårdt brug for dette hjem, som i de første år lededes af forstander R. Riber.

På Foreningens initiativ foretoges i årene under den tyske besættelse en række udvidelser og moderniseringer af de overtagne bygninger. Det var bl.a. nødvendigt at få indrettet en passende bolig for forstanderen og for en til institutionen tilknyttet lærer. Til eleverne måtte der desuden indrettes en gymnastiksal. Den nødvendige skoleundervisning blev givet på selve hjemmet og stod under kontrol af de lokale skolemyndigheder. Med regelmæssige mellemrum kontrolleredes undervisningen, og vurderingen lød på, at elevernes standpunkt var tilfredsstillende efter forholdene.

I 1949 trådte Riber som 60-årig tilbage fra forstanderstillingen og efterfulgtes af førstelærer Ib Knudsen fra Roskilde Hvile. Ligesom de andre af Foreningens institutioner fik Værebros drengehjem en ny vedtægt 25. juli 1956. Det hed heri, at hjemmet var anerkendt som børnehjem med plads til 35 svagt begavede eller sent udviklede drenge i alderen 7 til 14 år. Eleverne kunne dog forblive i hjemmet ud over det fyldte 14. år i overensstemmelse med forsorgslovens § 148 stk. 2. Hjemmet modtog eleverne efter begæring af de kommunale børneværn eller private, og begæring om optagelse skulle indgives til Foreningens kontor. Ved udgangen af året 1959 var der til hjemmet udover forstanderparret knyttet følgende funktionærer: 1 førstelærer og 1 lærer, 1 gartner med assistent, 1 køkkenleder samt yderligere 3 kvindelige funktionærer og 1 karl, ialt 11 personer. Til 25-års jubilæet, som fejredes 18. marts 1958 kom der mange gæster, og både disse og Bestyrelsen var yderst tilfredse med de resultater, man havde opnået ved behandlingen af de svagt begavede drenge.

Med årene så det ud til, at de modtagne drenge var sværere mentalt belastet, end tilfældet havde været i begyndelsen. Efter et besøg, som direktør Horsten aflagde på institutionen, erklærede han overfor Bestyrelsen, at han fandt Værebros »det bygnings- og indretningsmæssigt ringeste af samtlige eksisterende sinkehjem«. Bestyrelsen kunne dog ikke godkende denne dom og henviste til

*Drengeshjettet Værebro indrettet i 1930'erne for svagt begavede drenge.
Der blev i mange år drevet landbrug på hjemmet.*

de gode udtalelser om hjemmet og dets resultater, som var fremkommet. Horsten lod sig imidlertid ikke overbevise. Under en forhandling, der fandt sted 30. nov. 1959 mellem ham og Bestyrelsen, tog han til orde for, at Foreningen tog initiativ til oprettelsen af et nyt sinkehjem i en købstad på Sjælland, som muliggjorde, at de indlagte drenge kunne søge den lokale skole. Horstens kritik gav anledning til, at Bestyrelsen så sig omkring efter en passende plads for et nyt sinkehjem, og man valgte Kalundborg by, hvor man erhvervede en passende byggegrund. En institution så dog aldrig dagens lys.

Kort efter at denne diskussion havde fundet sted, forlod Ib Knudsen forstanderstillingen, idet han i 1960 blev anerkendt som efterfølger for sin fader på Roskilde Hvile. Som ny forstander for Værebro fik Foreningen godkendt overlærer ved Roskilde Hvile Edvard Olsen, som kom til at fungere i sin nye stilling, så længe institutionen blev drevet af Foreningen af 1837.

Edv. Olsen gennemførte en vis modernisering af det landbrug,

man drev på institutionen, idet han fik indført traktordrift på ejendommen. Endnu nogle år opretholdtes hjemmets landbrug, men i 1967 måtte man tage stilling til, om det kunne videreføres meget længere. I et bestyrelsesmøde 9. sept. 1967 måtte man med beklagelse beslutte at nedlægge landbruget og bortforpagte jorden. Den dybere årsag hertil var nok, at elevmaterialet efterhånden var blevet for belastet.

Hjemmet blev herefter videreført som et almindeligt skolehjem. Da der ikke længere var brug for den tidligere staldbygning, kunne denne ombygges til skolestuer, og man havde også mulighed for at få normeret øget lærerkraft til hjemmet. Derimod blev et stærkt ønske om at få nedsat normeringen foreløbig ikke gennemført. Først 11. juni 1971 bønhørtes forstanderens ofte gentagne ønsker. Normeringen nedsattes fra 35 til 29, og det kunne desuden godkendes, at indtil 4 elever – under visse betingelser – kunne bo udenfor hjemmet, men deltage i undervisningen. I 1975 medførte et myndighedskrav om øgede brandforanstaltninger, at normeringen yderligere sænkedes med 1 til 28. Ligesom tilfældet var på andre institutioner, fremtvang de forbedrede opholdsbetingelser for de indlagte elever, at man måtte begrænse det tilladte elevantal.

Om Værebroskolehjems forhold ved udgangen af perioden gav Foreningen i en skrivelse af 7. juli 1975 følgende oplysninger til Roskilde amtsråd:

Det var institutionens opgave at udføre opdragelsesarbejde for svagt begavede eller sent udviklede drenge, og til skolen var derfor knyttet foruden den nødvendige lærerkraft også en psykologisk konsulent. Af socialpædagogiske årsager var eleverne inddelt i specielle afdelinger. Om bygningsforholdene oplystes, at man rådede over 3 forskellige bygninger, nemlig en hovedbygning som bl.a. var indrettet til elevbeboelse, en særlig skolebygning hvori fandtes 4 klasseværelser, og en træbygning som rummede en gymnastiksal. Man havde ingen aktuelle planer om nye bygninger. Normeringen var fastsat til 28 drenge, men man havde dog i øjeblikket 30 drenge boende. Af disse havde 7 drenge deres hjem i Roskilde amt, 5 kom fra Frederiksborg amt og andre 5 fra Københavns amt.

12 drenge var modtaget fra København og Frederiksberg kommuner og 1 dreng havde hjemme i Vestsjællands amt. Man havde til stadighed børn på venteliste.

Børnehjemmet Hjortebjerg

I Karleby sogn på Falster havde Foreningen siden 1935 drevet den institution, som på det tidspunkt gik under navnet Hjortebjerg skole. Bygninger og grund tilhørte det Classenske Fideicommis, og Foreningen benyttede ejendommen som børnehjem for københavnske piger, som havde måttet fjernes fra deres hjem. Hjortebjerg var godkendt som børnehjem for 15 piger, som fik deres skoleundervisning på hjemmet. Som forstanderinde og lærerinde virkede frk. Else Casparij (1900-96), en myndig og meget konservativ dame. Hun kunne 1. april 1960 fejre 25 års jubilæum som forstanderinde og modtog som andre af sine kolleger den kgl. belønningsmedalje af 1. klasse med krone. 3 år senere trak hun sig tilbage, og fra Bestyrelsens side fremhævede man, at der stod stor respekt om hendes udførte arbejde. Hun fratrådte 1. sept. 1963, og som hendes efterfølger godkendtes assistent ved Roskilde Hvide Niels J. Olsen.

De bygninger, som stod til rådighed for institutionen, var gamle, og en udvidelse og modernisering var nødvendig. En forudsætning for en ombygning var imidlertid, at man kunne regne med, at det Classenske Fideicommis fortsat ville anerkende Foreningens brugsret af ejendommen. Da man i begyndelsen af 1940'erne havde fået sikkerhed herfor, opførtes en ny elevbygning for 175.000 kr., og indvielsen fandt sted 18. maj 1944 i nærværelse af Bestyrelsen og dens damer.

Frk. Casparijs fratræden medførte, at skoleundervisningen på selve hjemmet ophørte. For fremtiden henvistes børnene til undervisning i de lokale skoler. Institutionen tog herefter navneforandring til »Børnehjemmet Hjortebjerg«. Som andre af foreningens

Hjortebjerg skole på Falster var grundlagt af det Classenske Fideicommiss, og billedet viser den oprindelige bygning. Fideicommisset overdrog i 1935 hjemmet til brug for de af Foreningen modtagne pigebørn. Man foretog derefter en større bygningsudvidelse.

institutioner havde man fået en ny vedtægt 1. aug. 1956 af samme indhold som den for Roskilde Hvile gældende. Institutionen var fortsat normeret til at modtage 15 piger i alderen 7-14 år, dog således at eleverne undtagelsesvis kunne forblive i hjemmet ud over det fyldte 14. år. Hjemmet skulle modtage børnene efter begæring af de kommunale børneværn eller private, og henvendelsen skulle ske til Foreningens kontor. Af 7 piger, som forlod hjemmet i perioden 1957-59, vendte 3 tilbage til deres hjem, 1 fortsatte skoleundervisningen, 2 fik husligt arbejde, og 1 blev sygemedhjælper på et hospital. Pr. 31. august 1963 var der på hjemmet foruden den gifte forstander normeret følgende personale: 1 håndarbejds lærerinde, 1 assistent, 1 køkkenleder og 1 havemand.

På et vist tidspunkt foreslog direktør Horsten, at man omdannede børnehjemmet til et feriehjem, men det modsatte Bestyrelsen sig. Derimod så man gerne, at normeringen kunne ændres, således

at man også fik mulighed for at modtage drenge på institutionen. Opfyldelsen af dette ønske trak imidlertid ud, og først fra 1. febr. 1972 fik man mulighed for at modtage 4 drenge og 11 piger.

Her som i de andre institutioner gennemførtes fra tid til anden visse moderniseringer af de eksisterende bygninger. Således var det meget velkomment, at man fik installeret oliefyre og omdannet den gamle sovesal til mindre elevværelser. Det Classenske Fideicommiss ydede gennem mange år et bidrag på 1.500 kr. årligt til driften. I 1969 indledte man en forhandling med Fideicommisset om køb af ejendommen, og 11. juni 1971 var erhvervelsen i orden.

Da man i begyndelsen af 1970'erne i offentligheden begyndte en diskussion om fremtidens drift af de eksisterende mange børneinstitutioner, udarbejdede forstanderen Niels J. Olsen en betænkning om Hjortebjerg børnehjems muligheder for fortsat drift. Han gjorde i denne forbindelse opmærksom på, at man i de seneste 7 år havde fået gennemført forskellige moderniseringer af de eksisterende bygninger, således at disse var velegnede til at huse et børnehjem. Beliggenheden var også gunstig. Hjemmet lå centralt for de 4 falsterske kommuner som for det østlige Lolland. De indlagte børn havde gode muligheder for at opretholde forbindelsen med deres hjem, hvilket man anså for meget betydningsfuldt i børneværnskredse. På den anden side måtte man være klar over, at børnehjemmet ikke havde større interesse for amtskommunen. Københavns kommune havde altid været hjemmets faste »kunde«, og af en foretagen opgørelse fremgik det, at 5 af børnene var hjemmehørende i København, 4 i Hvidovre, 2 på Frederiksberg, 2 fra Glostrup og 1 fra Helsingør. Man havde diskuteret at flytte institutionen til Holte, men det var ikke populært på hjemmet og blev da heller aldrig realiseret.

Det blev imidlertid ikke Niels J. Olsen, som kom til at deltage i drøftelserne om hjemmets fremtid, da dette blev aktuelt. På grund af svagelighed måtte han tage sin afsked 1. okt. 1974 og efterfulgtes som forstander af Bodil Yttesen, der siden nov. 1966 havde været knyttet til institutionen som assistent og fungeret som konstitueret forstander fra 1974.

Fårupgård afløser Reballegård

Indtil 1952 videreførte Foreningen Reballegård ved Søvind station nord for Horsens fjord som optagelseshjem (iagttagelseshjem) for indtil 30 unge mennesker i alderen fra 14 til 21 år. I begyndelsen havde normeringen kun være fastsat til 25, men Foreningen mente, at man sagtens kunne modtage 30 unge på hjemmet. Udvidelsen til 30 skete 21.3.1936. Det var meningen, at de modtagne elever skulle beskæftiges med arbejde i mark og stalde m.v. samt i have og skov og iøvrigt med husflidsarbejder af forskellig art. Til ejendommen hørte 72 tdr. land og skov. Der skulle endvidere gives eleverne mulighed for at drive sport og idræt. Det var iøvrigt meningen, at forstanderen skulle danne sig et indtryk af elevens karakter og anlæg, hvis man fandt det nødvendigt at henvise ham til ophold på en anden institution. Henvendelse om optagelse på hjemmet skulle rettes til Foreningens kontor, og ingen kunne antages eller forlade institutionen uden Formandens tilladelse. Ønskede et børneværn, at hjemmet straks skulle antage en ung, kunne han modtages på hjemmet, men godkendelse måtte omgående indhentes hos Formanden. Som leder af Reballegård fungerede siden 1935 Louis Bonnevie Hansen. Han døde i 1947 og efterfulgtes fra 1. juli 1948 af førstelærer Holger E. Nielsen og hustru. De kom fra skolehjemmet Landerupgård i Vejle amt.

Foreningen havde i begyndelsen visse vanskeligheder på hjemmet. I 1938 blev besætningen angrebet af mund- og klovsyge, og året efter satte en elev ild på ladebygningen, som totalt nedbrændte. Brandforsikringen dækkede dog udgifterne ved opførelsen af en ny lade. Man gennemførte i de følgende år en række mindre bygningsændringer og nødvendige vedligeholdelsesarbejder. En større ombygning trængte sig imidlertid på, og Foreningen henvendte sig til kgl. bygningsinspektør Th. Havning (1891-1970) og bad ham om at udarbejde det fornødne overslag. Dette var imidlertid så omfattende og kostbart, at man ikke vovede at gå igang med det. I et bestyrelsesmøde 14. dec. 1951 besluttede man derfor at sælge Reballegård og i stedet købe en Københavns kom-

Fårupgård ved Jelling, som Foreningen indkøbte i 1952 til iagttagelses- og opdragelseshjem for drenge. Ejendommen lå i en naturskøn egn og var kendt for sin fornemme have.

mune tilhørende ejendom ved Jelling, kaldet Fårupgård, som tidligere havde været drevet som drankerhjem. Oluf J. Skjerbæk anbefalede varmt denne disposition, og man anmodede den lokale arkitekt Harald Nielsen om at udarbejde forslag til de nødvendige ombygninger. 22. sept. 1952 kunne Foreningen rykke ind i sin nye ejendom. Reballegård solgtes ved skøde af 24.4.1952 til den jyske gårdejer Anders R. Grønfeldt Svensson.

Fårupgård lå i en naturskøn egn i nærheden af Jelling og havde et tilliggende af landbrugsjord og skov på ca. 100 tdr. land. Ejendommen kostede 367.000 kr., hvilket beløb dels blev dækket ved salg af Reballegård for 280.000 kr. dels ved optagelse af et lån i Bikuben. Endvidere gennemførtes en dyr og omfattende modernisering, som ligeledes finansieredes af Bikuben. 19. sept. 1953 besøgte den samlede Bestyrelse med damer den nyerehvervede

smukke ejendom. Som forstander fortsatte Holger E. Nielsen, som tidligere havde ledet Reballegård. Sammen med de andre af Foreningens institutioner blev der godkendt en ny vedtægt for Fårupgård 25. juli 1956 i lighed med vedtægten fra Roskilde Hvile. Institutionen benævnedes herefter optagelsehjemmet Fårupgård, og den tidligere fastsatte normering af 30 unge i alderen 14 til 21 år fastholdtes. Indtil videre regnede man med, at en beskæftigelse i mark, skov og have ville muliggøre en fremtidig beskæftigelse indenfor landbruget af de optagne unge.

Det viste sig imidlertid i løbet af en relativ kort årrække, at der ikke længere var samme brug indenfor landbrugserhvervet for ungarle som tidligere. En stigende mekanisering af det danske landbrug medførte et mindre forbrug af arbejdskraft. Man måtte derfor finde frem til andre former for beskæftigelse af de modtagne drenge, og takket være forstanderens interesse fik man igangsat visse værksteder og produktionsvirksomheder. Man fik indrettet et primitivt motorværksted, en produktion af emballage til ost og et støberi for cementfliser. I stedet for selv at dyrke landbrugsarealerne bortforpagtedes de til omboende landbrugere.

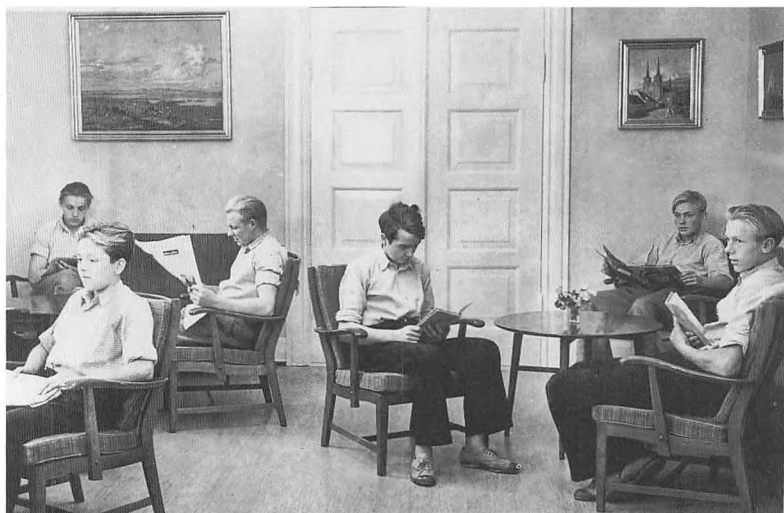
Der var et stort behov for at benytte den nye institution, og belægningsen var i mange år over det normerede antal elever. Den årlige tilgang og en tilsvarende afgang var betydelig, og det kunne til tider knibe med at opnå et solidt indtryk af den enkelte elev. Af oplysninger fra de trykte årsberetninger fremgår, at i perioden 1957 til 1965 var der mange af eleverne, der vendte tilbage til deres hjem efter et kortere eller længere ophold på hjemmet. I et enkelt år 1958-59 beløb det sig til ikke mindre end 23. Af Fårupgårds unge gik mange direkte til militærtjeneste eller søgte til søs.

Direktør Horsten var imidlertid heller ikke helt tilfreds med det arbejde, som udførtes på Fårupgård, og henstillede i en skrivelse 17. april 1962 at nedlægge institutionen. Både bygningsmæssigt og med hensyn til de forhåndenværende beskæftigelses- og oplæringsmuligheder fandt han institutionen lidet egnet for unge mænd. Formanden imødegik imidlertid den fremførte kritik og

Efterhånden ombyggedes de gammeldags sovesale til enten ene- eller to-sengsstuer. Her vises et sådant moderne soverum på drengehjemmet Fårupgård.

understregede, at Foreningen havde ofret betydelige beløb på institutionens indretning. Det måtte der tages hensyn til, inden man afsagde en »dødsdom« over den. Under de videre drøftelser gjorde Horsten opmærksom på, at der var et stigende behov for at ind-

Opholdsstue på drengehjemmet Fårupgård. Intet viser bedre end dette billede den gennemgribende moderniseringsproces, som fandt sted på Foreningens forskellige institutioner i tiden efter den sidste verdenskrig.

rette skolehjem for de 13-15-årige. Man burde derfor ombygge de eksisterende landbrugsbygninger til moderne skolelokaler. I 1966 indstillede han til Familienministeriet, at man for fremtiden benyttede Fårupgård til skolehjem, og at man bevilgede det fornødne antal lærere og socialrådgivere. Fra 1. okt. 1966 kunne Socialdirektoratet meddele, at Fårupgård for fremtiden var anerkendt som skolehjem for 30 normalt begavede drenge i alderen fra 13 til 15 år. Foruden at modtage almindelig skoleundervisning kunne eleverne beskæftiges i fritiden i de foran omtalte, ret primitive værksteder, når de havde anlæg for en håndværksuddannelse.

I 1972 fyldte forstander Holger E. Nielsen 60 år, og han blev stærkt hyldet for sin idérige ledelse af Fårupgård. Kort efter blev han imidlertid syg, og med udgangen af september 1972 måtte han forlade sin stilling. Til hans efterfølger udpegede man ganske naturligt institutionens daværende overlærer Niels K. Jørgensen,

som anerkendtes fra 1. dec. 1972. Det blev således ham, der kom til at spille en central rolle i de forhandlinger, der i løbet af nogle få år skulle påbegyndes om institutionens fremtid.

Fra hans hånd foreligger en bevaret oversigt fra marts 1976, som giver interessante oplysninger om de indlagte elevers hjemsted. For Foreningens institutioner gjaldt i almindelighed, at København og Frederiksberg kommuner var »hovedkunder«. Langt de fleste elever havde deres hjem her. Helt anderledes var tilfældet med eleverne på Fårupgård. Der opholdt sig på det tidspunkt 31 drenge på Fårupgård, hvoraf de 23 havde deres hjem i Nørrejylland. Desuden var der kommet 3 fra Sønderjylland, 4 fra Sjælland og kun 1 fra København.

Forslag om et sinkehjem i Kalundborg

Under en forhandling mellem Foreningen og direktør Horsten 30. nov. 1959 i forbindelse med en større istandsættelse af drengehjemmet Værebros gjorde Horsten opmærksom på, at han ville foretrække, at Foreningen erhvervede en grund i en sjællandsk købstad til indretning af et helt nyt sinkehjem. Horsten mente ikke, at det kunne betale sig at ofre et større pengebeløb på en istandsættelse af Værebro. I en særlig skrivelse 15. aug. 1960 gjorde han endvidere opmærksom på, at Foreningen kunne regne med Socialdirektoratets fulde støtte til forslaget. Realiseredes planen, kunne de indlagte elever besøge den lokale skoles hjælpeundervisning, og for de specielt vanskelige elever kunne man oprette en særlig klasse på den nye institution.

Foreningen gik herefter igang med at finde en passende placering for et kommende nyt sinkehjem, og man indledte nærmere forhandling med borgmesteren i Kalundborg. Fra 1. april 1965 fik man rådighed over et areal på ca. 19.000 m², som man kun skulle betale 2 kr. pr. m² for eller 38.492 kr. Et tinglyst skøde udfærdigedes 5/2 1966. Socialdirektionen stillede 9.000 kr. til rådighed til

projektering af det nye hjem og lovede at opføre et forslag på finansloven på 1 mill. kr. til opførelse af hjemmet.

Forslaget blev imidlertid aldrig til noget, og Foreningen gav derfor i 1968 gårdejer P. Thomsen jorden i forpagtning, foreløbig i 4 år. Forpagtningen fornyedes i 1972 og ophørte først i 1985. Hvad der skete med grunden, vil vi senere vende tilbage til.

III

Foreningens sidste år

Bistandsloven af 1974 – tilblivelse og indhold

Som det sidste led i det reformarbejde, som Socialreformkommissionen af 1964 havde lagt op til, kunne socialminister i ministeriet Hartling, Jacob Sørensen (f. 1915), 10. juni 1974 fremlægge lov nr. 143 om social bistand til kgl. underskrift. Loven skulle dog først træde i kraft 1. april 1976, men da havde socialminister Eva Gre-dahl (f. 1927) afløst Jacob Sørensen. Et cirkulære dat. 15. august 1975 om bistandslovens almindelige bestemmelser var blevet publiceret med hendes underskrift. Bistandsloven af 1974 medførte i sine konsekvenser ophøret af Foreningen af 1837.

Loven fastslog til indledning, at det offentlige var forpligtet til at yde bistand til enhver, der opholdt sig i landet, og som af hensyn til sine egne eller sin families forhold havde brug for rådgivning, økonomisk eller praktisk hjælp, støtte til udvikling eller genoprettelse af erhvervsevnen eller for pleje, særlig behandling eller opdragelsesmæssig støtte. Bistanden skulle ydes af det sociale udvalg, som fandtes i hver kommune i henhold til lov om kommunernes styrelse, medens i kommuner med en magistratsordning, som f.eks. i København, magistraten skulle varetage denne opgave. Pligten til at yde hjælp påhvilede det sociale udvalg i opholds-kommunen.

De særlige regler for hjælp til børn og unge indeholdtes i lovens §§ 32-36. Det pålagdes her det sociale udvalg at føre tilsyn med de forhold, hvorunder børn i kommunen levede, og træffe de fornødne foranstaltninger, hvis det offentlige måtte gribe ind. Hertil hørte at sørge for, at barnet anbragtes udenfor hjemmet, hvis dette ansås fornødent. Hjælpeforanstaltningerne overfor unge over 18 år skulle ophøre med det fyldte 20. år. Til at føre kontrol med det sociale udvalgs administration af sager vedr. børn og unge fandtes dels et amtsankenævn dels den sociale ankestyrelse.

For Foreningens fremtid havde det især betydning, hvad bilstandsloven fastsatte med hensyn til den fremtidige administration af de eksisterende døgninstitutioner for børn og unge. Reglerne herom indeholdtes i lovens §§ 96-100. For fremtiden var det amtsrådet, der havde pligt til at sørge for, at der var det nødvendige antal pladser på de institutioner, hvortil de børn kunne henvises, som måtte fjernes fra deres hjem. Døgninstitutioner kunne oprettes og drives af en eller flere amtskommuner og kommuner eller også være selvejende institutioner. I så fald måtte der indgås en særlig aftale mellem den pågældende amtskommune og ejeren af disse institutioner. En sådan overenskomsts indhold skulle være godkendt af Socialministeriet. Amtsrådet skulle påse, at eventuelle ændringer af døgninstitutionernes drift skete i overensstemmelse med de af ministeriet fastsatte bestemmelser, og det skulle føre det almindelige tilsyn med samtlige i amtskommunen eksisterende institutioner. For fremtiden ville amtsrådet skulle udøve den afgørende indflydelse på institutionens økonomiske drift. Hidtil havde Bestyrelsen haft en vis mulighed for at afgøre en række større og mindre spørgsmål vedr. de institutioner, som man havde under sin varetægt. Man havde naturligvis været underkastet den almindelige lovgivning vedr. den offentlige børneforsorg og Socialministeriets administration af denne. Man havde endvidere været underlagt et fast tilsyn af Socialdirektoratet, men samtlige 5 institutioner kontrolleredes af et og samme Socialdirektorat, og man havde kun dette at stå til regnskab for. For fremtiden ville Foreningens administration af sine døgninstitutioner blive underlagt de respektive amtsråd, hvilket vil sige Roskilde og Københavns amtsråd på Sjælland, Storstrøms amtskommune for Hjørtbjerg og Vejle amtskommune for Fårupgård. Man skulle herefter tjene ikke een, men 4 herrer, og disse havde ovenikøbet fået tildelt en langt mere udstrakt indflydelse på institutionernes dagligdag, end man hidtil havde kendt.

Tiden mellem bilstandslovens vedtagelse og ikrafttræden anvendtes bl.a. til nærmere at få fastlagt bestemmelserne i de planlagte overenskomster mellem de respektive amtskommuner og de

selvejende døgninstitutioner. En standardoverenskomst udarbejdedes af Socialministeriet og rundsendtes til samtlige amtsråd 5. november 1975 med en henstilling om at få afsluttet de fornødne overenskomster snarest muligt.

Som eksempel på indholdet af en sådan overenskomst skal i det følgende gennemgås den overenskomst af 16. febr. 1976, som blev underskrevet af Foreningen og Roskilde amtsråd om børnehjemmet Vallø Strand.

Man indledte med at slå fast, at normeringen af børnehjemmet var fastsat til 36 børn, og at optagelse på hjemmet fandt sted efter direkte aftale mellem barnets opholdskommune og institutionens forstander. Denne havde iøvrigt ansvaret for den pædagogiske ledelse og den daglige drift af hjemmet. Det tilkom amtskommunen at fastsætte taksten for en institutionsplads.

Institutionens bestyrelse udnævnte og afskedigede det normerede personale, men forstanderen kunne kun ansættes og afskediges med amtsrådets godkendelse, og forslag om oprettelse af avanceringsstillinger skulle forelægges amtsrådet. Løn- og andre ansættelsesvilkår reguleredes efter aftale med de forhandlingsberettigede personaleforeninger. Beregninger og udbetaling af lønning skete på amtsrådets foranstaltning.

Det var for fremtiden amtsrådet, der udarbejdede det fornødne budget for den enkelte institution, og som afholdt alle driftsudgifter. Forslag til budget indsendtes af institutionen efter et af amtsrådet fastsat skema, og institutionen forpligtede sig til nøje at overholde den givne bevilling. Der skulle foretages en løbende budgetkontrol, og regnskabet skulle indsendes til amtsrådet og gennemgås af en af dette udpeget revisor.

Udgifter vedr. om- eller tilbygninger, ekstraordinære vedligeholdelsesarbejder samt anskaffelse af ekstraordinært inventar var at betragte som lån og skulle sikres mod pant i institutionens ejendom. Sådant inventar måtte ikke fjernes fra institutionen uden amtsrådets tilladelse.

Institutionen måtte heller ikke uden amtsrådets tilladelse afhænde, pantsætte eller udleje institutionens faste ejendomme eller

anvende dem til andet formål end døgninstitution. Man kunne heller ikke uden indhentet tilladelse optage lån eller indgå garanti-forpligtelser. Endelig blev det fastslået, at man ikke måtte påbegynde noget foretagende, som skulle finansieres ved lån, inden amtsrådets tilladelse forelå.

Overenskomsten trådte i kraft 1. april 1976, dagen for bistandslovens ikrafttræden, og den kunne af begge parter opsiges med 9 måneders varsel til den første i en måned. Det må fastslås, at overenskomsten indrømmede Foreningens Bestyrelse en yderst ringe bevægelighed.

På bestyrelsesmødet 11. juni 1975 kunne Formanden meddele, at han allerede i efteråret 1974 havde kontaktet de implicerede amtsråd for at erfare, om de var interesseret i at optage forhandlinger med Foreningen. Forespørgslen var blevet positivt modtaget af dem alle. Roskilde amtsråd havde dog meddelt, at man ikke var interesseret i at overtage Roskilde Hvide, da man i forvejen var selvforsynet med skolehjem. Muligvis ville Københavns amtsråd være interesseret, antydede man, hvilket også viste sig at være tilfældet. Roskilde amtsråd var heller ikke interesseret i direkte at slutte overenskomst med Foreningen, men nok med de enkelte institutioner. Mundt mente, at man kunne bøje sig for dette krav, da man jo heller ikke kunne sikre sig, at samtlige overenskomster havde samme formulering. Vejle amtsråd havde nemlig stillet krav om, at den overenskomst, som man eventuelt skulle indgå, måtte være i overensstemmelse med de overenskomster, man indgik til anden side. Det afgørende var imidlertid, at samtlige implicerede amtsråd var indstillet på at videreføre Foreningens institutioner i det væsentlige på basis af den udsendte standardoverenskomst. Overenskomsten med Københavns amtsråd blev dog først underskrevet 9. dec. 1976, et halvt årstid efter bistandslovens ikrafttræden.

Fra 1. april 1976 var det de forskellige amtsråd, som havde den afgørende indflydelse på institutionernes drift og økonomi. Da Foreningen forsøgte at få Socialdirektoratets godkendelse af en mindre bevilling, gjorde dette opmærksom på, at fra 1. april 1976 var det alene amtsrådene, som havde bevillingsretten.

I det ydre fortsatte Foreningen administrationen af sine 5 institutioner som tidligere. Man havde ganske vist forlangt nye vedtægter for hver enkelt institution, og sådanne blev også udarbejdet. Mere betydning havde det, at der ved hver institution skulle indsættes en bestyrelse, hvortil Foreningen skulle udpege 3 medlemmer. Til at begynde med overtog landsdommer Jørgen Mundt formandsskabet i samtlige bestyrelser, hvortil også amtsrådene valgte en repræsentant. Arbejdet blev imidlertid for overvældende, og Bestyrelsen besluttede derfor at udpege enkelte menige bestyrelsesmedlemmer til at fungere som formænd i enkelte institutioner.

Nu som tidligere samledes Bestyrelsen til to ordinære møder om året, hvor formanden refererede de løbende sager. Det fremgår ikke af bestyrelsesprotokollen, om der har været større diskussion om nogle af problemerne. Derimod kan man iagttage, at det ved flere lejligheder fandtes nødvendigt at fremsende en forelagt sag til det pågældende amtsråd til nærmere beslutning. Som sædvanlig afholdt man et bestyrelsesmøde i juni måned i Bikubens forsamlingsal. Her forelagdes det aflagte og reviderede årsregnskab. Man drøftede desuden aktuelle problemer, som var opstået ved de forskellige institutioner. Et pinligt spørgsmål var en opstået uro på Roskilde Hvide i forbindelse med den nye forstander Kjærs tiltrædelse. Flere ældre medarbejdere havde opsagt deres stilling, og andre fulgte efter. Da der blev givet forstanderen en alvorlig advarsel i anledning af hans optræden ved en bestemt lejlighed, blev der gydt ny olie på bålet. Det blev overdraget bestyrelsesmedlemmet højesteretsdommer P. Christensen at få sagen bragt i orden, og i løbet af 1978 ebbede striden ud. Flere af de personer, der havde sagt deres stilling op, vendte atter tilbage. På årets første bestyrelsesmøde blev man også som sædvanlig enige om, hvor man skulle afholde det næste ordinære møde, som på skift blev henlagt til de forskellige institutioner. På dette møde havde formanden ligeledes en række konkrete sager, som blev forelagt Bestyrelsen til afgørelse.

De to mest indflydelsesrige personer indenfor Bestyrelsen var stadig Formanden, landsdommer Jørgen Mundt, som havde sid-

det i formandsstolen siden 1965, og sparekassedirektør Finn à Rogvi som havde overtaget kassererhvervet efter direktør Johs. Faurholt, i 1972. Også i årene efter 1976 afholdtes normale valg til Bestyrelsen efter de gældende regler.

Selv om alle ydre former for Foreningens virke tilsyneladende opretholdtes, kunne ingen være i tvivl om, at Bestyrelsen kun havde begrænsede muligheder for at påvirke institutionernes fortsatte udvikling.

Oprettelse af Fonden af 1982

Bistandslovens bestemmelse om, at amtskommunerne fremtidig skulle overtage administrationen også af de foreningsejede døgninginstitutioner for børn og unge, måtte ganske naturligt fremkalde en intern diskussion indenfor Bestyrelsen om fremtiden. Jørgen Mundt satte spørgsmålet under debat i et bestyrelsesmøde 14. juni 1978. Det kom påny op på bestyrelsesmøde 29. november 1978, efter at et nedsat lille udvalg af bestyrelsesmedlemmer havde haft til opgave at formulere nye vedtægter for Foreningen.

På mødet i november kom to forskellige forslag om Foreningens fremtid under debat. Man kunne enten afhænde samtlige institutioner til de respektive amtsråd og for de indvundne midler oprette en fond, som kunne videreføre det hidtidig udførte arbejde, eller man kunne samle sig om at fortsætte driften af en enkelt institution. Underdirektør Arne Nielsen tog til orde for, at man i fremtiden koncentrerede sig om at løse opgaver indenfor børneforsorgen på områder, hvor det offentlige haltede bagefter. Man kunne også igangsætte forskning på området. Landsdommer Dalgas Rasmussen foreslog, at man koncentrerede sig om driften af en enkelt institution. Dette forslag gik overlæge Kai Tolstrup afgørende imod, da han ikke mente, at Foreningens økonomiske midler i længden ville muliggøre dette. Derimod fandt han, at en fond kunne støtte et kriminalpræventivt arbejde for unge i tilslutning til Rigshospitalets virke på området. Landsdommer Marie-Louise

Andreasen forestillede sig, at en fond både kunne virke indenfor forskning og praktisk arbejde. Af de faldne udtalelser drog Formanden den konklusion, at Bestyrelsen havde mest sympati for oprettelsen af en fond, og han foreslog, at et nedsat udvalg arbejdede videre på denne løsning og gav udkast til, hvad man kaldte »Fonden af 1979«. Det var herefter meningen, at dette forslag skulle forelægges Socialministeriet til udtalelse. Udkastet var færdigt 6. nov. 1979.

Sammen med udkastet fulgte en omfattende redegørelse for Foreningens virke siden oprettelsen. Man understregede, at Foreningen havde igangsat et pionerarbejde på ren privat basis. Siden århundredskiftet havde man indledt et snævert samarbejde med den ekspanderende offentlige børneforsorg. Efter bistandslovens ikrafttræden var det overladt de respektive amtsråd at tage ansvaret for, at der indenfor amtet fandtes det fornødne antal pladser til børn og unge, som måtte fjernes fra hjemmet, og de enkelte institutioners budgetter afhang fuldt og helt af det pågældende amtsråds bevilling. I henhold til bistandslovens regler havde Foreningen sluttet kontrakt med de forskellige amtsråd om den fremtidige drift af dens institutioner. Det spørgsmål var imidlertid opstået indenfor Bestyrelsen, om man ikke burde overlade de respektive amtskommuner den fuldstændige drift af de forskellige institutioner i fremtiden. Man var på ingen måde interesseret i at blive stavnsbundet til forskellige amtsråd. Man havde derfor allerede indledt forhandlinger om at overdrage visse institutioner til de enkelte amtsråd.

Under henvisning til den relative selvstændighed indenfor børneforsorgen, som Foreningen hidtil havde kunnet glæde sig over, havde man derfor overvejet nye opgaver for Foreningen. Man var blevet enige om at oprette en fond, hvis opgave skulle være at tage sådanne opgaver op, som det offentlige ikke tidligere havde haft øje for, eller som man af økonomiske eller andre grunde hidtil havde måttet lade ligge.

Da det trak ud med færdiggørelsen af de igangsatte forhandlinger med de enkelte amtsråd, havde man endnu nogen tid til at

finpudse det udarbejdede forslag til en fundats for den kommende fond, og først i et bestyrelsesmøde 18. febr. 1982 fik fundatsen sin endelige formulering. Den blev derefter indsendt til Socialministeriet og godkendt ved kgl. resolution 22. april 1982 som fundats for »Fonden af 1982«. Fundatsen var udformet i 7 §§ og kunne begynde sin virksomhed med en indbetalt formue på 1,8 mill. kr.

I en indledning fastsloges, at Fonden var en selvejende institution, som videreførte det arbejde på forsorgs- og opdragelsesområdet, som hidtil var udført af Foreningen af 1837. Foreningen ville blive opløst, når de hidtidige institutioner var blevet afhændet, og Foreningens samlede formue overgået til Fonden. I Stats håndbogen for 1984 oplyses, at den samlede formue udgjorde ca. 10 mill. kr. I 1985 angaves den til ca. 15 mill. kr.

Fondens formål var i henhold til § 1 at medvirke til et forebyggende arbejde for børn og unge under 23 år – fortrinsvis overfor kriminelle eller kriminaltruede fra hovedstadsområdet – ved at iværksætte eller yde tilskud til arbejde på eller udenfor institutioner og ved at støtte forskning vedr. børn og unge. Fondens hjemsted skulle være København.

Bestyrelsen af Fonden skulle i overensstemmelse med § 2 bestå af præsidenten for Københavns Byret, Københavns politidirektør og en overlæge ved Rigshospitalets børnepsykiatriske afdeling. Enhver af disse kunne udpege en stedfortræder. Desuden skulle der vælges 2-4 medlemmer af Foreningens hidtidige bestyrelse. Ved fremtidig ledighed blandt disse skulle nye medlemmer vælges af de tilbageblevne. Samtlige valg skulle godkendes af Socialministeriet. Bestyrelsen udpegede selv sin formand, og af Fondens midler tillagdes der medlemmerne et af Socialministeriet godkendt vederlag.

§ 3 fastsatte, at der skulle afholdes bestyrelsesmøde mindst to gange om året, og ivoerigt så ofte Formanden eller to bestyrelsesmedlemmer ønskede det. Møderne skulle indkaldes med 14 dages varsel, og der skulle foreligge en dagsorden for hvert møde. Bestyrelsen var beslutningsdygtig, når mindst halvdelen af medlemmerne var til stede. Beslutninger kunne tages med simpelt flertal.

I følge § 4 ledede Formanden Fondens administration og regnskabsvæsen indenfor de af Bestyrelsen afstukne rammer. Han kunne med Bestyrelsens og ministeriets tilslutning ansætte lønnet medhjælp. Til at forpligte Fonden krævedes både Formandens og et bestyrelsesmedlems underskrift.

§ 5 indeholdt nærmere regler om administrationen af Fondens midler. Det årlige afkast skulle anvendes til Fondens formål. Såfremt dette ikke medgik fuldstændigt, skulle det hensættes på en særlig konto. Oversteg denne indtægten i to år, skulle det overskydende beløb hensættes til kapitalen. Af den årlige nettoindtægt kunne Bestyrelsen desuden henlægge 25 % til kapitalen.

§ 6 omhandlede reglerne for revision af de årlige regnskaber, og det fastsattes, at regnskabet skulle revideres af Socialministeriet.

Endelig fastlagde § 7 de nærmere bestemmelser om nedlæggelse af Fonden eller dens sammenslutning med andre institutioner. Hertil krævedes mindst tilslutning af 2/3 af bestyrelsesmedlemmerne. Samtidig skulle også Socialministeriet give sin godkendelse. Sammen med beslutning om nedlæggelse skulle der træffes nærmere bestemmelse om formuens anvendelse.

Fondens første bestyrelse kom til at bestå af byretspræsident Niels Chr. Bitsch, politidirektør Poul Eefsen og professor Kai Tolstrup. Fra Foreningen af 1837 indtrådte landsdommer Jørgen Mundt, landsdommer Jacques Hermann, højesteretssagfører Poul Schmith og højesteretsdommer Hans Kardel.

Det første møde i Fonden fandt sted i Bikubens lokaler i Silkegade 9. nov. 1982, og man valgte her politidirektør Eefsen som formand. Man vedtog ligeledes, at højesteretssagfører Schmiths kontor skulle være den fremtidige domicil, og at advokat Birthe Eskildsen skulle forestå de daglige kontorforretninger.

Det er ikke meningen i denne sammenhæng at komme nærmere ind på Fondens virksomhed. Blot så meget kan understreges, at Fonden må karakteriseres som et ægtefødt barn af den gamle Forening af 1837. Det viser først og fremmest fondsbestyrelsens sammensætning. Fondsbestyrelsens medlemmer hentedes forsat indenfor de 3 afgørende faggrupper i den københavnske dommer-

stand, Københavns politi og den børnepsykiatriske medicinske videnskab.

Da Fonden trådte i virksomhed i slutningen af året 1982, var forhandlingerne om enkelte af Foreningens gamle institutioner endnu ikke afsluttet. I løbet af et par år skete dette, og først da nåede Fonden sin fulde grundkapital.

Foreningens afvikling

Endnu inden Fundatsen for Fonden af 1982 var blevet endelig godkendt, havde Foreningen påbegyndt afviklingen af sine forskellige institutioner. Udbyttet ved afhændelsen af disse skulle jo indgå som Fondens grundkapital.

Forhandlingerne med de forskellige amtsråd tog deres begyndelse i 1978. Nogle gik forholdsvis glat, medens andre strakte sig over flere år, inden der blev nået et resultat, alle kunne være enige om.

Da Roskilde amtsråd blev klar over, at der forestod en omfattende ombygning af Værebros drengehjemms bygninger, og da man ikke anså det for forsvarligt at sætte arbejdet i gang, hvis man ikke havde fuld ejendomsret over institutionen, indledte man 2. jan. 1978 de fornødne forhandlinger med Foreningen. Disse resulterede i, at man overtog hjemmet fra 1. aug. 1979 for en kontant betaling af 1,6 mill. kr. Den 22. sept. 1979 tog Foreningen ved en festlighed på hjemmet afsked med institutionen og dens personale.

Året efter påbegyndtes forhandlingerne om Vallø Strands fremtid. Også her enedes man om salg af ejendommen til Roskilde amtsråd, som overtog det fulde ansvar for børnehjemmet fra 1. jan. 1981. Det endelig skøde på ejendommen bærer datoen 29. aug. 1981. Man enedes om en overdragelsessum på 1,8 mill. kr. Medlemmerne af Fonden af 1982 blev inviteret til at overvære institutionens 75-årsdag, som fandt sted 24.-25. aug. 1984. På det tidspunkt virkede Claus Hegelund som forstander.

Med hensyn til Roskilde Hvile udviklede sagen sig helt anderledes. Efter at Foreningen havde sluttet overenskomst med Københavns amtskommune om den fortsatte drift, udarbejdede forstander Kjær et projekt, som ville kræve en kraftig udbygning af institutionen og dens bygninger til et kombineret skole- og behandlingshjem.

Der var imidlertid indenfor amtskommunen ingen stemning for at gennemføre denne udvidelse, og i 1980 påbegyndtes forhandlinger med Foreningen om en nedlæggelse af institutionen. 13. sept. 1980 kunne Formanden, landsdommer Mundt meddele sine kolleger, at man var blevet enige om at nedlægge Roskilde Hvile som døgninstitution med udgangen af året 1980. Den sidste elev forlod institutionen 19. dec. 1980.

Derefter påbegyndtes en række overvejelser med hensyn til, hvad man skulle stille op med bygninger og areal. I første omgang besluttedes det 7. aug. 1981 at udleje institutionens bygninger, inklusive de to gamle villaer Nitihus og Firekløveret, til Landsforeningen Ungbo. Man overdrog endvidere advokat O. Fentz at påbegynde forhandlinger med Roskilde kommune om den fremtidige benyttelse af bygninger og areal. Det varede endnu nogle år, inden man havde fundet frem til en endelig løsning.

Også med hensyn til de to resterende institutioner Hjortebjerg og Fårupgård var salgsforhandlinger gået igang, men her trak det ud med at nå en afgørelse. Navnlige viste forhandlingerne med Vejle amtsråd om Fårupgårds fremtidsskæbne sig at være yderst vanskelige. Foreningens modpart var amtsborgmester Erling Tide-mann (f. 1932), som var en hård forhandler, der lagde ud med et købstilbud, der var ganske uantageligt for Foreningen.

De hidtidige forhandlinger om fundatsen for den planlagte fond og om salg af institutionerne var blevet forestået af Formanden, landsdommer Mundt. Ved flere lejligheder havde han bragt på bane, at han gerne ville udskiftes som formand. I et bestyrelsesmøde 19. juni 1981 gjorde han påny opmærksom på, at han fandt tidspunktet inde til at opgive sin formandspost, og han stillede forslag om, at man valgte landsdommer Jacques Hermann til hans

efterfølger. Bestyrelsen tilsluttede sig forslaget, og det blev derfor Hermann, som kom til at stå for den endelige afvikling af de resterende institutioner, den endelige vedtagelse af fundatsen for den planlagte fond og den endelige ophævelse af den gamle Forening af 1837.

Jacques Hermann (f.1934) var søn af den tidligere formand Poul Hermann, der havde endt sin juridiske karriere som dommer i Højesteret. Jacques Hermann havde taget sin juridiske eksamen i 1959 og havde derefter en årrække virket indenfor Justitsministeriet. En kort tid havde han som omtalt foran s. 80 varetaget hvervet som sekretær for Foreningen og leder af dets kontor. Samme år som han udnævntes til statsadvokat for Sjælland (1979), var han blevet valgt ind i Bestyrelsen, og to år senere udnævntes han til dommer i Østre Landsret.

På baggrund af hvad der hidtil var opnået med hensyn til afviklingen af institutionerne, mente den nye formand, at tiden var inde til at ophæve Foreningens praktiske virksomhed. Bestyrelsen enedes om at slutte sit virke med udgangen af året 1982. Man opsgav lejemålet om kontorlokaler med Bikuben med udgangen af kalenderåret, og de to kvindelige kontormedhjælpere fik deres opsigelse til samme tid. Opsigelserne var dateret 8. juni 1982. Man indledte endvidere forhandlinger med det sjællandske landsarkiv om at modtage Foreningens arkivalier, hvoraf en stor del befandt sig på loftet af Domhuset lige under taget. Efter lukningen af kontoret varetoges de fortsatte sekretariatsforretninger af advokat Birthe Eskildsen, som var knyttet til bestyrelsesmedlemmet højesteretssagfører Poul Schmiths kontor.

Den endelige vedtagelse af fundatsen for Fonden af 1982 var blevet godkendt i foråret 1982, og dette medførte en række finansielle foranstaltninger, som endnu kunne ekspederes gennem Foreningens kontor. Det voldte naturligvis ingen større vanskelighed at overføre Foreningens kapitalformue bestående af obligationer og andre værdipapirer til den nyoprettede fond. Man måtte imidlertid søge såvel Justitsministeriet som Københavns magistrat om tilladelse til, at de legater, der gennem årene var skænket til For-

eningens drift, måtte overgå til Fondens eje. De fornødne tilladelser forelå 7. og 9. dec. 1982 og beløb sig til en samlet sum af 348.171 kr.

Foreningen havde ligeledes modtaget forskellige bidrag fra forskellige legatbestyrelser. Disse måtte naturligvis have besked om, at Foreningen stod foran sit ophør, og de modtog en tak for deres bidrag til Foreningens virke. Det samme gjaldt de bidrag, som gennem tiderne var indbetalt til Foreningen af forskellige medlemsgrupper, både årsmedlemmerne og de livsvarige, 1. nov. 1982 fik hvert medlem et takkebrev for deres udviste trofasthed, og som begrundelse for Foreningens ophør anførtes, at dens virke »ikke længere er blevet anset for ganske tidssvarende«.

Herefter måtte Jacques Hermann igang med de endelige forhandlinger om de resterende institutioner. 7. juni 1983 kunne man meddele Socialministeriet, at man havde solgt de til Roskilde Hvile hørende friarealer (21.236 m²) til Roskilde kommune, som overtog dem 1. okt. 1982 for en pris af 2,4 mill. kr. Det var hensigten at anvende dem til nyt boligbyggeri. Bygningerne med det tilhørende areal solgtes ligeledes til Roskilde kommune, som oprettede en selvejende institution under det gamle navn til ungdomsboliger. Købesummen for denne overdragelse var 2,3 mill. kr. Medens forhandlinger endnu var løbende, modtog man i maj 1981 en skrivelse fra Fredningsstyrelsen, hvori meddeltes, at det gamle bygningskompleks, som gik tilbage til 1853, ville blive fredet. Anlægget udgjorde et fint firelænget kompleks med klassicistisk præg, hed det i kendelsen.

Endnu stod et mindre økonomisk mellemværende tilbage med hensyn til afviklingen af Roskilde Hvile. Foreningen krævede et beløb fra Landsforeningen Ungbo på 60.000 kr., som betaling for levering af varme og lys i den periode, hvor Landsforeningen havde været lejer af bygningerne. Ungbo nægtede at betale, men i 1985 nåede man til et forlig, hvorefter Foreningen modtog 15.000 kr. fra Landsforeningen, som sammen med de andre beløb indgik i Fondens kapital.

I de år, hvor Foreningen havde kontrakt med Storstrøms amts-

kommune om driften af Hjortebjerg skole, var man blevet enige om, at skolehjemmet fortrinsvis skulle modtage sine elever fra amtet og ikke som tidligere fra København. Man havde også givet sin tilslutning til, at institutionen for fremtiden benævnedes »Hjortebjerg børne- og ungdomscenter«. Man fik ret hurtigt ændret rekrutteringen. Af de 17 børn, som 1. aug. 1980 havde ophold på centret, og hvoraf de 6 var drenge, stammede nu kun 2 fra Københavns amtskommune, medens resten var indlagt af Storstrøms amts sociale forvaltning.

1. juli 1980 havde Foreningen officielt henvendt sig til amtskommunen med forespørgsel, om man kunne tænke sig at overtage institutionen til ejendom. Amtsrådet havde imidlertid ingen interesse heri, og på et amtsrådsmøde 29. sept. 1982 vedtog man at nedlægge centret og opsige den indgåede overenskomst fra 1. juli 1983. Med Socialministeriets godkendelse solgte Foreningen herefter hjemmet til de 4 falsterske kommuner: Nykøbing F., Nørre Alslev, Stubbekøbing og Sydfalster kommune. Overtagelsen fandt sted 15. juli 1983, og de 4 kommuner betalte ialt 600.000 kr. for institutionen (endeligt skøde 21/12 1983).

Tilbage stod herefter forhandlingerne med Vejle amtskommune. De var begyndt 5. marts 1979, men kørte hurtigt fast. Foreningen besluttede herefter at indlede forhandling med andre interesserede i Fårupgårds arealer. Først kontaktede man de landbrugere, som gennem flere år havde haft institutionens landbrugsarealer i forpagtning, og man nåede uden større vanskelighed til et positivt resultat. Til Fårupgård hørte også et ret omfattende skovareal, og man påbegyndte forhandling med Statens skovstyrelse om at overtage arealet. Der var en række tekniske problemer, som først måtte løses, men da det var sket, kunne salget finde sted. Tilbage stod herefter den endelige forhandling med amtskommunen om Fårupgårds bygninger og nærmeste areal, herunder den store have. Ikke før 1. februar 1984 kunne advokat Fentz meddele, at det var lykkedes at nå frem til en afgørelse, og i 3 omgange kunne Fentz for Fårupgård indbetale ialt 787.952 kr. til Fondens kasse.

Endnu havde man ikke fundet nogen løsning på spørgsmålet om den byggegrund i Kalundborg, som man i sin tid havde erhvervet med det formål at opføre et nyt sinkehjem. Det var imidlertid aldrig blevet til noget, og Foreningen havde set sig nødsaget til at bortforpagte arealet til en landbruger. Ved flere lejligheder havde man forhandlet med kommunen om overdragelse af grunden til en køber, der forpligtede sig til at opføre boligejendomme på grunden, men kommunen havde ikke været til sinds at godkende de udarbejdede boligplaner. Foreningen gjorde nu et sidste forsøg, men også dette glippede. Der var derfor ikke andet at gøre end at overdrage grunden til Fondens eje, og 27. nov. 1985 kunne advokat Birthe Eskildsen meddele Styrelsen, at Fonden havde modtaget tinglyst skøde på Kalundborggrunden.

Til slut bør også nævnes, at Foreningen med Socialministeriets godkendelse skænkede sommerlejren i Nordsjælland til Roskilde amtsråd. Mange af Foreningens børn havde gennem tiderne haft stor glæde af at tilbringe nogle begivenhedsrige uger her.

Hermed havde Foreningen fået afviklet samtlige sine ejendomme, og tidspunktet var inde til, at man formelt kunne bekræfte nedlæggelsen af Foreningen af 1837.

Det afsluttende møde i Foreningen af 1837

Til 15. november 1985 havde Foreningens Formand departementschef (landsdommer) Jacques Hermann indkaldt sine bestyrelseskolleger til det afsluttende møde i Foreningen. Mødet blev holdt på hotel Skandinavia. Der var til mødet sendt afbud fra: underdirektør Arne Nielsen, kammerherre M. O. Olufsen, fhv. højesteretsdommer P. Hermann og højesteretssagfører Poul Schmith.

Formanden indledte mødet med at meddele, at advokat Ole Fentz havde indbetalt de fra landsforeningen Ungbo modtagne 15.000 kr., hvorefter sagen vedr. salget af Roskilde Hvile var endelig afsluttet. Bestyrelsen godkendte Formandens afgørelse i

denne langstrakte sag. Formanden oplyste endvidere, at skødet på Kalundborggrunden 13/11 1985 var fremsendt til tinglysning. Også denne meddelelse blev taget til efterretning.

Jacques Hermann udtalte derefter, at han var af den opfattelse, at ophørsdatoen for Foreningen af 1837 kunne sættes til 31. dec. 1985, og han anmodede om, at Bestyrelsens medlemmer med deres underskrift i forhandlingsprotokollen ville godkende denne dato som ophørsdato. Samtidig skulle man bemyndige ham til, til sin tid, med sin underskrift at bekræfte, at Foreningen var ophørt.

Herefter skred de tilstedeværende 10 bestyrelsesmedlemmer til at sætte deres navne under Formandens erklæring, og underskrivelsesceremonien fandt sted i følgende orden:

Departementschef (landsdommer) Jacques Hermann, landsdommer Jørgen Mundt, landsdommer S. Danielsen, overlæge dr.med. Kai Tolstrup, landsdommer Bent Otken, bankdirektør F. à Rogvi, politidirektør Poul Eefsen, højesteretspræsident P. Christensen, højesteretsdommer H. C. Kardel og landsdommer Marie-Louise Andreasen. Senere indførte de to fraværende medlemmer højesteretssagfører Poul Schmith og fhv. højesteretsdommer P. Hermann også deres underskrifter i protokollen.

En bemærkelsesværdig pionergerning var hermed definitivt afsluttet.

Sammenfattende oversigt

De første årtier af 1800-tallet var en vanskelig tid for den store københavnske underklasse og deres børn. Man oplevede Københavns bombardement i 1807 og en efterfølgende krigs ødelæggelse af erhvervslivet. Pengevæsenet brød sammen, og en statsbankerot blev følgen. Adskillige års europæiske stormagtskrige fik omsider sin afslutning i 1815, men efterfulgtes af en alvorlig og langvarig økonomisk nedgangsperiode. Først fra midten af 1830'erne begyndte det atter at gå fremad.

Sammenfaldet af disse mange forskellige katastrofer skabte al-

vorlige problemer for den københavnske underklasse. Det var svært overhovedet at få arbejde, og lønnen var lille. Begge forældre måtte søge arbejde udenfor hjemmet og kunne derfor ikke føre et regelmæssigt tilsyn med deres børn, sørge for, at de passede deres skolegang og i det hele taget anvende den fornødne tid til en fornuftig opdragelse. Med fattigdommen fulgte svære sociale problemer. Drukkenskab og usædelighed var sørgelige følger, og hvad angår børnene, var det almindeligt, at forældre tvang dem til at gå omkring og tigge for at bøde på den elendige økonomi, og at man straffede dem, når udbyttet var beskedent. Børnene fristedes også selv til at søge omgang med ligesindede på gader og stræder, man vagabonderede, bedrev eget tiggeri og småtyverier. Det konfronterede dem i tidlig alder med politi og domstole, og risikoen var stor for, at de endte som vaneforbrydere. Det offentlige fattigvæsen havde ingen mulighed for at gøre en aktiv indsats for at få løst dette vanskelige problem. En kreds af assessorer i Københavns Politiret, som på embeds vegne mødte de ulykkelige børn, besluttede at træde i aktion.

I sommeren 1837 oprettede de en forening, som de kaldte »Foreningen af 1837 for forsømte børns frelse«. Foreningens formål skulle være at få børnene fjernet fra deres ulykkelige miljø og sat i familiepleje, helst i det fjerne Jylland. Børnene skulle anbringes i hjem, der ville påtage sig at give dem en fornuftig opdragelse og holde dem til regelmæssig skolegang. Der skulle udbetales plejeforældrene en fast plejeløn, indtil barnet havde nået konfirmationsalderen. Herefter skulle man drage omsorg for, at barnet blev anbragt i en fast tjenestestilling eller sat i håndværkerlære. Man lagde megen vægt på at finde det rigtige plejehjem for det enkelte barn, og der etableredes et fast og solidt tilsyn med dets opvækst. Når barnet fyldte 18 år, skulle Foreningens forbindelse med barnet ophøre. Foreningens virksomhed finansieredes ved hjælp af privat indsamlede midler, og Bestyrelsen oppebar intet økonomisk vederlag for sin indsats. Allerede i sommeren 1837 kunne man sende de to første børn afsted, og det kom ikke til at mangle på fremtidige klienter. Med årene skulle man opleve, at forældre selv

henvendte sig til Foreningen med anmodning om at tage sig af et vanskeligt barn.

Da Foreningen i 1887 fejrede sit 50-års jubilæum, kunne man konstatere, at man havde modtaget 1375 hovedsagelig københavnske børn til opdragelse og uddannelse. Langt de fleste var blevet optaget i nørrejske landbohjem, og man mente at kunne konstatere, at i hvert fald 70 % af disse var blevet reddet tilbage til en borgerlig tilværelse. Når man fortsat fastholdt at sende børnene til Jylland, skyldtes det den overbevisning, at det var det bedste for barnet, at det ikke havde nogen forbindelse med sit hjemlige miljø. Endnu i adskillige år bekendte man sig til den opfattelse, at anbringelse i et privat plejehjem var den bedste opdragelsesmåde for et forsømt og ulykkeligt barn. Kun i særlige tilfælde fandt man det fornødent at anbringe et barn i en af de eksisterende opdragelsesanstalter. Flertallet af Foreningens styrelsesmedlemmer hentedes stadig indenfor den københavnske Kriminal- og politirets assessorer, men med tiden foretrak man også at have en repræsentant fra Københavns politi, en københavnsk borgmester og en læge som medlemmer af styrelsen. Ingen af disse modtog noget vederlag for deres indsats, og arbejdet finansieredes fortsat dels af et begrænset medlemskontingent dels ved renteindtægterne fra en opsparet kapitalformue, som stammede fra private gaver, legater m.v.

I 1857 overgik det københavnske fattigvæsen i kommunalt regi og fik sin egen magistratsafdeling og borgmester, som fra nu af optoges i Foreningens styrelse. Denne reform fik iøvrigt ingen større betydning for Foreningens virke. En humanisering af det offentlige fattigvæsen var iøvrigt under debat i hele resten af 1800-tallet, men en reform måtte stadig udskydes på grund af den herskende konflikt mellem Folketinget og ministeriet Estrup. Først i 1891 blev der politisk enighed om en ny og moderne fattiglov, en særlig lov om alderdomsunderstøttelse og året efter en lov om sygekasser. Disse love bidrog i høj grad til at mildne underklassens daglige problemer, men gjorde ikke Foreningens virke overflødig. Nu som før var der stadig en stor skare af forsømte børn, ikke

alene i hovedstaden, men også rundt omkring i provinsen, som havde behov for hjælp.

Foreningen havde hidtil ikke haft kontakt med de forskellige foreninger, som efterhånden var opstået rundt omkring i provinsen og som så det som deres opgave at oprette og drive særlige børnehjem. I 1890'erne ændrede man politik og søgte forbindelse og samarbejde med disse, hvilket bl.a. havde til følge, at man i 1897 for første gang kunne bogføre et mindre statstilskud til sit virke.

Hidtil havde man udelukkende svoret til det traditionelle forsørgelsesprincip: anbringelse af barnet i privatpleje og undladt at indrette specielle børneinstitutioner. I 1902 kunne man imidlertid tage et såkaldt iagttagelseshjem i brug, hvor det var muligt at anbringe de antagne børn en kortere eller længere tid for at kunne bestemme, hvilken art af plejehjem man skulle benytte. Man fik et iagttagelseshjem for drenge kaldet Roskilde Hvile og lidt senere et tilsvarende hjem for piger, benævnt Nitihus.

Efter det politiske systemskifte i 1901 og oprettelsen af den første Venstreregering var tidspunktet inde til politisk at tage stilling til det stadig aktuelle spørgsmål om nødvendigheden af at fjerne børn fra deres hjem og tage de fornødne foranstaltninger til deres opdragelse og uddannelse. Resultatet blev loven om oprettelse af værgeråd af 1905. Foreningens daværende formand, Chr. Brun havde med stor interesse deltaget i den offentlige debat, som gik forud for lovens tilblivelse, og han udpegedes til formand for den institution, kaldet Overværgerådet, som fik til opgave at tilrettelægge den fremtidige politik på området. Ganske naturligt blev det de principper, som Foreningen hidtil havde fulgt på dette område, som man godkendte. For Foreningen fik loven desuden den betydning, at man besluttede sig til at indgå et nærmere samarbejde med de københavnske værgeråd og at modtage børn, som værgerådet havde besluttet at fjerne fra hjemmet. Dette medførte en udvidelse af Foreningens iagttagelseshjem og i 1909 desuden oprettelsen af Foreningens første egentlige børneinstitution, nemlig et hjem for svagelige børn kaldet Vallø Strand. Også dette hjem

måtte i løbet af få år undergå en kraftig udbygning. Foreningen havde således begyndt at tiltræde institutionsvejen og skulle snart efter fortsætte yderligere ad samme vej. Dette havde til følge, at Foreningen nu måtte søge om offentlig anerkendelse som børnehjemsforening, og at en sådan godkendelse også skulle indhentes for den enkelte institution. For fremtiden skulle disse også være i besiddelse af et sæt vedtægter, som ligeledes skulle godkendes af den kontrollerende instans, som organiseredes indenfor Overværgerådet, og som førte navnet »Overinspektoratet for børneforsorgen«. Til gengæld kunne Foreningen regne med stigende andel i de på finansloven opførte statsbidrag.

Indtil videre var børnehjemmet Vallø Strand den eneste egentlige døgninstitution under Foreningens administration, men hermed forblev det ikke. I begyndelsen af 1930'erne gik man ind på at drive et særligt hjem for svagtbegavede drengebørn, kaldet Værebros drengehjem. Kort efter overtog man fra det Classenske Fideicommiss Hjortebjerg skolehjem på Falster og derefter ejendommen Reballegård nord for Horsens, som modtog store drenge til uddannelse ved landbruget. I princippet var man stadig tilhænger af, at plejehjemsforsørgelse var den bedste forsørgelsesmåde for forsømte børn, men man havde bøjet sig for tidens krav om, at opdragelse på en institution sammen med andre børn var at foretrække.

Kort efter at man for alvor havde betrådt institutionsvejen, kunne man fejre Foreningens 100-årsdag i sommeren 1937. Den daværende socialminister, socialdemokraten Ludvig Christensen havde blandt flere ordet ved denne lejlighed og udtalte, at staten på ingen måde kunne undvære Foreningens positive indsats i børneforsorgens tjeneste.

Nogle få år før denne begivenhed indtrådte, havde Rigsdagen vedtaget Socialreformen af 1933, som også for børneforsorgen fastlagde en række nye bestemmelser, og som også Foreningen måtte rette sin fremtidspolitik ind efter. Dog kunne Foreningen på afgørende punkter stadig fastholde sit gamle særpræg, i hvert fald med hensyn til Foreningens organisation og den daglige ledelse af de forskellige institutioner.

Bestemmelserne om børne- og ungdomsforsorgen indgik indtil videre som en del af forsorgsloven, men fremtrådte efterhånden i form af selvstændig lovgivning. Der kom i årene efter 1933 en række tillæg til den oprindelige forsorgslov, som navnlig havde den betydning, at bevillingerne på finansloven til børneforsorgen øgedes i betydelig grad. Til at begynde med betalte det offentlige et såkaldt procenttilskud til driften af de enkelte institutioner. Senere ændredes dette til dækning af et eventuelt driftsunderskud. Udgifterne til drift af de forskellige institutioner øgedes i denne periode støt fra år til år. Det var navnlig udgifterne til et stigende antal medhjælpere ved de forskellige institutioner, som voksede. Skoleundervisningen ved de enkelte hjem moderniseredes, og der blev brug for flere faglærte lærere. Den moderne tid krævede desuden, at man ansatte medarbejdere med en speciel børnepædagogisk og socialpædagogisk uddannelse. Den tid var ligeledes forbi, hvor man kunne anbringe de modtagne børn på store sovesale. Disse måtte ombygges, forsynes med moderne udstyr og erstattes med værelser beregnet til at modtage 2-3 børn. Man måtte endvidere indrette tjenesteboliger for flere funktionærer og fortsat modernisere hjemmenes tekniske udstyr, bl.a. køkkenregionen, hvis man ville sikre sig, at man til stadighed kunne opnå at beskæftige et veluddannet personale.

Når man i sin tid indenfor Bestyrelsen havde besluttet sig til at overtage en række børneinstitutioner, hang det naturligvis sammen med, at man var klar over, at forældre kredsen foretrak, at deres barn blev anbragt i en institution sammen med andre børn i stedet for i familiepleje. Opfattelsen indenfor Bestyrelsen om dette spørgsmål var længe den, at man foretrak familiepleje, hvilket man ved flere lejligheder gav udtryk for i de udsendte årsberetninger. Antallet af forældre, som direkte henvendte sig til Foreningen om hjælp, var efterhånden stærkt faldende og ophørte faktisk med udgangen af 1950'erne. Fra da af modtog Foreningen udelukkende børn, henvist fra de kommunale børneværn, og her var der ingen tvivl om, at anbringelse i jyske plejehjem af børn fra hovedstadsområdet ikke kunne komme på tale. Der var også sket

den afgørende ændring i behandlingen af de indlagte børn, at de skulle have mulighed for at opretholde en nær forbindelse med deres hjem under anbringelsen i en af de eksisterende institutioner. Det er også karakteristisk for denne periode, at flere børn end tidligere vendte tilbage til deres hjem efter et kortere eller længere ophold på en institution. Det havde man ikke kendt til i tidligere tider. Også en anden væsentlig ændring fra disse år bør omtales. For drengenes vedkommende havde man længe satset på, at opholdet på institutionen skulle tage sigte på at forberede dem til en fremtid indenfor landbruget. Udviklingen indenfor dette erhverv havde imidlertid udviklet sig således, at erhvervet i høj grad var blevet mekaniseret, og efterspørgslen efter tjenestekarle var følgelig formindsket. Lidt efter lidt afviklede man derfor det landbrugsarbejde, som længe var drevet på Værebros drengehjem og på Fårupgård ved Jelling, som i 1952 var blevet overtaget fra Københavns kommune, efter at Foreningen havde solgt Reballegård.

Et afgørende vendepunkt i Foreningens tilværelse indtraf med gennemførelsen af Bistandsloven i 1974, som trådte i kraft 1. april 1976. Hidtil havde Foreningen som nærmeste tilsynsførende haft det under Socialministeriet i 1956 oprettede Direktorat for Børne- og Ungdomsforsørgelsen, som havde afløst det tidligere eksisterende Overinspektorat. Nu blev det besluttet, at de forskellige lokale amtsråd for fremtiden skulle varetage administrationen af de døgninstitutioner, som var beliggende indenfor deres område. Faktisk fik amtsrådene den fuldstændige kontrol med alle de pågældende institutioners forhold, og alle vigtigere beslutninger kunne kun gennemføres, efter at sagen havde været forelagt amtskommunens sociale afdeling. For Foreningen betød det desuden, at man i fremtiden ikke havde een herre, men 4 forskellige.

Den nye bistandslov indeholdt desuden en bestemmelse om, at ikke kommunalt ejede døgninstitutioner fortsat kunne bevare ejendomsretten til deres institutioner, men i så fald skulle der oprettes en særlig overenskomst mellem det pågældende amtsråd og Foreningen. I første omgang besluttede Bestyrelsen at indgå en sådan overenskomst med de implicerede amtsråd. På denne måde

fortsattes den igangværende drift. Indenfor Bestyrelsen var man dog enige om, at situationen havde udviklet sig således, at man ikke kunne have større interesse i at drive institutionerne videre. Man besluttede derfor at søge at afhænde samtlige institutioner til de respektive amtsråd og oprette en fond på basis af de midler, som salget af dem kunne indbringe. Socialministeriet godkendte denne beslutning og foranledigede, at der 22. april 1982 blev udvirket kgl. stadfæstelse på fundatsen for »Fonden af 1982«. Det blev Fondens opgave at videreføre det arbejde på forsorgs- og opdragelsesområdet, som hidtil var udført af Foreningen af 1837.

Fra 1978 begyndte Foreningen sine forhandlinger med de forskellige amtsråd om overdragelsen af de forskellige institutioner. Nogle forhandlinger gik let, andre krævede flere års drøftelser. I 1982 var man nået så langt, at man kunne standse Foreningens daglige arbejde med udgangen af kalenderåret og lukke Foreningens kontor. Der gik endnu et par år, inden den sidste underskrift kunne sættes på det sidste dokument. Fra 31. dec. 1985 eksisterede Foreningen af 1837 ikke mere.

Gennem de 145 år, Foreningen af 1837 havde virket, havde lidt over 9.000 børn, hovedsagelig fra hovedstadsområdet nydt gavn af det opdragelses- og forsorgsarbejde, som en kreds af københavnske dommere frivilligt havde påtaget sig siden 1837. Et værdifuldt initiativ var i sin tid blevet taget og en vigtig pionerindsats ydet gennem de mange år. Da Rigsdagen ved 1900-tallets begyndelse besluttede at tage den opgave op for hele riget, som Foreningen havde ydet for de københavnske børn, fulgte man stort set de principper, som havde været retningsgivende for det forsorgsarbejde, Foreningen af 1837 havde fulgt. Desuden valgtes Foreningens daværende formand, landsoverretsassessor Chr. Brun til den første formand for det nyetablerede Overværgeråd. En større offentlig anerkendelse af Foreningens udførte arbejde kan man vanskeligt forestille sig.

Billedfortegnelse

Med undtagelse af en enkelt illustration er samtlige billeder stillet til disposition enten fra det kgl. Biblioteks billedsamling eller det lokalhistoriske arkiv i Roskilde.

- Finansdeputeret Jonas Collin (1776-1861). Billedsamlingen. 14
Politiretsassessor A. L. Drewsen (1803-85). Billedsamlingen. 15
Amtsforvalter L. C. Brinck-Seidelin (1787-1865). Billedsamlingen. 19
Kriminalretsassessor L. C. Brun (1854-1929). Billedsamlingen. 33
Roskilde Hvile, set fra vejen. Roskilde. 38
Pigeafdelingen Nitihus, set fra vejen. Roskilde. 39
Overinspektør Oluf J. Skjerbæk (1885-1979). Billedsamlingen. 43
Drengene på Roskilde Hvile på vej til havearbejde. Roskilde. 52
Drengenes spisesal på Roskilde Hvile. Roskilde. 53
Pigerne fra Nitihus på havearbejde. Roskilde. 54
Håndarbejdstime på Nitihus. Billedsamlingen. 55
Højesteretsdommer Chr. Riise. Højesteret. 64
Direktør Holger Horsten (1908-87). Billedsamlingen. 70
Landsdommer Jørgen Mundt (f. 1919). Billedsamlingen. 79
Sovesal på Roskilde Hvile. Roskilde. 85
Elever fra Roskilde Hvile på skovtur. Roskilde. 86
Dreng på havearbejde i Roskilde Hvile. Billedsamlingen. 94
Den gamle spisestue på Roskilde Hvile. Roskilde. 95
En gammel skolestue på Roskilde Hvile. Roskilde. 96
Den gamle opholdsstue på Roskilde Hvile. Roskilde. 97
Gymnastiksalen på Roskilde Hvile. Roskilde. 100
Baderummet på Roskilde Hvile. Roskilde. 101
Pigerne fra Nitihus på havearbejde. Roskilde. 102
Piger fra Nitihus i søndagsdragt. Roskilde. 103
Børnehjemmet Vallø Strand. Billedsamlingen. 107
Drengehjemmet i Værebros. Billedsamlingen. 111

- Hjortebjerg skolehjem. Billedsamlingen. 114
Drengehjemmet Fårupgård set fra haven. Billedsamlingen. 117
Moderne elevværelse på Fårupgård. Billedsamlingen. 119
Moderne dagligstue på Fårupgård. Billedsamlingen. 120

Personregister

- Adolphsen, lærer, Frederikshøj 20
Alberti, P. A. (1851-1932) justitsminister 42
Andersen, H. C. (1805-75) digter 21
Andreasen, Marie-Louise (f. 1936) højesteretsdommer 130f., 140
- Bang, Jens (1786-1862) formand 20
Bardenfleth, Gunnar (1889-1971) kabinetssekretær 47, 66
Bitsch, Niels Chr. (f. 1923) byretspræsident 133
Bloch, A. E., forstander for Roskilde Hvide 38, 51, 56
Bloch, C. E. (1872-1952) professor, dr.med. 65
Bomholt, Julius (1896-1969) socialminister 69, 71
Brinck-Seidelin, L. C. (1787-1865) amtsforvalter, departementchef 17ff.
Brun, Chr. (1854-1929) kriminalretsassessor, formand for Overværgerådet 32ff., 36, 40, 42, 44ff., 143, 147
Buch, P. N. V. (1857-1939) dommer, Roskilde 65
- Caroline Amalie (1796-1881) dronning 29
Carstens, Frederik C. (1799-1868) sognepræst, Frederikshøj 20
Casparij, Else (1900-96) forstanderinde for Hjortebjerg skolehjem 59, 113
Casse, C. G., cand.phil., kontormedhjælper 35
Christensen, Ludvig (1878-1956) socialminister 65f., 144
Christensen, Morten, gårdejer, Værebros 58
Christensen, Peter (f. 1921) højesteretspræsident 129, 140
Christian VIII (1786-1848) konge 21
Christian X (1870-1947) konge 47
Collin, Jonas (1776-1861) finansdeputeret 13-18, 21f.
- Damkjær, Jac. Rasmus (1810-58) provst, Thisted amt 18
Danielsen, S. (f. 1934) landsdommer, dr.jur. 140
Drewsen, Adolph L. (1803-85) politiretssassessor, justitiarius 13, 15ff., 28f.
Drewsen, Ingeborg, f. Collin (1804-77) gift med assessor A. L. Drewsen 13
- Eefsen, Poul (f. 1923) politidirektør 133, 140
Eskildsen, Birthe (f. 1943) advokat 81, 133, 136, 139
Estrup, J. B. S. (1825-1913) konsejlspræsident 31

- Faurholt, Johs. (1898-1972) byretsdommer, direktør for Bikuben 65, 78, 130
 Fellenberg, Philipp E. (1771-1844) filantrop, Hofwyl 13, 16
 Fentz, Ole (f. 1923) advokat 135, 138f.
 Frederik IV (1671-1730) konge 11
 Frederik VII (1808-63) konge 21
 Frederik IX (1899-1972) konge 47, 80
- Garde, Otto (1886-1964) nævnsformand 65
 Gottschalck, G. L., grosserer, København 47
 Gredahl, Eva (1927-1995) socialminister 125
 Grøn, L. I., grosserer, Roskilde Hvile 37
- Hammerich, Kaj August (1861-1946) byfoged, brandforsikringsdirektør 65
 Hansen, Constantin (1804-80) maler 14
 Hansen, C. Vagn (død 1976) forpagter, Herlufmagle 78
 Hansen, Karen, forstanderinde for Vallø Strand 46
 Hansen, Louis Bonnevie (død 1947) forstander for Reballegård 62, 116
 Hartling, Poul (f. 1914) statsminister 125
 Hasselbalch, Karl A. (1874-1962) godsejer 65, 78
 Hastrup, Aage (1890-1963) landsdommer 65
 Havning, Th. (1891-1970) arkitekt 116
 Hedebol, P. (1874-1959) borgmester 65
 Hegelund, Claus, forstander for Vallø Strand 134
 Heide, Axel (1861-1915) bankdirektør 30
 Hermann, Jacques (f. 1934) højesteretsdommer 80, 133 135ff., 139f.
 Hermann, Povl (1902-86) højesteretsdommer 75, 77f., 118, 136, 139f.
 Hjelmstrup, H. C., apoteker, Ebeltoft 28
 Holstein-Holsteinborg, F. A. (1784-1836) lensgreve 16
 Holten, Nic. (1775-1850) statsgældsdirektør 21
 Horsten, Holger (1908-87) direktør for Direktoratet for den offentlige Børne-
 forsorg 70f., 111, 114, 118f.
 Haarup, Albert, gårdejer, Kragelund 88
- Jacobi, Adolph (1841-1917) borgmester 37
 Jacobsen, Eigil Thune (1880-1949) politidirektør 65
 Jensen, Carl, gårdejer, Reballegård 62
 Jensen, Jørgen (1889-1962) byretspræsident 77
 Josephsen, Niels (1836-1905) justitsråd 38
 Jørgensen, børsbetjent 22
 Jørgensen, Niels K., forstander for Fårupgård 120f.

- Kardel, Hans (f.1930) højesteretsdommer 133, 140
 Kjær, Erik, forstander for Roskilde Hvile 104, 129, 135
 Knudsen, Harald (1823-91) borgmester 30, 37
 Knudsen, Ib (død 1974) forstander for Værebro drengehjem, senere Roskilde Hvile 104, 110f.
 Knudsen, Mogens (død 1959) forstander for Roskilde Hvile 56, 66
- Lange, Michael (1783-1856) overpræsident 17
 Larsen, L. P. (1802-75) rentekammerdeputeret 17
 Laursen, Asta (1896-1976) tilsynsførende med plejebørnene, Fårup 88
 Lind, Jenny (1820-87) svensk sangerinde 22
 Lund, Anna, forstanderinde for Nitihus 56, 99
 Lund, I. C., silke- og klædehandler, København 17
 Lund, Karen, forstanderinde for Nitihus 38, 56
- Magnussen, Bent, provst, Lyngå 20
 Margrethe II (f.1940) dronning 47
 Marstrand, W. (1810-73) maler 15
 Mathiasen, H. L. L., sportelkasserer 17
 Melsted, Jens Andreas, sognepræst, Nykirke 20
 Meyer, H., arkitekt, Roskilde 37f., 46
 Mundt, Jørgen (f. 1919) landsdommer 8, 78f., 128ff., 133, 135, 140
 Mundt, Kaj (1885-1962) retspræsident 65
 Møller, C. C. (1810-90) forstander for Fyrendal institut 16
 Møsting, J. S. (1759-1843) finansminister 21
- Nielsen, Arne (f. 1923) underdirektør 80f., 130, 139
 Nielsen, Harald, arkitekt, Vejle 117
 Nielsen, Holger E. (f. 1912) forstander for Fårupgård 116, 118, 120
 Nørbjerg, Svend, forstander for Vallø Strand 107ff.
- Olsen, Edvard, forstander for Værebro drengehjem 111f.
 Olsen, Niels J., forstander for børnehjemmet Hjørtetbjerg 113, 115
 Olufsen, M. O. (f. 1907) kabinetssekretær 47, 80, 139
 Osten, J. D. v. (1793-1869) vicepolitidirektør 17
 Otken, Bent (f. 1930) landsdommer 140
- Pedersen, Kr. R., forstander for Værebro drengehjem 58
 Pedersen, Støckel (død 1967) forstander for Vallø Strand 107
 Petersen, Carsten P. (1832-95) politiinspektør 17
 Petersen, Holger (1843-1917) manufakturhandler, København 30

Petersen, J. T., sognepræst, Hinge-Lyngård herred 28
Petersen, Rosalie (1835-1925) børnehjemsstifterinde 30
Pol, Karen Nordvang, forstanderinde for Nitihus 99f.

Rasmussen, Axel (1866-1939) landsdommer 45f., 54, 65, 78
Rasmussen, Ib Dalgas (f. 1931) landsdommer 130
Riber, R. (f. 1884) forstander for Værebros drengehem 110
Riise, Chr. (1866-1943) højesteretsdommer 45f., 54, 58f., 62, 64f., 76, 105
Rogvi, F. à (f. 1924) direktør for Bikuben 78, 80, 130, 140

Sager, Hans Carl, bagermester, medlem af Fattigkommissionen 17
Scharling, J. A. (1880-1943) landsdommer 65
Schmidt, Peter Poulsen (1797-1853) forstander for Bøggildgård 13
Schmith, Poul (f. 1916) højesteretssagfører 133, 136, 139f.
Schneider, Josephine (1820-87) børnehjemsstifterinde 30
Schou, Marie, forstanderinde for Vallø Strand 47, 66, 105
Skjerbæk, Oluf J. (1885-1979) overinspektør for Børneforsorgen 42f., 58, 60,
62, 65, 71f., 117
Stauning, Th. (1873-1942) statsminister 60
Steenstrup, Christine, forstanderinde for Vallø Strand 105, 107
Steincke, K. K. (1880-1963) socialminister 60
Stemann, Friedrich (1844-1910) kontorchef 34
Stephansen, Anders (1791-1870) forstander for Holsteinsminde 16
Svensson, Anders R. G., gårdejer 117
Sørensen, Jac. (f. 1915) socialminister 125
Sørensen, Poul (1904-69) arbejds- og socialminister 69

Tegner, I. W. (1815-93) litograf 19
Tetzlöff, Foreningens bud 23
Thiele, Just M. (1795-1874) professor 17, 21
Thomsen, P., forpagter, Kalundborg 122
Thorup, Viggo (1876-1943) højesteretsdommer 49, 65
Tidemann, Erling (f. 1932) amtsborgmester, Vejle 135
Tolstrup, Kai (f. 1923) overlæge, dr.med. 130, 133, 140
Tybjerg, Erland (1865-1925) højesteretsdommer, dr.jur. 45f.

Valentiner, P. A., godsforvalter, Corselitze 59
Wolff, godsforvalter, Bjørnsholm 20
Yttesen, Bodil, forstanderinde for Hjortebjerg 115
Ørsted, H. C. (1777-1851) professor 17
Aagesen, Vagn (1866-1939) højesteretssagfører 65

Harald Jørgensen
Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse
1837-1985

Typografi: Poul Kristensen
Skrift: Abrams Venetian
Trykt hos
Poul Kristensen Grafisk Virksomhed A/S
Aakirkebyvej 2, 7400 Herning

Poul Kristensens Forlag Aps
Nr. Vejenvej 8, 7400 Herning

ISBN 87-7851-062-7

R

Bogen behandler historisk et centralt emne indenfor Børneforsorgen: hvad man skulle gøre med de børn, som måtte fjernes fra hjemmet. Indtil 1891 kendtes kun offentlig fattighjælp. Det private initiativ var derfor nødvendigt. Et sådant blandt flere var »Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse«, oprettet af politirettens assessorer. De mødte de ulykkelige børn, når de fremstilledes i retten og måtte dømmes for forskellige forseelser. Børnene anbragtes i privat familiepleje i det fjerne Jylland under sikker opsig. Efter konfirmationen skaffede man dem en fornuftig beskæftigelse. Arbejdet med børnene finansieredes ved privat indsamlede midler.

Efter århundredskiftet oprettedes lidt efter lidt en offentlig børneforsorg, som Foreningen gik i samarbejde med. Foreningen holdt længe fast ved, at familiepleje var den ideelle forsørgelsesmåde. Efterhånden vandt den anskuelse tilslutning, at institutionsopdragelse var at foretrække under fagkyndig medvirken. Man bøjede sig for den nye opfattelse og oprettede og drev egne institutioner. Til driften af disse modtoges betydelige offentlige tilskud. Ved Bistandsloven af 1974 fik amtskommunen den afgørende indflydelse på forvaltningen også af de privatdrevne døgninstitutioner, og Foreningen besluttede at trække sig ud af arbejdet. Man solgte sine institutioner til de forskellige amtsråd og oprettede for indtægten »Fonden af 1982«, som stadig støtter arbejdet med de vanskelige børn. Ca. 9.000 børn har gennem tiden nydt godt af Foreningens støtte, og godt 70 % menes reddet for samfundet.

 Poul Kristensens Forlag